

భారతి

దీ సెంబర్ ^{వ్యవస్థాపకులు} దేవోద్ధారక నాగేశ్వరరావుపంతులు _{పెల:రూపాయిన్నర}

1975

రైతు యోధులకు జేజేలు

- ‘ జయ ’ – అంటే ప్రజల మనోరథం మీద ఎత్తిన జయ పతాక
- ‘ సోనా ’ – అంటే దీక్ష్వా స్వర్ణ కంకణ ధారణ
- ‘ ర త్న ’ – అంటే రత్నాల రాసులవంటి కళ్ళంలో పంట కుప్పలు
- ‘ జగన్నాథ్ ’ – అంటే ప్రగతివైపు పరువెత్తే జగన్నాథ రథచక్రాలు

ఇవన్నీ వేటికి పేర్లు ? ఇవి మన రాష్ట్రంలో పండిస్తున్న
మేలురకం వంగడాలు.

పోలాలలో హాలాలతో ప్రకృతిమీద యుద్ధంచేస్తున్న
రైతు వీరులకు జేజేలు.

గడచిన ఏడాది రాష్ట్రంలో వరి
ధాన్యం ఉత్పత్తి 53.52 లక్షల
టన్నులు. 1974 - 75 లో
14 లక్షల ఎకరాలకు మైగా
వరి మైరు వేశారు.

సమాచార, పౌర సంబంధశాఖ, హైదరాబాద్.

భారతి

మా స ప త్రి క

*

శివలెంక శంభు ప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938-1972)

*

డిసెంబరు 1975

సంపుటము : 52

సంచిక : 12 :

.....

విడిసత్రిక పిల రూపాయిస్సర

వాణిజ్యం, ఎగుమతుల అభివృద్ధి శాఖ మీకు చెయ్యగల సహాయం

1. మీ వస్తువుల్ని విదేశాల్లో మా రైట్లు చేసుకోవడానికి సంబంధించిన సమాచారం ఇస్తుంది. అంటే విదేశాలలో మీ సరుకు కొనే కొనుగోలుదార్లు పేర్లు, వాటికి ఆయా దేశాల్లో వున్న గిరాకీ, ఎగుమతి చేయడానికి గల అవకాశాలు మొదలైన సమాచారం అందజేస్తుంది.
2. విదేశీ మార్కెట్లకు మీ సరుకును ఎగుమతి చేయడంలో తోడ్పడుతుంది.
3. ఇతర దేశాల్లోని మార్కెట్లు అవసరాలకు తగినట్టుగా మీ సరుకును మెరుగుపరచడానికి సలహా సంప్రదింపులను అందిస్తుంది.
4. ఎగుమతి చేసే విధానాలను గురించి, ధరలను నిర్ణయించడం, కొటేషన్లు మొదలైనవి తయారుచెయ్యడం గురించి సలహా, సహకారాలు అందిస్తుంది.
5. మీ సమస్యల పరిష్కారానికి మీ తరపున కేంద్రప్రభుత్వానికి విన్నవించి తగు చర్యలు తీసుకోవడానికి తోడ్పడుతుంది.
6. సదస్సులు, సమావేశాలలో ప్రభుత్వాధికారులతో ప్రయోజనకరమైన చర్చలు అవకాశాలు కల్పిస్తుంది.
7. వాణిజ్య ప్రదర్శనల్లోనూ, ఎగ్జిబిషన్లలోనూ పాల్గొని మీ సరుకును గూర్చి దేశంలోనూ, విదేశాల్లోనూ ప్రచారం చేస్తుంది.
8. విదేశాల్లో మీ సరుకు అమ్మకం కోసం మీరు చేసే విదేశీ పర్యటనలకు కావలసిన విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని విడుదల చేయవలసినదిగా కేంద్రానికి సిఫారసు చేస్తుంది. స్థూలంగా చెప్పాలంటే, మీ సరుకును విదేశాల్లో లాభసాటి ధర లభించేట్టు చేయడంలో మీకు సహాయపడుతుంది.

మా సహాయం మీకు కావాలనుకుంటే

హైదరాబాదు, కింగ్ కోర్త్ రోడ్డులోని 5-9-259 నెం. భవనంలోగల

వాణిజ్యం, ఎగుమతుల శాఖ డైరెక్టరును సంప్రదించండి.

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1975

క్రాంతిహాసం	శ్రీ డా. సి. నారాయణరెడ్డి	4
మన ప్రాచీన నగరములు, మామూలు రాచెర్ల బొప్పాపురము	శ్రీ బి. అచ్యుతరాజు	5
మనవి	శ్రీ నిహారి ఓ శాలివాహన	10
జనాభా సమస్య ఆహార సమస్య?	డా. బి. ఆర్. కె. రావు	11
జీవన మధురిమ	శ్రీ జి. వి. సుబ్బారావు	17
రక్తయజ్ఞం	శ్రీ కలువకొలను సదానంద	19
చెప్పవే వేవ్వరని పిల్ల	శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి	30
అర్యాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరుల	శ్రీ డా. సి. వి. రామచంద్రరావు	34
ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు	శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర	45
కలగూరదంప		47
ద్రంథ విమర్శలు		52

క్రాంతి హాసం

డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి

పగలు ముదిమితో మూర్ఛి నవ్వుడు

పక్షులు నోళ్ళ గూళ్లు మూసినవ్వుడు

గాలి కాళ్లు చల్లారినవ్వుడు

నేల ఒళ్లు విట్టూర్చినవ్వుడు;

కమరెవ్వరిమీద ముదురు చీకటి

కలల చిగుళ్లు మేస్తున్నవ్వుడు

రేపనే రెమ్మకొనలో ఇరుక్కుని

రేయి కోయిల కూస్తున్నవ్వుడు;

ప్రణవం లాంటి తాదాత్మ్యంలో

ప్రాణాదిలం నిశ్చలిస్తున్నవ్వుడు

పడంలాంటి కైదల్యంలో

ప్రపంచం పరిమళిస్తున్నవ్వుడు;

అప్పుడు బా అమృతం

అనంతమిందని ప్రత్యక్షం

అప్పుడు వా అనుప్రాసం

అనధిలేని క్రాంతిదోషం.

*****

మన ప్రాచీన నగరములు మాడోరు: రాచెర్ల బొప్పాపురము

శ్రీ బి. అచ్యుతరాజు

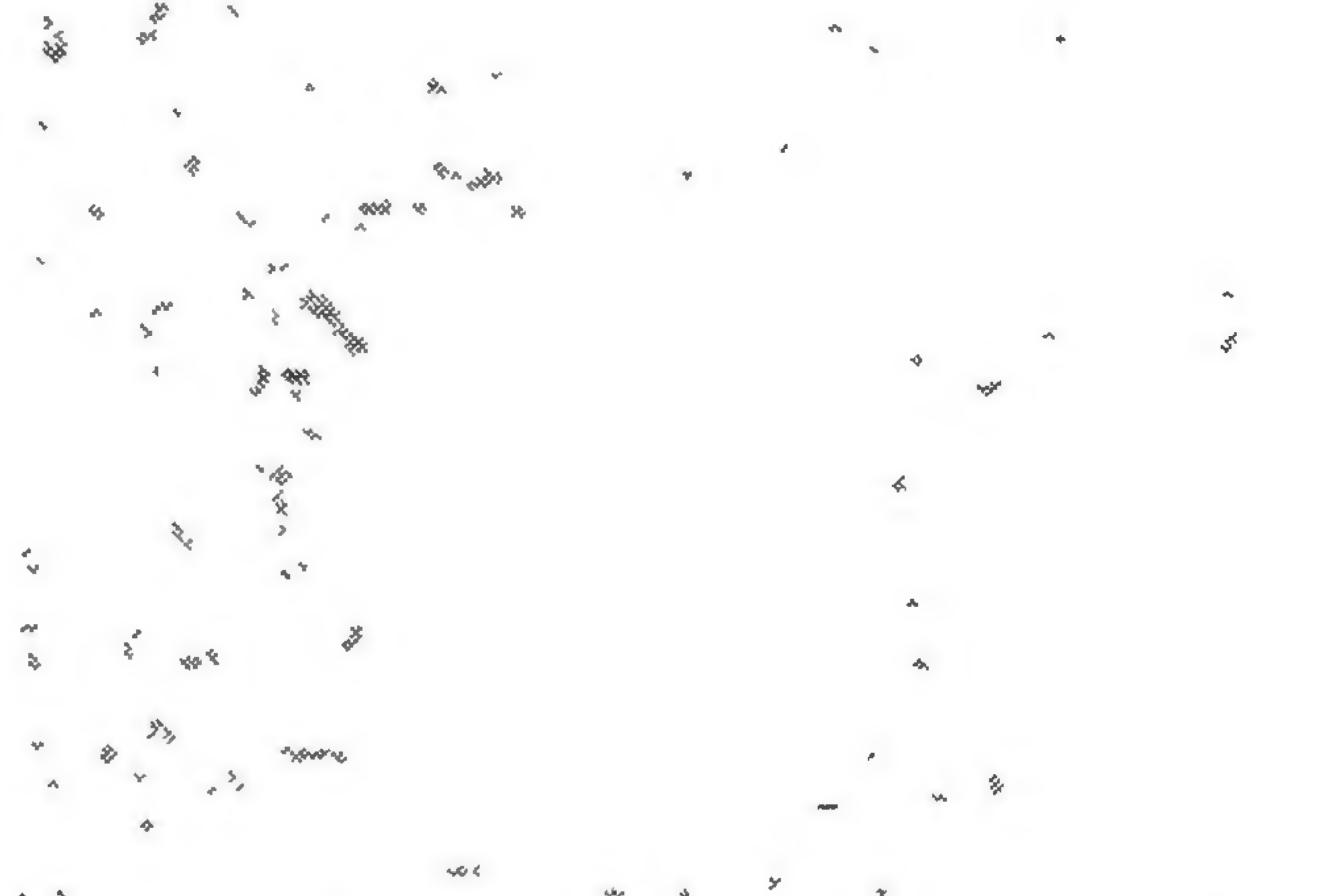
తెంగాణా మాగాణమున బయల్పడిన ప్రాచీన నగరములకు సాక్షిగా బయల్పడ జూచినది మా ఊరు రాచెర్ల బొప్పాపురము.

మా ఊరు కరీంనగరం జిల్లా యందలి సీరిసిల్లా తాలూకాలో కరీంనగరం-కామారెడ్డి బస్సు రోడ్డు పైన గొల్లపల్లి దగ్గర సీరిసిల్లా పంచాయితీ సమితికి జేంది సీరిసిల్లాకు 20 కిలో మీటర్ల దూరమున నున్నది.

ఇప్పుడున్న మా ఊరునకు పడమర ఒక కిలోమీటర్ దూరమున భూమిమీద 70.80 ఎకరముల వైశాల్యముగలిగి ఒక కోట యున్నది. ఇది రాచెర్లకోటయనుపేర ప్రసిద్ధి ప్త యున్నది. కోట నిర్మాణమంతయు ప్రాచీన స్థల దుర్గముల బలియున్నట్లు శిథిలము లగు భురుజులు, ద్వారములు చెప్పక చెప్పజున్నవి.

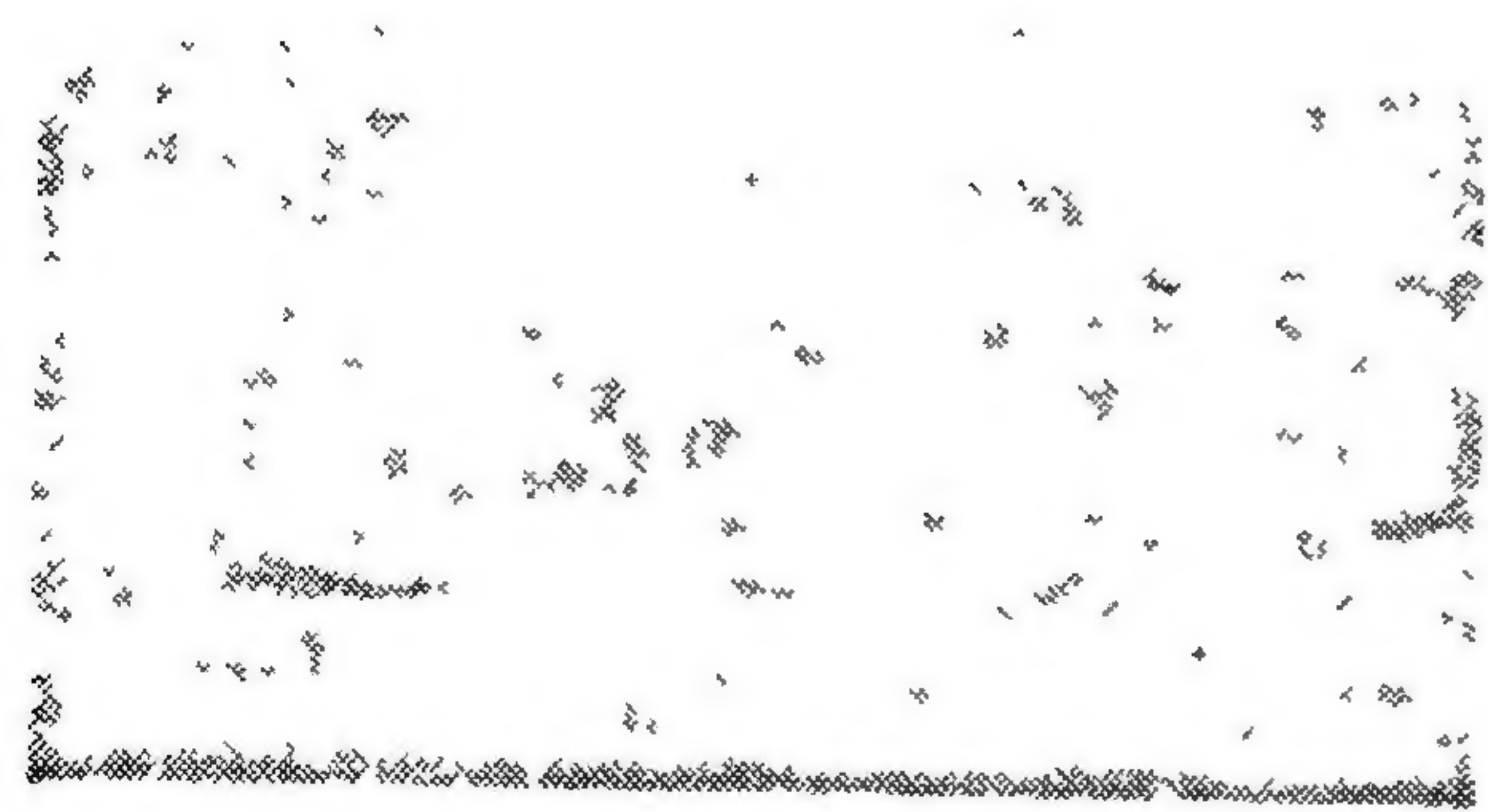
కోటకు నాలుగు దిక్కుల ద్వారములున్నవి. తూర్పుదిక్కున గల ప్రధాన ద్వారము పూర్తిగా కూలిపోయి జాడలు మాత్రమే మిగిలియున్నది. పడమర వెనుకదిడ్డి కొంతభాగము శిథిలమై

పూర్వుల నిర్మాణ కౌశలమును చాటి చెప్పజు నిలిచియున్నది. దీనినే ఏనుగు దిడ్డియని ఈ ద్వారమునుండియే రాజుగారి పట్టపుపేనుగు పోయి ప్రక్కనేయున్న జక్కులచెరువులో నీరుత్రాగి ఈదులాడివచ్చెడి దని జనులు చెప్పికొందురు. దక్షిణపు దిక్కున గొల్లదాని దిడ్డి

1) రాచెర్లకోట వెలుపలికి జక్కుల చెరువులోనికి దారినొసగు చక్కని నిర్మాణముగల ఏనుగదిడ్డి (వెనుకదిడ్డి) (దినదినము శిథిలమైపోవుచున్నది)

శిథిలమైపోయినది. ఈ ద్వారమునుండియే గొల్లదొంగర్లు కోటలోనికి పాలు పెరుగు సరఫరా చేసెడిదనియు గోలకొండకు అబ్దుల్లా పానీవరే మా రాచెర్ల కోట కొల్లగొట్టబడుటకు ఈ గొల్లదొంగర్లయే కారకు రాలెవదనియుజనులు వాడుకొనుచుందురు (చిత్రం 7 చూడుము) ఉత్తరమువైపున నొక ద్వారమున్న గురుతులు కలవు కాని అది భూమిలో పూడుకొని పోయినది. (చిత్రం 5 చూడుము)

1) బిక్కు మొగంతో ఊరి దిక్కుమొగమైన కూలిపోయిన రాచెర్లకోట తూర్పు ప్రవేశ ద్వారము.

1) దక్షిణము దిక్కునగల గొల్లదాని దిడ్డి శిథిలాలు దీని నిటీవల పూర్తిగా త్రవ్వకాని పోయినారు.

క్షేత్రము. ఈనాటికి కట్టలోనల వెలునల చితచెట్లు పాతబాని బొందగ హనుమతుని విగహాలు, బైనని గహాలు రాచిగనుగలు, మంటపాలు, నందులు, వివాయకుడు, ఏనుగు, మహానాగశిల, శిల్ప శోభితమగు శిలలు, లింగాలు ప్రాణవట్టాలు, స్తంభాలు దేవాలయాల శిథిలాలు, మసిదుల అనవాళ్ళు నిలిచియున్నవి. తరువాత నిర్మించిన

2) రచెర్ల కోటలో ప్రవేశించగానే దర్శనమిచ్చు భక్తాంజనేయస్వామి.

3) ఉత్తరమువైపుగల మాగాణి భూములు నీటితో విండిన అగడ్త చెట్లు చేమతో బలిసిపోయి పెద్ద గట్టువలె కనిపించు కోటగోడ దృశ్యము.

కోట చుట్టుగల అగడ్తలకు అక్కడక్కడ ఆనకట్టలువేసి న్నచిన్న కుంటలుగా నిర్మించుకొని వారివారి పొలాలకు నీరుపారించు కొనుచున్నారనగా ఆ అగడ్తలంత భారీవో ఊహించుకొనవచ్చును. అట్టివానిలో పేర్కొనదగినవి 'పంటేండ్ల ఆగుర్తి' 'భట్టేండ్ల ఆగుర్తి' అనునవి అగడ్తలే జనవ్యవహారమున ఆగుర్తలైనవి.

కోటలోపలి భాగమంతయు ఇప్పుడు మెట్ట వ్యవసాయ

4) తెల్లతాలిలో దెక్కబడిజక్కులచెరువులో నిల్లకిలవడియున్న విసుగంత వినాయక విగ్రహము

దేవాలయములలో కోటలోని దేవాలయస్తంభాలు, శిల్పఖండాలుచోటు చేసికొని పూర్వపు శిల్పకళను సజీవముగా కనపడుచున్నవి. అట్టి వానిలో పేర్కొనదగినవి ఇప్పుడు ఊరిలో నివ్వడో శ్రీ ముప్ప

వరస గ్రామయ్య కట్టించిన శ్రీ కృష్ణస్వామి దేవాలయము; ఇటీవల 1967 లో కలక చెరువుకట్ట పైన నిర్మించిన గంగమ్మగుడి ముఖ్యమైనవి

8) కాకతీయులనాటి శిల్పకళతో శోభిల్లు జక్కులమ్మగుడి శిల్పఖండాలతో ఇటీవల కలక చెరువు కట్టపైన నిర్మించిన గంగమ్మగుడి.

పూర్వమిది 40 గ్రామముల పరిగణా. దీనిని రాచెర్ల పగణాము పేరు కోటలో రాచనగరు, పరివారము నివసించెడిదట. దీనిని ¹సింగరాజు, ²బొప్పరాజు అనువారు పరిపాలించిరిట. వారిపేరనే

6) పడమటి దిక్కునగల మిక్కిలి ఎత్తైన కోటగోడదిగువన కోట లోపలి పంటదేలు.

ఇక్కడ సింగ నమ్మద్రును గొప్ప జలాశయముగా బొప్పిపురమును వొక గ్రామమున రూపొందినవట. వారికున్న ఒక్కటే గుడ్డి గొట్టము నకు 'దినుసుకోక్క పల్లెము' అవగా మాటి మాటక అలంకారములను మార్చుచు తెపకొక సిపాయి కోటగోడపైన స్వారి చేయువాడట. తురుష్కుల దండయాత్రలలో పెండ్లారీలు, దోపిడిగాండు వచ్చి కోట వెలుపల నిడిసే యుండి ఈరోజునకెంతో అశ్వ సైన్యమున్నది. కోట వశమగు టెట్లాయని కొంతకాలము విచారించి కోటలోని గొల్లామెను మచ్చికనీకొనగా ఆమె "నిమున్నది! ఒక్కటే గుడ్డి గొట్టము ఏవాంక్షనల్లా!" అని రహస్యమును బయలు పరచెనట. అంత శత్రువులా రాతియే కోటను కొల్లగొట్టి సర్వధ్వంసమొనరించి రట. సాధువడిన కోటను నదలి ఇప్పుడున్న గ్రామమును పొందించు కొని జనులు జీవింపసాగిరట.

వ్యవసాయముచేసికొను రైతులకు కోటలోని తమతమ చేలలో ఇప్పటికిని బంగారు బిళ్ళో వెండిన తెమో, రాగి ముక్కయో, రామ టెంకియో పూసో పోగో దొరుకుట కద్దు.

నా చిన్నప్పటిమాట. రాత్రిలో జపసంచారముండని ఆకోటలో ఒక బైరాగివాడుండేవాడని, చిన్న దీపపు వెలుగున ఆమునిసిం చెడిదని కొంతకాలమునకు చూడగా అక్కడక్కడ ధనపుసాతరలు గమ్యచేసిన్నానని బయల్పడినవని అందులో ఊహా తము మిగిలి యున్నగని జనులు చెప్పుకొను చుండెడివారు. నా కన్యదనిసిందెడిది. అయ్యో! భగవంతుడా!! మన కెవ్వడైనా మోసమెరుగని అంజన సిద్ధదొకడు లభించిన నెంబాగుండెడిదో కనా యని. నెను ఫుట్టు లకు పూర్వపు సంగతి మరొకటి. ముప్పవరం లక్ష్మణరావు పంతులు

1 1369 AD HAS 19 WG 1 P 119 1య్య వాలు శాసనములో రేచర్ల సింగమ నాయకుడు - అతనికి 'రాచబందీ విమోచకుడు' అను బిరుదముకంటే శాసనస్థమే యున్నది.

1287 AD ఖమ్మం జిల్లా గార్ల శాసనములో రేచర్ల ఖమ్మం బొప్పారాయడు 'సామంతుడు' వస్తాననమున్నది.

తెలంగాణ శాసనములు సం: 1.

పైరెండు శాసనములు మా రాచెర్ల కోట చరిత్రాంశములకు ఎనికీ రాగలవమో!

భట్టు చక్రపాని, రామయ్యగారు. దిన్నం నన్నప్ప, సిందెల్లప్ప, చెన్న రాజాలు వీరింతా కలిసి కోటలో ఒక పెద్ద విధిని కనుగొని రుట. అది వారి శక్తికి మించిన కార్యమగుట చావు తప్పి కన్నులొట్ట పోయినట్లైనదట ఇప్పుడు వారందరు కీర్తిశేషలే కాని అప్పుడు అంజన సిద్ధులు, మం తశాస్త్ర వేత్తలూనట. చెప్పవచ్చిన దేవునగా ఇప్పటికిని మా కోటలో కావలసినన్ని విధి విక్షేపాలున్నవని పెద్దలు చెప్పమందురు. ఇటీవల కోటలో ఒకచోట ఒకరు బావిని 8, 10 గజములొత్తు తవ్వించగా ఒక పెద్ద భవంతి, గోడలు, సున్నము, అటువలపుత దీపపు గూడులు ముగులు, పొయ్యిలు. బూడిద మొదలగునవి బయల్పడినవి. అంటే అంతయెత్తు మట్టికప్పినదన్న మాట.

మా పూరు పైతాగమున ఒక పెన జలాశయమున్నది. దాని పేరు సింగ నము దము అది గమాలోగల మూడువల ఎకరము లకు పొరును. ప్రకృతి సిద్ధముగా నేర్పడిన పెద పెద్ద గుట్టలే దాని కానకట్టలు కాగా లోతువగు తాకిడిగల చోట చిన్నకట్ట యెంతకు నిలువకపోవుమండగా నాటి సర్వేశాయి ప్రకటన ననుసరించి అప్పటి హైదరాబాదు నగరమునగల వెండి, బంగారు ముత్యాల వర్తకుడైన కోటి కిషన్ దాస్ అనువంతుడు భూమిలోనొక తాళ పమాణము, భూమి పైన నొక తాళ పమాణము సీసము ఇనుము కరిగించిపోయుచు రాళ్ళను అతుకుచు గచ్చుతో 'బందిష్' నిర్మించెనట. అది నాటికి నేటికి చెక్కుచెదరకుండ ఉండి మహా జలాశయమై నిలిచినది. బందిష్ నిర్మాణము నాటి 'చాగ్గివార్' నిర్మాణమును పోలియున్నది. అప్పటి శంజోరుల పరిధికు ఎత్తని పతాకమై నిలిచినది. తత్ఫలిత ముగా కోటి కిషన్ దాస్ కు మాపూరుతో కలుపుకొని 9 గ్రామాలను 'పన్ నుఖ్త' గా నాటి సర్వేశాయిగారిచ్చారట. ఆయన తమ స్మారక ముగా కిషన్ దాస్ పేరు యను గ్రామమును పొందించిరట. అది యీనాడు మంచి వర్తక కేంద్రమై యున్నది.

సమగ్రముండగా మిగిలి ప్రవహించునీరు రాచెల్ల కోటవెనుక చున్న జక్కుల చెరువులోనికి కాలవనుండి చేరును. నాటి వరకా చెరువునకేమి పేరుండెనో తెలియదు. మాపూరిలో అల్లాడి వంశము నకు జన్మించినవారున్నారు. ఆ వంశపు కోడలిని సంపించమని ఒక యింటి పెద్దకు కల నచ్చెనట. ఆయనగారిని కోడలు జక్కులమ్మతో చెప్పగా ఆమె సంతోషముతో నంగీకరించి తెలంబిపోసికొని పట్టు వస్త్రములు ధరించి వీధువారాల సొమ్ములతో నలంకరించుకొని

వీడ తరల అనగా వీడు దొంతరల బోనాలనెత్తికొని జ్యోతి నెలిగించి మేళ తాళములతో మంగళహారతులు వట్టుకొని ముత్తైదునలు, ఊరుకు ఊరు వెంట కదలిరాగా శివమెత్తి చిందులు తొక్కుచు పోయినదట. నోటినుండి ఆ చెరువునకు జక్కుల చెరువను పేరు వచ్చినదట, నాటగోలె ఆ జక్కులమ్మ మాపూరి అల్లాడివారి పొలిటి కన్యకాపరమేశ్వరియే యైనది. ఆకాలముననే కోటలోపలివైపున ఏనుగు దిడ్డి ప్రక్కన నిర్మించిన జక్కులమ్మ గుడి ఈ వాడు కవగడి కుండ శిథిలమైపోయినది. దేవతయై నిలిచిన జక్కులమ్మ ఆనాటి నుండి కొంతకాలమువరకు అడిగిన వారికి అప్పుగా ధనమొనగడిదని మగిచ్చెడిదని నీలాలగాజులు లభించినవని ఇంకా యింకా అనేకానేకమగు కథలు, గాథలు ఇప్పటికిని జనులు చెప్పికొనచుందురు. చెరువునిండి పంటలు పండిన నతిపారి ఊరిపేర యీనాటికిని జక్కులమ్మను పూజించి నె వేద్యముపెట్టి వచ్చు నాచారము కలదు. జక్కుల చెరువు క్రింది పొలాలు పండిన తరువాత ఆమెకు మొక్కి కొబ్బరికాయనైనా కొట్టనిదే పొలము కోతవట్టరు. ఈ జక్కుల చెరువు రెండు గ్రామాలలోగల (700)ల ఎకరములకు పొరును.

మాట అరవైయేండ్లకు పూర్వము భూమిపన్ను చెలక భూములకు బిగాన ఒక్క రూపాయ, నీరు పారి మునకు బిగాన అయిదు రూపాయలు (బిగమనగా ఇప్పటి పాకేరు నకు సమానము. అనగా రెండున్నర ఎకరములు). అని వృషనామ సం. ర చైత బి ౧౦ గురువారమునకు సరియగు 25 రబ్బిలాల్ 1236 హజీరీనాటి రాజబాయి సర్దేశాయి జమీదారు సర్కారు ఎల గండులగారు మాపూరి అల్లాడి గంగప్ప మొదలగు వారలకు వ్రాయించి యిచ్చిన దిగువ ముఖ్తననదు వలన తెలియుచున్నది.

ఈనాటి లిపిలో సనదు పూరి పాతము.

స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ ప్రవర్తమాన వృషగామ పంచ త్వర చైత బి ౧౦ గురువారంనాడు అల్లాడి గంగప్ప సీతారాముడు పావదు 1 బకాలు 2 ము బొప్పి పురంకు గారెట్లరాజ బాయి సర్దేశాయి జమీదారు 3 సర్కారు వెలగండుల వగైరా గారు వ్రాయించి యిచ్చిన 4 ముఖ్త 5 సనదు 6 నవీ 1230 7 సాలు ము 8 మజ్కారుల మీరు 9 బు వి యా ది నుంచి వున్నవాండ్లు కనుక ముఖ్తసనదు చేయించి యిప్పించవలెనని క్రితం

వీటి సంతతి వేము సమ్మతించి మజ్జరిల నిబంధనచేసి వ్రాయించి
బుచ్చిన 10 తప్పి.....

ది గాలు

5 ఫసల్ ఖరీపు తా|| వేక

2 నీరు సొం తాలాకు.

ఫసలు 11 అదిస్సాని తాలాకు జక్కల చెరువు పరకం
500000.

1. ఫసల్ 12 తదిస్సాని తాలాకు పూర్వం మీ 13 యానాం
బాబతు గుండ్రకుంట దిగెడు

2-7 దిగాలు ఆరువొక్కటి

(ఏడు అని ఉచ్చరించుట అమంశకుని భావించుట కిది
తార్కాము)

ఇందుకు 14 మొక్కరరు రూపాయలు

(ఇక్కడ తెలియుటలేదు)

5 చేకదిగాలు 5 కొరకు

10 నీరుసొం తాలాకు.

15 వదిపాను రూపాయలు.

యా చొప్పున మొక్కరరు చేయించినాము. 15 భాగరు
జమతో గమంం ఊరి 16 సదంహి రూపాయలు సర్కారుకు 17
వాఖల్ 18 సాలుబసాచేస్తు మళ్ళా అనుభవిస్తు సుఖంగా వుండవలెను.
మీ పుత్ర పౌత్ర పారం పర్యాయం నడిపిస్తున్నాము. యిది మా సమ్మ
తిని వ్రాయించి బుచ్చిన మళ్ళాసనదు 19 సహి 20 25
21 మాహా రదిఖాల్ సన్ 1236 హిజరి.

ద|| రాజాబాయి సర్దేశాయి

జమీనదారులు సర్దేశారు

వెంగందుల వగైరా.

ఇందు చాలవరకు ఉద్దాపదము లున్నవి. వానికి తెలుగు
చేప్పారువాదము.

మా రాచెర్ల కోటలో కాన్పించు కట్టడము లన్నియు కాకతీ
యులవాటి శిల్పకళకు జెందియున్నవి ఇక్కడ లభించు ఇటుకలు,
మట్టిపూసలు గొజాబు కుండపెంకులు, గూవలు శిలలు శిల్ప ఖండి
కలు ఒకటేమిటి వేనిచూచినా ప్రాచీన వైభవము ద్యోతకము
కాగలదు మా పరిసరాలలోగల మునిరాయని (క పిద్దుడట)
ముండాయని - చెరువు, కలిక చెరువు, కోమటికుంట, పోచమ్మ
కుంట, రుక్మాయికుంట, మంగలకుంట, మారేడుకుంట, గుండ్ర
కుంట, దేవతలబావి మొదలగు అనేక జలాశయములను వాని పేళ్ళను
బట్టి ఆలోచించగా ఇదొక ప్రాచీన నగరమై యుండునని తోచు

చున్నది. ఇందుకొన్ని పేరునకు మా తము మిగిలియుండగా కొన్ని
యిప్పటికిని నిలిచియున్నవి. ఇవన్నియు మా కోట మరియు మా
గ్రామపు సాలిమెరలవరకే పరిమితమైనట్టివి. మాకోటకు రెండు
మూడు మైళ్ళ దూరమునగల గ్రామములలో ఇప్పటి గజ సింగరము
ఉన్నచోట నొక గజశాల యుండెడిదని గజ శృంగారమే గజ సింగర
మైనదని యందురు. ఇట్లే నాగంపేట, సింగరము, లింగానూరము,
గొల్లపల్లె మొదలగు గ్రామాల సంబంధము పరిశీలంపదగి యున్నది.

ఇటీవలి కాలమున 10, 16 ఏండ్లకు పూర్వము నేను
పటేండ్ల అగుర్తలో అడుగున పడియున్న రెండడుగుల పొడవు నలు
వైపులా అడుగున్నర వెడల్పు గలిగి మన్నగా నల్లగా రెండు చివరలు
విరిగిపోయి నడిమి భాగము మాత్రము మిగిలి మూడువైపులా చక్కని
వాతగల శిలాశాసనమునొకదానినిచూచి దానిని పైకి దొరలించుకొని
తెచ్చియుంచితిని. ఆయేడు అగడ్త నిండా నీరు నిండుటవలన అది
మరల తోపలికి జారిపోయినదనుకొంటిని. తరువాత కొంతకాలము
నకు జూతునగదా అదియేమైనదీ యొక్కడన్నదీ జాడతెలియరాదేదు.
ఉద్యోగవశమున మావూరు విడిచి తిరుగుచున్న నాకు అంతకన్నావీలు
చిక్కలేదు. దానిని ఎవ్వరో శాసన పరిశోధకులు వచ్చి చూచి సకలు
తీసికొని పోయినారని మాఊరి పెద్దలు చెప్పగా విన్నాను. పరాతత్వ
శాఖవారు పూనుకొందురని ఆ శాసన భాగములు ఇంకను కొన్ని
శాసనములు చిక్కవచ్చును. అనేకమగు విధి నిక్షేపాలు లభించవచ్చును
అన్నిటికన్నా ముఖ్యము అమూల్యమగు చారి తికాంశములు బయల్పడ
వచ్చును. ప్రస్తుతము ప్రాచీనావశేషములు సరించిపోకుండ తగు
బందోబస్తు మాత్రమైనా చేయవలయును.

మా రాచెర బొప్పాపురము భావి పరిశోధకులకు పట్టు
గొమ్మయై పూర్వపు బొన్నత్యమున ప్రకాశించుగాక !

[అకాశనాటి హైదరాబాదువారి సౌజన్యంతో]

1. వై శ్యలు	2 గ్రామం
3. ప్రభుత్వము	4. జాగీరువంటిది
5. సర్వీసేట్టు	6. సంవత్సరము
7. సావత్సరము	8. పేర్కొనబడిన
9. మొదటినుంచి	10. నివరము
11. వానకాలపు	12. వేళంగి
13 ఇవామునకు సంబంధించిన	14. నిర్ణయించిన
15 విశ్వాసపాత్రలై	16. పైన పేర్కొన్న
17. చెల్లింపు	18. సలిసంవత్సరము
19 నిజము సత్యము (సమాజాగ్ధకము)	
20. దివి; తేది	21. నెల

మ న వి

శ్రీ వి హా రి ఓ శా లి వా హ న

ఆకాశమంత దురదృష్టానికి

మాసీకలు వేయమని కోరడంలేదునేను,

ఇల్లా - వాకిలీ

తెల్లారే సరికల్లా

ఇంద్ర భవనంగా

పరీమళించిపోవాలని ఆశించటంలేదునేను.

అరు ఋతువులూ ఒకేసారి వచ్చి

తబ్బిబ్బు చేయాలని వాంఛించటంలేదునేను,

బంగారపు కంచంలో

పరమాన్నం వడ్డించి

నేతిబొట్టు

అభిషేకించమని "అధారిటీ" చేయటంలేదు నేను,

నా ఆణువణువును

పులుకు పులుకున చూసి పరీక్షించవద్దు,

నా నరాలలో ఉన్న శక్తిని ఉద్రేకపరచవద్దు,

నా కన్నీళ్లతో జేహారం సాగించవద్దు.

నాలో ఆశలు రేపకండి

నాతో బాసలు చేయకండి

నా గురించి ఆలోచించకండి

నన్ను వాడుకుని సాహిత్యం పెంచకండి

నా బతుకు నన్ను బతకనివ్వండి

నా దారి నన్ను వెతుక్కోనివ్వండి -

అంతగా ఉపకారచింత-మిమ్మల్ని

ఆగనీయకుంటే

అంబలి పోసేముందు

అడగండి ఉప్పు గల్లు !

అదే నాకు పదివేలు,

ఆ ఆనందం నాకే చెల్లు !

.....

జనాభా సమస్య ఆహార సమస్యా ? !

డా. బి. ఆర్. కె. రావు

(గత సంచిక తరువాయి)

ప్రపంచ ఆహార స్థితి క్లిష్టమైనదిగా మారింది. వ్యవసాయంలో హెచ్చుగా కృషిచేయడానికి కావలసిన పోషకాహార పరికరాలతో చాలా పెద్దభాగంలో బలహీనంగా ఉన్న వనే విషయం మరిచిపోతున్నారు. పరిమితవనరుల నాచోట విశ్రాంతిని హెచ్చుగా కోరుతున్నారు. మనందరకు బాగా తెలిసిన సంస్థాగత కారకాలి సందర్భంలో చాలా ముఖ్యము. ఈ సంస్థాగత కారకాలుగా భూస్వామ్య పద్ధతుల (land tenure) ఏర్పాట్లను, రవాణా సౌకర్యాల లోపాన్ని, లోపభూమిపై వివేచనీయ వ్యవస్థను, ధరల నియంత్రణ ద్వారా ఆహార ధరలను అదుపులోవుంచడానికి చేసే ప్రయత్నాలను పేర్కొనవచ్చు. శ్రమచేసి పనిచేయడానికి హెచ్చు శ్రమచేసి కృషి చేయడానికి యింకా బాగా అవకాశాలున్నవి. ఈ అవకాశాల సద్వినియోగం చేసుకోవలసి ఉన్నది. వ్యవసాయాభివృద్ధిని పురోగమింప చేయడానికి చాలా ముఖ్యము.

ఆహార ఉత్పాదకాల (inputs) లో రసాయనిక ఎరువు ముఖ్యమైనది. రాలుబడిని పెంచే యితర మార్గాలున్నయ్య కాని, చెప్పదగ్గ రాలుబడి పెరుగుదల తగినంత రసాయనిక ఎరువు వేయకుండా లభ్యంకాదు. రసాయనిక ఎరువు వేయడంవల్ల వచ్చే ప్రతిఫలాలు భూస్థితిబట్టి, కాలాన్నిబట్టి, విత్తనాలనుబట్టి మారుతూ వుంటాయి. కాని మామూలుగా ఒక కిలోగ్రాము రసాయనిక ఎరువు చేస్తే, పరిస్థితులు అనుకూలంగావున్నప్పుడు, అదనంగా పదికిలో గ్రాముల రాలుబడి వస్తుందనే ఒక మొద్దు సూత్రం ఉన్నది.

అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో రసాయనిక ఎరువులు తగినట్లుగా లభ్యం కాకపోవడంవల్లనే తక్కువ మాత్రలో వేయడము, నగదు పంటలకు, ఆహారేతర పంటలకు మాత్రమే వేయడము జరుగుతోంది. రసాయనిక ఎరువుల్ని పనేక పెట్టినప్పుడు, వానివల్ల లాభాలు ప్రదర్శించ బడేవరకు, రసాయనిక ఎరువుల సామర్థ్యాన్ని గురించి అనుమానాలు వస్తున్నవి పాకిస్తాన్ లోవలె

సబ్సిడీలు యిస్తే మినహా, అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో రసాయనిక ఎరువుల ధరలు హెచ్చుగా వుంటాయి అయితే ఈజిప్టు, టైవాన్ లను ఉదాహరణగా తీసుకున్నట్లయితే, రసాయనిక ఎరువులను ఉపయోగించేందుకు నిరుత్సాహంకలుగరాదు. టైవాన్ లో వెలతీసుకోకుండా రసాయనిక ఎరువులదంచి పెట్టడంవల్ల వాటిని వాడేందుకు ప్రోత్సాహం లభించింది. పోతే ధాన్యం ధరలు తక్కువగా వున్నందున, రసాయనిక ఎరువుల ధరలకు, ధాన్యం ధరలకు మధ్య పెద్ద వ్యత్యాసం కన్పించి రసాయనిక రసాయనిక ఎరువుల్ని వాడేందుకు నిరుత్సాహం కలుగలేంది.

వ్యవసాయ సంఘటన వ్యవస్థ తగినట్లుగావున్న చాలాచోట్ల పంటలో మెరుగుదల రావడానికి చాలా అవకాశం ఉన్నది. వ్యవసాయ నిపుణులు రవాణా, వివేచనీయ సౌకర్యాలు, వ్యవసాయ పరిపత్తి, ధాన్యం నిలువజేసే సదుపాయాలు, అక్షరాస్యతలలో పెద్దగా మెరుగు రావాలని గట్టిగా చెబుతున్నారు. కాని అనుభవాలన్నీ, వ్యవసాయక పురోగమనం జరగడానికి వ్యవసాయరంగంలో మౌలిక, అనువర్తిత పరిశోధనలలో పెద్ద ఎత్తున ప్రభుత్వ ప్రయత్నము, వ్యవసాయకులకు తత్సంబంధమైన విజ్ఞానాన్ని అందజేయడానికి విస్తరణ సేవలు (Extension services) కావాలని తెలియజేస్తున్నాయి. కాని అల్పాభివృద్ధి దేశాలలో జరిగే పరిశోధన ఆ దేశాల పరిస్థితుల కనుగుణ్యమైన రకాలను, పద్ధతులను తయారు చేయడంలో పెద్దగా సాధించిందేమీలేదు. 1950-1960 కాలవ్యవధిలో కొత్తరకం గోధుమ విత్తనాలు రాలుబళ్లను రెట్టింపునకు పెంచినవి. పరిశోధన వల్ల ఇజ్రాయేల్ లో నీటి పారుదల సౌకర్యాలేని భూమిమీద తృణ ధాన్యాల (Cereals) రాలుబడి హెక్టారుకు 600 కిలోగ్రాముల నుండి 5000 కిలో గ్రాములవరకు పెరగగా, నీటిపారుదల సౌకర్యం గల భూమిలో హెక్టారుకు 3,000 నుండి 10,000 కిలోగ్రాముల వరకు రాలుబడి పెరిగింది. కనుక పంటరాలుబడి పెరగడానికి చాలా అవకాశాలున్నవి. అయితే యిందు కవనరమైన పరిశోధనకు మాత్రం అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో విత్త వనరులు బహుతక్కువగా ఉన్నవి. ఇప్పటికీ యీ పరిశోధనా నిర్వహణకు అంతర్జాతీయ సహాయం అందింది,

అయినా యీ సహాయాన్ని యింకా చాలవరకు, హెచ్చింపజేయడానికి అవకాశాలున్నాయి కాబట్టి, వాటిని వివేచితో ఉపయోగించుకోవాలి.

ఆహార సరఫరా ప్రవృత్తులు

అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో ఆహార సంకటం వస్తుందని నూమూలుగా నమ్ముతున్నప్పటికీ, ఆ దేశాల్లో గత సంవత్సరాల వ్యవసాయ ఫలితాలకు సంబంధించిన గణాంకాలను పరిశీలించినట్లయితే అటువంటి ప్రవృత్తి కన్పించడంలేదు. అల్పాభివృద్ధి దేశాల ఆహారోత్పాదనకు సంబంధించిన గణాంకాలు సరైనవికావు, ముఖ్యంగా మానవ పోషణకు సంబంధించిన ఆహారోత్పాదన గణాంకాలు సరైనవికావు. అయినప్పటికీ జనాభా పెరుగుదలకు సంబంధించిన గణాంకాలతో అవి కూడా సమానంగా ముందుకొచ్చినవి. అయితే జనాభా పెరుగుదలకు సంబంధించిన గణాంకాలు కూడా సరిగాలేవు. అల్పాభివృద్ధి దేశాల తలసరి ఆహార సరఫరా నిశ్చలంగా ఉన్నది. అయితే 1960-1970 కాల వ్యవధిలో తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గింది. ఇందులో 1965-1966లో సన్నిహిత ప్రాచ్యంలో మినహా, మిగతా అల్పాభివృద్ధి దేశాలన్నింటా కూడా, అనుకూలంకాని వాతావరణంవల్ల తలసరి ఆహార సరఫరా బాగా తగ్గింది.

ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ అంచనాల ప్రకారము తలసరి ఆహార సరఫరా (F A O, The State of Food and Agriculture, 1964, P. 34) తగ్గుముఖం పట్టిందా అని ఆలోచన చేయబడుతోంది. కానీ అటువంటి నిర్ణయము, యీ క్రింది కారణాలవల్ల అకాల నిర్ణయమౌతుంది.

1) 1960-70 కాలవ్యవధిలో కన్పించిన తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గుదలలు, ఊర్ధ్వముఖ ప్రవృత్తిలో మొదటిసారిగా కన్పించిన తిరోగమనము.

2) 1966కు ముందు సంవత్సరాలలో తలసరి ఆహార గణాంకాలకంటే జనాభా గణాంకాలు హెచ్చు ఖచ్చితంగా సమీకరించబడుతున్నవని గుర్తుంచుకోవలెను.

3) జనాభా పెరుగుదల వేగం కావడంవల్ల అనుపాతానుకూలం గానిరీతిలో హెచ్చుమంది శిశువులు పిల్లలు కన్పిస్తున్నారు.

అయితే వీరి ఆహారవసరాలు తక్కువ. ఒక్కొక్క పిల్లవాడిని ఒక ననిషిలో భాగంగా తీసుకున్నట్లయితే యింకా కొంత అనుకూల పరిస్థితి కన్పిస్తుంది. అంటే తలసరి ఆహార సరఫరా తగ్గుదల జనాభా పెరుగుదలవల్ల అని యింకా స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

4) ఇదే కారణంవల్ల మొత్తం జనాభా పెరిగినరేటులో పనిచేసే శక్తిగల శ్రామికుల సంఖ్య హెచ్చలేదు. అందుచేత ఆర్థిక ఉత్పత్తిచేసే జనాభా తలసరి ఆహార సరఫరా యింకా కొంచెం మెరుగ్గా ఉంటుంది.

మితరాజ్య సమితి అంచనాల ప్రకారము, అల్పాభివృద్ధి ప్రాంతాల జనాభా పెరుగుదల, యీ శతాబ్దమంతా కూడా పెరుగుతూనే ఉంటుంది. ఇప్పుడు స్త్రీల హెచ్చు సావత్వం వున్నదని ప్రమేయం పెట్టుకున్నట్లయితే, యీ శతాబ్దం చివరలోనే ఆ సావత్వం తగ్గడానికి ప్రారంభిస్తుంది. 1960కు 2000వ సంవత్సరానికి మధ్య సగటు పాలినా జనాభావృద్ధి, అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో, 2.5 శాతం ఉంటుంది.

అయితే ఆహారోత్పత్తి ప్రవృత్తి ఎలావుండవచ్చు? నిజం చెప్పాలంటే ఆహారోత్పాదన ఆగమన సూచన (fore cast) చేయడం వీలకానిపని. ముందు వాటినిబట్టి తర్వాతవాటిని అంచనాలు వెయ్యటం (Extrapolations) కూడా ఏక పక్ష నిర్ణయంగావుండి విలువనురాబట్టుకోలేవు. 1960 తర్వాత అల్పాభివృద్ధి దేశాల మొత్తం ఆహారోత్పాదనలో వచ్చిన తిరోగమనం తెలుస్తూనే ఉన్నది. జనాభా వృద్ధిలో యీ ఆహార తరుగుదలను కలిపితే ఆర్థిక మాంద్యము (stagnation) కనిపిస్తోంది. తలసరి ఆర్థిక సూచినలు తరిగిపోవడం కూడా జరిగింది. అయితే స్పష్టమైన ప్రవృత్తి ఏదీ కన్పించడం లేదు.

1950-1960 కాలవ్యవధిలో ఒక సంవత్సరంలో మాత్రము ఆహారోత్పాదన 2.5 శాతంకంటే హెచ్చుగా పెరిగింది. ఇదే ప్రవృత్తి ముందు కూడా తప్పక కొనసాగితే, మితరాజ్య సమితి అంచనాల ప్రకారము జనాభా పెరిగితే, తలసరి ఆహార సరఫరాస్థాయి యిదివరకటి లాగానే వదిపోకుండా, నిలచి వుంటుంది. అలాకాకుండా 1960లో జరిగినట్లు జరిగితే, పరిస్థితులు ప్రమాదకరంగా ఉండవచ్చు.

అయితే ఆహారోత్పాదన జనాభా, శ్రామిక సంఖ్యలతో

సంబంధంలేకుండా పెరుగుతుందని నమ్మడం సహేతుకమేనా ? అల్పాభివృద్ధి దేశాల్లో అధికంగా శామికులన్నారని, యితర ఉత్పాదన కారకాలకొరతే ఉత్పత్తి రాశిని యిప్పటివరకు నిర్ణయిస్తోందని విశ్వసించినట్లయితే జనాభాతోను, శామిక సంఖ్యతోను సంబంధం లేకుండా ఆహారోత్పాదన పెరుగుతుందని చెప్పడం సజబే అవుతుంది. కాని యితర ఉత్పాదన కారకాల కొరత ఆహారోత్పాదనను నిర్ణయిస్తోందని గట్టిగా చెప్పడం కష్టం. గత దశాబ్దాలలో జనాభా వేగంగా పెరుగుతూన్నదేశాలలోనే ఆహారంకూడా వేగంగా పెరిగింది. మొత్తం ఆహారోత్పాదన విషయంలోకంటే తలసరి ఆహారోత్పత్తి విషయంలోనే ఒకేరకమైన ప్రవృత్తి కనిపిస్తోంది. 1964 లో ప్రచురించిన 'ది స్టేట్ ఆఫ్ ఫుడ్ అండ్ అగ్రికల్చర్ (The State of Food and Agriculture) అనే గ్రంథంనుండి ఖరనైనాలగు దేశాలకు సంబంధించిన ఆహారోత్పాదన గణాంకాలను తీసికొని పరిశీలించినట్లయితే, 1951-53 లోను 1962-63 లోను అన్ వెయిటేడ్ నగలు ఆహారోత్పాదన పెరుగుదలలు జనాభావేగంగా పెరుగుతున్న దేశాల్లోనే యితర దేశాల్లోనంటి హెచ్చుగవున్నట్లు కనిపిస్తుంది.

తలసరి ఆహారోత్పత్తి ప్రవృత్తిని చూడగల్గి నట్లయితే, భవిష్యత్తులో రాబోయే ఆహారోత్పత్తికిది యితర వాటికంటే వరైన సూచన అని చెప్పడానికి వీలుంది. 1950-1960 మధ్య తలసరి ఆహారోత్పాదన తలసరి ఆహార వినియోగం స్థాయిలో కొద్దిసేపు మెరుగుదల వచ్చింది. అందువల్ల తలసరి ఆదాయాలు పెరిగినవనే నమ్మకానికి పై పరిస్థితికి సరిపోయింది. బీదదేశాల్లో తలసరి ఆదాయాల్లో హెచ్చుభాగం ఆహారంమీద ఖర్చు చేయబడుతుందని సాధారణంగా నమ్ముతారు. ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ గణాంక శాస్త్రజ్ఞులు తక్కువ ఆదాయదేశాల్లో ఆదాయానుసార ఆహారం గిరాకీ వ్యాకోచము (income elasticity of Food Demand) 0.8 గాను, ఆఫ్రికా, నార్త్ అమెరికాలో 0.6 గాను, లాటిన్ అమెరికాలో 0.4 గాను వున్నదని చెబుతున్నారు. నగలు ఆదాయ ఆహార డిమాండ్ వ్యాకోచాన్ని అపరిష్కృత రీతిలో 0.7గా తీసుకుంటే, తలసరి ఆదాయంలో జరిగే ప్రతిశత శాతపు పెరుగుదలకూడా ఆహార డిమాండ్ను 0.7 శాతం మేరకు పెంచగలదు. మొత్తం వాస్తవ జాతీయాదాయం (GNP) పెరుగుదల అంచనాల్పకారము పెరుగుతుందని అశించడానికి వీలున్న దానికంటే 1950-1960 లో కనిపించిన తలసరి ఆదాయ వినియోగపు పెరుగుదల చిన్నదిగా ఉన్నది. కుటుంబ ఆదా

యాలు యింకా తక్కువగా పెరిగివుండవచ్చు. వీమైనప్పటికీ ఆహార వినియోగము, ఆదాయము వికోన్ముఖంగా పెరిగినవి అయితే అంతర్జాతీయ గణాంకాలు, యిందుకు విరుద్ధంగా, 1960-1970 కాలవ్యవధిలో తలసరి ఆదాయాలు పెరుగుతూనే వున్నప్పటికీ తలసరి ఆహార వినియోగం తగ్గిందని సూచిస్తున్నవి. ఈ పరిస్థితుల్లో జరిగినదాని ప్రవృత్తిని, మొత్తం ఆహారోత్పత్తి అంకెల ప్రేక్షనుండి నిర్ణయించడంవలెనే తలసరి ఆదాయ, ఆహార వినియోగం అంకెల నుండి నిర్ణయించడం అర్ధరహితంగా ఉంటుంది.

విశ్వాసంతో చెప్పదగిన విషయం రెండు ప్రతిపాదనలక్రింద విభజించవచ్చు.

(1) రానున్న యీ శతాబ్దపు మిగతాకాలంలో, యిప్పటి వరకు సాదించిన వ్యవసాయవృద్ధిరేట్లతో, ప్రస్తుత ఆహార వినియోగ స్థాయిలను పోషించవచ్చు.

(2) సామూహ్యతగల స్థాయివరకు ఆహార సరఫరాలో సాధారణ మెరుగుదలను తేవాలంటే, యంతవరకు చూచిన దానికంటే వ్యవసాయరంగం బాగా సనివేయ్యాలి, అయితే అల్పాభివృద్ధి దేశాలు అవసరమైన వృద్ధిరేట్లను గాదిచరకే సిద్ధించడమేగాక ముందు కూడా అలా సాదించగల్గవచ్చు.

గణాంక సహచారాన్ని సాక్ష్యాధారంగా తీసుకున్నట్లయితే, ఆహారోత్పాదన విషయంలో ఆశా, నిరాశావాదాల రెంటికి కూడా బలమైన ప్రాతిపదికలేదు.

ఆహారంలో ప్రపంచ వ్యాపారము

వర్తమానదేశాలు (Developing Countries) పెద్ద రాసుల్లో ఆహార పదార్థాల ఎగుమతి, దిగుమతులు చేస్తున్నవి అయితే ద్వితీయ యుద్ధానంతరం వర్తమానదేశాల ఆహార ఎగుమతులకంటే ఆహార దిగుమతులు అధిక వేగంతో పెరిగినవి. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధానికి ముందు యిట్టి దేశాన్నీ నికర ఆహార ఎగుమతిదార్లుగా ఉండేవి ఆసియాను మినహాయించి, ఆహార పదార్థాలన్నిటినీ గణాంక లోకి తీసుకున్నట్లయితే, 1967వరకు వర్తమానదేశాలు నికర ఆహార

విగుమతిదార్లుగానే వున్నవి. ప్రపంచంలో ముఖ్య ఆహారంగావున్న తృణధాన్యాల విషయంలో, వర్తమానదేశాల నికర విగుమతి వ్యాపారము జారిపోయింది; ప్రపంచంలోని ప్రధాన దేశాలన్నీ 1967 వరకు తృణధాన్యాలలో నికర దిగుమతిదార్లుగానే ఉన్నవి.

ఆహార విగుమతులు తరిగి, దిగుమతులు పెరుగుతున్న ప్రవృత్తి చూపినప్పుడు, వర్తమాన దేశాలకు తమను తాము పోషించు శక్తి పోతోందని చెప్పాలని కొంతమంది ముందుకూగుతున్నారు ఇందువల్ల ఆహార కొరత, బడ్జెట్లోని పెరుగుదల, బీదదేశాల వ్యవసాయ పురోగమనం తగిన్చు జరగకపోవడము, ల్యన్ చెప్పిన జనాభా - ఆహార సంబంధ సంకట సంభావ్యత కనిపిస్తున్నట్లు అలా ముందుకూగేవారు సూచిస్తున్నారు

యువంట నిర్ణయాలు చేయడం తొందరపాటు కావచ్చు తాము నవ్వుకగా ఉత్పత్తిచేసే వస్తువుల్ని విగుమతినేసి అందుకు బదులు ఆహారాన్ని దిగుమతి చేసుకోవడము అల్పాభివృద్ధి దేశాలకు అసహజంగాని, వివరీత ప్రవృత్తిగాని కాదు. యూరోపు తన ఆహారాన్ని తాను సరఫరా చేసుకోలేకపోవడము యూరోపునకు నష్టదాయకమని వివరూ చెప్పురు; కాని ఆహారాన్ని స్వయంగా సరఫరా చేసుకోలేకుండా తన ఆధిపత్యాన్ని నిలబెట్టుకోవడానికి, యూరోపుకు ఎంత భర్తవూ తోందనేదే. సన్న సాంప్రదాయసిద్ధంగాను, సారంబాటగాను వస్తున్న అభి పాయాలను వదలివేయడం మంచిది. ముఖ్యంగా పారి శామిక దేశాలకు వర్తమాన దేశాలకు మధ్య సహజ శ్రమవిభజనకు సంబంధించిన అభిప్రాయాలను వదులుకోవాలి ప్యాక్టరీ పరి శ్రమలోవలెనే వ్యవసాయంలో కూడా నైపుణ్యాలు మూలధనము, విదేశీ మారక ద్రవ్యము, అభివృద్ధి జరగాడానికి అవసరమౌతాయి. ఈ వనరుల్లో దేనినెంత వరకు ఎక్కడ ఉపయోగించాలా అనే విషయం. ఖాస దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోవడానికి అయ్యేఖర్చులతో పోల్చినప్పుడు దేశీయ ఆర్థిక కార్య కమాల్లో నీది హెచ్చు ప్రతిఫలం ముస్తుందా అనే దానిమీద ఆధారపడి వుంటుంది. అమెరికావంటి దేశాల్లో వ్యవసాయ విప్లవం అధికోత్పత్తి నిస్తున్నప్పుడు అల్పాభివృద్ధి దేశాలు దాన్నుపయోగించుకోవాలని కొంతమంది చెబుతున్నారు ఆయితే అమెరికావంటి దేశాలనుండి ఆహారం ఆందడాని కనువైన ఆంతర్జాతీయ పరిస్థితులు ఎప్పుడూ వుంటాయనే గ్యారంటీ ఏముందని, దేశ స్వాతంత్ర్యాని కిది విరుద్ధంకాదా అని ఇండియావంటి దేశాల్లో

కొంతమంది గట్టిగా ప్రశ్నిస్తున్న విషయాన్ని వివరూ మర్చిపోకూడదు.

చాలకాలం అమెరికానుండి అల్పాభివృద్ధి దేశాలకు రాయితీ షరతులమీద ఆహార దిగుమతులు జరిగినవి. ఆర్థిక సహాయం లేక పోయినట్లయితే ఆహార దిగుమతులు అంత పెద్ద మొత్తంలో జరిగి వుండేవికావు

అయితే అల్పాభివృద్ధి దేశాల నికర విగుమతిస్థితి మారినప్పటికీ దిగుమతులు, ముఖ్యంగా నికర దిగుమతులు పెరిగినప్పటికీ, మొత్తం ఆహార సరఫరాలో పోల్చినప్పుడు, నికర దిగుమతులు కేవలం ఉపాంత (Marginal) స్వభావము గలవి మాత్రమే. అల్పాభివృద్ధి సాంతాల ఆహార సరఫరాలో వారి నికర ఆహార దిగుమతులు కొద్దిశాతం మాత్రమే. ఈ శాతం పెక్కుటే దిగుమతుల ప్రాముఖ్యాన్ని తెలియచెయ్యలేదు. ప్రత్యేక దేశాలకు ఆహార వ్యాపారము, ప్రతి సాంతంలో కూడా, ఎక్కువ ముఖ్యంకావచ్చు. కొన్ని సందర్భాల్లో వివణి నీధికి సంపద ఆహారంకంటే, పట్టణాలకు సంపద ఆహారంకంటే నికర ఆహార దిగుమతులు ఎక్కువ రాశిలో వుండవచ్చుని ప్రపంచ ఆహార, వ్యవసాయ సంస్థ చెబుతోంది. అంతర్గత పంపిణీ, ధరల నిధానము అనుకూలంగాక ఆహారోత్పాదనను పెంచడానికి, పట్టణ వినియోగ కేంద్రాలకు ఆహారాన్ని పంపడానికి ఆటంకమై ఆహార సమస్య ఏర్పడినప్పుడు, పట్టణాల్లోను, నగరాల్లోను వున్న ఆహార సరఫరా కొరతను తీర్చడానికి విదేశాలనుండి ఆహారాన్ని దిగుమతి చేసుకోవడము అవసరంగా జరుగుతూనే ఉంటుంది. వ్యవసాయోత్పాదకత : స్వతస్థాయిలో వున్నప్పుడు కూడా యుటువంటి సంకటాలు రావచ్చు ఇలాంటి సంకటాలు వచ్చినట్లయితే వాటిని పంపిణీ నిధానం అపజయం పొందిన ఫలితంగా వచ్చియున్న తీసుకోవాల్సేగాని, ఉత్పత్తి అపజయం పొందటం వల్ల వచ్చినట్లుగా పరిగణించరాదు.

ప్రస్తుత అల్ప పోషణ

ఈనాడు అల్పాభివృద్ధిదేశాల పజలు సంశ్లస్థి కరమైన ఆహార పోషణకు చాలాదూరంలో ఉన్నారు. అధిక జనాభామే అల్ప పోషణకు కారణమని చెప్పడం కొంతవరకు తొందరపాటు కావచ్చు జనసాం దత తక్కువగావున్నచోట్లకూడా, పేదరికంవున్నట్లయితే, అల్ప పోషణ పేదరికానికి లక్షణంగా ఉన్నది. అల్ప పోషణ, భవిష్య

ఆహార సమస్య జనాభా సమస్య?

త్తులో ఆహార సరఫరాలు విలాజరగాలో మూనిస్తోంది. ప్రస్తుత ఆహార లోపం సరిదిద్దబడాలంటే జనాభాకంటే వేగంగా ఆహారం పెరగాలి.

భోజనంలో కన్పించే 'కేరీ లోపము' ఆకలికికొలత. దీన్నే అల్పపోషణ అని అంటారు. తక్కువ రాశిలో భోజనంతోనుకోవడం వల్ల కేరీశక్తి తక్కువగా అభ్యున్నత శరీరము పెరగదు. 1960లో ప్రపంచ పజర్లో 10 నుండి 15 శాతం వరకు అల్ప పోషణలోనే ఉన్నారని అనగా 300 నుండి 500 మిలియన్ల సజలు అల్ప పోషణలో ఉన్నారని అంచనావేయబడింది. 1960 నుండి 1975 వరకు అల్పపోషణలోనున్న జనాభాసంఖ్య యింకా బాగా రిగింది.

అల్పపోషణ ముఖ్యంగా ఆసియాలో కన్పిస్తోంది. ఇతర ప్రాంతాల్లో కూడా యిట్టే కొలత ఉన్నప్పటికీ, మరికొన్ని వస్తువులు అధికంగా సరఫరా కావడంవల్ల ఆ కొరత కన్పించడంలేదు. ప్రతి ప్రాంతంలోను, ప్రతిదేశంలోకూడా వ్యక్తుల మధ్య జరుగుతున్న ఆహార పంజీలోపం వల్ల యిటువంటి అల్పపోషణస్థితి ఏర్పడుతోంది. ఆహార సరఫరాలకు సంబంధించిన "సగటుల" అంకెలు నమ్మడానికి వీలకానివేగాక యధార్థమైన సరిస్థితిని తెలియజేయడానికి సరికొరవ.

అనుచిత పోషణ (malnutrition) ముంక లోటు. గుణ లోపంగల ఆహారము తగురాశిలో ఉన్నా అనుచిత పోషణ, అసంతృప్త పోషణ జరుగుతుంది. దీన్ని అంచనా వేయడం కష్టమైనా, అల్ప పోషణకంటే చాలాపెక్కు రెట్లలో ఉన్నది. ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ అంచనా ప్రకారం ప్రపంచ జనాభాలో 40 శాతంమంది, అల్పాభివృద్ధి దేశాలజనాభాలో 60 శాతం మంది అనుచిత పోషణలో ఉన్నారు. భోజన గుణాలను గురించి విపులంలో సంపూర్ణమైన అంగీకారం లేదు. అయితే సబ్ క్లినికల్ మాల్ న్యూ ట్రీన్ (sub clinical malnutrition) ను గురించి ప్రత్యక్షంగా తెలుసు. ఈ సీటి ఆరోగ్యాన్ని చెడగొడుతుంది. మనిషికి జాగ్రత్త, శిద్ధ లేకుండా పోతాయి బాగుదలయడానికి వీలులేని విధంగా పిల్లల మానసిక శక్తిని పెరగకుండాచేస్తుంది. బీదదేశాల్లో మాంసకృత్తులు, ముఖ్యంగా పశుపాలనుండి వచ్చే మాంసకృత్తులు, చాలా కొరతగా ఉన్నవి. బీద దేశాల్లో చాలా ఖరీదైన ఆహారంలోనే మాంసకృత్తులు అభ్యున్నతమౌతున్నవి.

ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయసంస్థ, 1963 లో, తన మూడవ ప్రపంచ ఆహార సర్వేలో పోషణ లోపాన్ని తొలగించడానికి సాధించవలసిన కొన్ని లక్ష్యాలు సమర్పించి, ఆహారవనరులలో

మొత్తం మీద రావలసిన పెరుగుదలలను అంచనావేయడానికి, తీసుకోవలసిన కేరీలలోని పెరుగుదలను, తీసుకోవలసిన 'జంతువు నుండి తీసిన ఆహారాన్ని, 1963 ధరల ప్రకారము, కలిపి మొత్తంచేసి చెప్పారు. స్వల్పకాలంలో, అనగా 1975 నాటికి, తక్కువ కేరీలు లీమకుంటున్న దేశాలలో, మొత్తం ఆహారంలో 27 శాతం పెరుగుదలను సీఫారసుచేసారు. దీర్ఘ కాలంలో అనగా 2000వ సంవత్సరం నాటికి 57 శాతం పెరుగుదల కేరీ ఆహారంలో రావాలన్నారు. భవిష్యత్ ఆహార సమస్యను చర్చించడానికి లక్ష్యాలు కుతూహలం కలిగిస్తాయి. అయితే యిప్పుడున్న ఆహారస్థాయికంటే ఉన్నతమైన స్థాయికి చేరినవిగా యీ లక్ష్యాలను తీసుకోవలసిఉన్నది. 0.7 శాతం ఆదాయ ఆహార డిమాండ్ వ్యాకోచంలో, 80 శాతం ప్రజల ఆదాయాల్లో పెరుగుదల వచ్చినట్లయితే, ఆహార వినియోగం ప్రపంచ ఆహార వ్యవసాయ సంస్థ నిపుణులు చెప్పిన స్థాయికి రావడానికి వీలున్నది.

ముగింపు

అల్పాభివృద్ధిదేశాల జనాభా త్వరిత పెరుగుదల భయాందోళనలు కలుగజేయడానికి తగినంత కారణం ఉన్నది. అయితే జనాభా సమస్యల చర్చలలో ప్రముఖంగా కన్పిస్తున్న 'నిరాశావాదం' అన్ని విధాలా జాగ్రత్త తీసుకు చెప్పినట్లయితేనే తగినదిగా ఎంచబడుతుంది. పేద దేశాల పోషణ స్థాయిలు పేదవిగానేఉన్నవి. ఎక్కడా తక్కువగా ఉన్నట్లే యిప్పుడూ తక్కువగానే ఉన్నవి. అనుచిత పోషణను గురించి బాగా తెలిసిన ఒక ఆహార పోషణ శాస్త్రజ్ఞుడు యిలా నొక్కిపెట్టి చెప్పాడు: "మానవజాతి అనుభవించే చాలా పోషణ సంబంధమైన పీడలు, చరిత్రను పరిశీలించినట్లయితే, పోషణ పదార్థాల కొరతవల్లకంటే, అజ్ఞానంవల్ల, బాధలకు అలవాటు పడిపోయి నొప్పిలేకుండా ఉండడంవల్ల కలుగుతున్నవి. రక్షించడానికి కావలసిన మాంసకృత్తులు అభ్యున్నతమౌతున్నవి వేరమంది పిల్లలు మాంసకృత్తుల లోపంవల్ల చనిపోతున్నారు. శిశువులు, ఊగులాడతూ నడిచే పిల్లలు మాంసకృత్తుల లోపంవల్ల చనిపోయే ఊటుంబాలలోనే మారకృత్తులు తగిన మాత్రలో వినియోగించబడుతూనే ఉన్నవి". అనగా పిల్లలు వినియోగిస్తున్నప్పటికీ, అజ్ఞానంవల్ల, పిల్లలకు తగినన్ని మాంసకృత్తులను ఆహారంలో యివ్వడం లేదని దీని భావము.

వద్దమాన దేశాల వ్యవసాయ ఉత్పాదకత తక్కువగా ఉన్నది. అయితే జనాభా సాంద్రత పెరిగిన కొలదీ శామిక సాంద్రతను పెంచే అంకెలు గతంలో కన్పించినవి. ఆ అంకెలు మరకుండా

అలాగే ఉన్నది. చాలాచోట్ల సేద్యం చేయటానికి పనికివచ్చే భూమి నిల్వలో ఉన్నది. తక్కువరాలుబడి, హెచ్చు వృథా జరుగుతున్నందు వల్ల మెరుగుదలచేసే శక్తి విస్తారంగా ఉన్నది. ఆహారోత్పాదనలో వ్యయం నిర్బరత అన్ని దేశాలకు అవసరంగాని, వాంఛనీయముగాని కొదవ అభిప్రాయం కొంతమంది కున్నది. అలాగే వీలైనంతవరకు వ్యయం నిర్బరతను ఆహార రంగంలో సంపాదించడము, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక శ్రేయస్సుకు దేశంయొక్క అంతర్జాతీయ గౌరవ ప్రతిపత్తికి మంచిది.

ఆహార పరిస్థితిని సర్దుబాటు చేసుకోవడానికి తగినంత దీర్ఘ కాలాన్ని అనుమతించినట్లయితే, ఆహారోత్పాదనకు తగినంతగా పెంచ వీలవుతుందా అనేది తక్షణ సమస్యకాదు; ఆహారోత్పాదన వేగంగా పెంచబడుతుందా అనేది మన ముఖ్యసమస్య. గత ఉత్పాదన ప్రవర్తనను సరించే భవిష్యత్తులో ఆహార పరఫరా వృద్ధి జరుగుతుందని కొన్ని సార్లు అనుకున్నారు; అయితే ఆహారానికి డిమాండ్ మాత్రము వేగ త్వరణగల రేటుతో పెరుగుతుంది. అయితే యీ విషయంలో సర ఫరాశక్తి డిమాండ్ శక్తినుండి వేరుచేయబడజాలదు. ఇతరరకు జనాభావృద్ధి తో సంబంధంవల పోషక పరిస్థితుల అధోముఖ ప్రవృత్తి వున్నదని నమ్మడానికి బలమైన ఆధారం అంతగాలేదు. తలసరి ఆహారోత్పత్తి, తలసరి ఆహార వినియోగము నిశ్చలంగా ఉండిపోయినవి. ఆహారోత్పత్తికి జనాభావృద్ధికి సహసంబంధము చెప్పబడింది నేటి జనాభా ప్రేటుదు (Population Explotion) వల్ల రావడానికి వీలున్న ఫలితాలలో వినాశకమైన ఆహార కొరత అతిదూరంలోవున్న ఘటన మాత్రమే. అల్పాభివృద్ధి దేశాల ఆర్థికాభివృద్ధి స్థాయిలో గమనార్హంగా పైకి లేవనంతవరకు, అప్పుడప్పుడు ఆహార సంకటాలు రావడము సంభవమే. రవాణా సౌకర్యాలు హెచ్చు అసంస్కృతకరంగా వున్న గత రోజుల్లో ఆహార సంకటాలు యింకా తరచుగా వస్తూ వుండేవి.

అయితే జనాభా వృద్ధిరేటు హెచ్చుగా వున్నందువల్ల, ఆహార వినియోగ పరిస్థితుల్లోను, సాధారణ ఆర్థిక పరిస్థితుల్లోను గమనార్హమైన మెరుగుదల తేవడం చాలా వీలుగాని విషయంగా చెయ్యబడింది. ఈ దృష్టితో చూచినట్లయితే, ప్రాథమికంగా, జనాభా సమస్య ఆహార సమస్యకాదు; సాధారణ అభివృద్ధి సమస్య అవుతుంది. వర్తమాన దేశాల ప్రస్తుత ఆదాయ స్థాయిలను దృష్టిలో వుంచుకుంటే, ఆహారంపై జరిగే ఖర్చు అన్ని ఖర్చుల్లోకి అధికత గలదైనప్పటికీ, మొత్తం ఆర్థిక సాంఘికాభివృద్ధి భవిష్యదవకాశం ప్రమాదంలో వున్నపుడు జనాభా వృద్ధి ఆర్థిక ప్రాముఖ్యతకు ఆహారంతో ప్రత్యేక సంబంధమున్నదని చెప్పడంవల్ల ప్రయోజనంలేదు.

అత్యుక్త పరిస్థితులు సంభవించినపుడు. వర్తమాన భవిష్యత్తుల్లో ఆహార సమస్యకు ఉపశమనం కల్పించరాదని చెప్పనే

చెప్పడంలేదు. స్వల్పకాలంలో, ఉపస్థితమై వున్న వనరుల పునః కేటాయింపు జరిగినా ప్రయోజనం లేనపుడు ఆహార సహాయం అంది తీరవలసిందే, తద్వారా ఉపశమనం కలుగవలసిందే.

అయితే దీర్ఘకాలంలో ప్రస్తుత పోషక స్థాయిలో అన్నాభి వృద్ధిదేశాల ప్రజలను పోషించలేమనే భయం ఎజంకానేరదు. అయితే అత్యధిక జనాభావృద్ధివల్ల అంతర్జాతీయ అసహనత్వాలను తగ్గించి వేసే అవకాశము సహజీకృతం కానందువల్ల విర్బడే సమస్య ఆహార సమస్యతో సమానమైన జలము, ప్రభావముగల సమస్యగా తయారౌతుంది కాబట్టి దాన్ని విదుర్కొని పరిష్కరించడమే కష్టమౌతుంది.

[అయిపోయినది]

ఆధారాలు

1. Harrison Brown, Challenge of Man's Future, New York, 1956.
2. K. M. Malin, Food Resources on the Earth.
3. F A O, Possibilities of Increasing World Food prodnction, Rome, 1963.
4. Easter Boserup, The Conditions of Agricultural Growth, London. 1965.
5. Lester R. Brown, Man, Land and Food, Washington, 1963.
6. Increasing World Food Out-put, Foreign Agri cultural Economic Report No. 25, Washington, 1965,
7. Lester R. Brown, Increasing World Out-put.
8. Changes in Agriculture in 26 Developing Nations, 1948 - 1964, Foreign Agricultural Economic Report No. 27, U. S. Department of Agriculture, Washington, 1965.
9. V. S. Panse and V. N. Amble, The Future of India's Population and Food Supply.
10. Jacob Viner, Some Reflections on the Concept of Disguised Unemployment, Indian Journal of Agricultural Economics, July 1957.
11. Theodore W. Schultz, Transforming Treditional Agriculture, New Heaven, 1964.
12. Mostan Poglin, Surplus Agricultural Labour and Development, Facts and Theories, American Economic Review, Sept. 1965.
15. F A O The State of Food and Agriculture, Rome, 1964.
14. C. H, Farmsworth, Defects, Uses and Abuses of National Food Supply and Consumption Data.
15. Jean Mayer, Food and Population: The Wrong Problem, Daedalus, Summer 1961
16. Mogens Bosesup, The Economic Problem of the Demographic Explosion.

జీవన మధురిమ

శ్రీ జి. వి. సుబ్బారావు

సర్వర్తు భావనా సమైక్యమై,
వేదనా తీత భావ సమున్ముక్తమై,
ఉద్వేల కవితా స్రవంతీ
చలత్తరంగ తేజో విరాజ మానమై
అపూర్వానంద ఘంటికా
ఘలం ఘల రవానుసంధానమై,
వెలసిన.

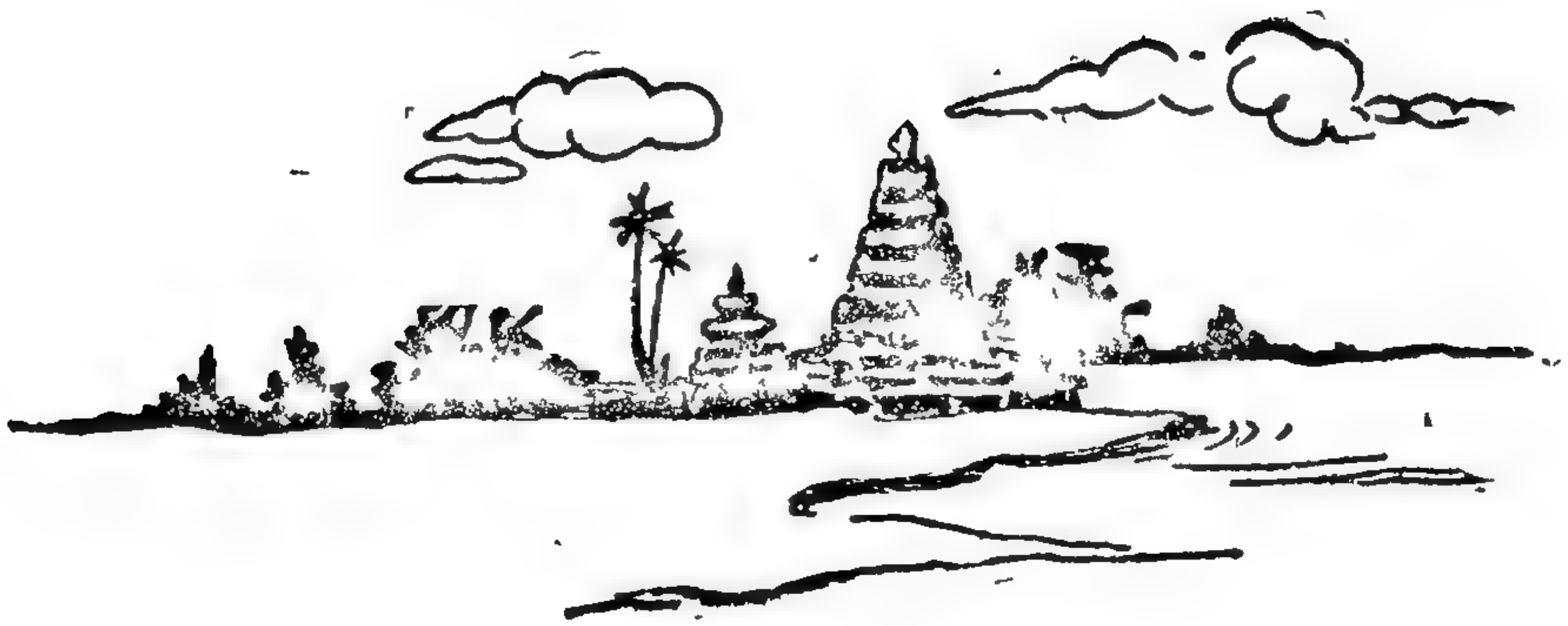
ఒక అవిర్వచనీయ
భావనా వాసంత పిక్రీ గళగీతం
ఈ జీవన సంగీతం !

ఇది, -

విధి పన్నిన ఉరులూకాదు,
మదినల్లుకొన్న చదరంగమూ కాదు.
అటు పోటుల చలించే జీవన వార్నిధి !
సుఖ దుఃఖాల జ్వలించే మ్నానవాంభోనిధి
కన్నీళ్ళూ, కంటకాలూ,
పన్నీరూ, పూలపాన్పూ,
వియోగం, విప్రలంభం
హాసం, సుధామధుర దరహాసం,
అన్నీ, మేళవించిన,
ఒక అపూర్వాను భూతుల రసాయన సమ్మేళనం !
ఒకానొక విషాద భావవా మధుర సంయోగం !
ఒక అనన్య బాధామోద చిత్ర విచిత్ర సంసర్కం !
నిరంతరంగా, నిర్విరామంగా,

యుగాలుగా, కలాలుగా,
 అవంత కాలవాహినీ గత బుద్ధుడంగా,
 సితాసిత భావనా జ్యోత్స్నా తరంగవిచలితంగా.
 సాగిపోయే,
 సంస్కృతీపథం
 ఈ జీవనపథం !
 ఊగిపోయే
 జాగృతీ పథం
 ఈ జీవిత మనోరథం !
 భాధావల్లక్కిగాథా మధుర విక్యాణం
 ఈ జీవిత కథనం !
 ఆనంద వంశీ వినాది ఝరీతరంగ సంఘటనం .
 ఈ జీవన మధురిమ !! -

రక్తయజ్ఞం

శ్రీ కలవకొలను సదానంద

(గ త ప ం చి క త రు వా యి)

అర్కరా తి అయింది. మనుషులరద్దీ ఎక్కువైపోతోంది. జనంలో నలిగిపోతూ, గుంపు ఏవైపుకు నెట్టితే ఆవైపుకు నడుస్తున్నాడు సుందరం. ఎంతసేపు చూచినా ఆ జనాలే! ఆ దుకాణాలే! ఆ సందడిలో ఆడా మగా తేడా తేకుండా ఒకరినొకరు రాముకుంటూ ముందుకు పోతున్నారు.

సుందరానికి విసుగుచేసింది. అతడు ఒంటరిగా మిగిలి పోయాడు. ఏమిటో ఈ తిరణం! ఎందుకు రావాలిరాసు? ... అతని ఉత్సాహం పూర్తిగా చచ్చిపోయింది.

సుందరం టీ తాగాడు.

చలివేస్తూవుంది. కళ్ళు నిదలో బదువెక్కుతున్నాయి. ఈ చలిని నిదను జయించాలి. అతడు ఆరచేతులు రుద్దుకుని ఒళ్ళు వెచ్చజేసుకున్నాడు. దేతిరుమాలుతో కళ్ళు సులుముకున్నాడు.

శివరా తినాడు జాగారంచేస్తే పుణ్యం వస్తుందంటారు

నిద చాలా సుఖ పదమైనది. అలాంటి నిదను త్యాగం చేయడం నిజంగా గొప్పననే! నిదకాయడం విజమైన ప్రేమకు, భక్తికి తార్కాణం!...నిదమేలుకున్న వాడల్లా భక్తుడేనా? తేలు కుట్టితే రా తంతా నిదపట్టదు. వాడుకూడా భక్తుడేనా? భర్త జబ్బుపడితే, భార్య రా తంతా మేలుకుని అతనికి సేవచేస్తుంది. ఆమె గొప్ప భక్తురాలు! భార్య ప్రసవవేదన పడుతుంటే, భర్తకు నిదపట్టదు. అతడు గొప్ప భక్తుడు!

ఇందరు జనాలు నిదకు దూరమై ఇక్కడ వడయాడు తున్నారు. వీళ్ళలో చాలమంది నిదపోకుండా పుండగలుగుతున్నందుకు

కారణమేమిటి? చాలా తప్పులెదు. మన కావ్యలోనూ భక్తికి శృంగరానికి సమాన గౌరవంవుంది. నిజం చెప్పింటే భక్తి తల్లి లాంటిది. చల్లగా జోకొట్టి నిదపుచ్చుతుంది. శృంగారం ప్రేయసి లాంటిది. నిద్రపోతున్నవాణ్ణి వెచ్చగా తట్టిలేపుతుంది.

మనిషికి నిదకంటే ప్రేయమైనది ఏది? శృంగారమేకదా! శృంగారం వున్నచోట నిద వుండదు. శృంగారం కాంతించి పడగ దించితేనే తప్ప నిద గదిలోపలికి అడుగు పెట్టజాలదు.

ఆడవాళ్ళు, నగవాళ్ళు నిదను విదిలించి పారేస్తూ విహరిస్తున్నారు. దొంగ నవ్వులు! దొంగచూపులు! దొంగచాటు సరసాలు!

సుందరం నడుస్తున్నాడు. తంబుర శులి, గుమ్మెత్త దరువు వినిపించాయి. అతడు ఆ మూలకు నడిచాడు. అక్కడ ఓ ముగ్గురు మనుషులు బురకథ చెబుతున్నారు. వారి చుట్టూ జనం కూర్చుని వింటున్నారు. సుందరం ఒక ప్రక్కగా నిలబడి కొంతసేపు కథ విన్నాడు. అతని ప్రక్కన ఎవరో దగ్గారు. అతడు తిరిగి చూశాడు. గౌరి తీవిగా నిలబడి అతనివైపు చూస్తోంది. ఆమాఫ్లో కొంచె మైనా కదలిక లేదు. 'చూపులు-నువ్వు మరలుకుంటావో, నేను మరల్చుకుంటానో చూద్దాంకానీ' అన్నట్లు - వందెం వేసినట్లుగా చూస్తూవుంది. సుందరం కళ్ళలో సూదులు పొడుచుకున్నట్లే కళ్ళు విరివిలాడాయి! అతని చూపులు క్రిందికివాలి, మళ్ళీ బుర కథ వాళ్ళనుద నిలిచాయి.

సుందరం మరోతరణం మాత్రమే అక్కడ నిలబడి, వెనక్కి నడిచాడు. ఓచోట కొయ్యగు రాలు ఆడుతున్నాయి. జనం ఎగబడి ఆ అట చూస్తున్నారు. ఓ బదు నిమిషాలసేపు అడి, గు రాలు ముందుకు కదిలాయి. ఆ గురాలవెంట నడవడానికి - జనం ఒక ర్నొకరు తోసుకున్నారు. ఆ ఊపులో ఓ అమ్మాయి విసురుగా పడి

పోతూ, మందరంమీదికి వారింది. అతడు తటాలున ఆమెను పడి పోవ్వకుండా పట్టుకున్నాడు. ఆమె అతన్ని విడలించుకుంటూ దూరంగా జరిగింది. ఆమె గౌరి అని అతని కంఠవరకు తెలియలేదు. పెదాలు బిగించి, గౌరి అతనివైపు మరచురా చూసింది.

మందరం జనాన్ని నెట్టుకుంటూ గజగజా దూరంగా వెళ్ళి పోయాడు. గుడిదగ్గర ఆగాడు. వెనక్కుతిరిగి చూశాడు. గౌరికనిపించ లేదు అతను తేలిగ్గ ఊపిరి పీల్చుకున్నాడు.

'ఆమె గౌరి అని నాకేం తెలుసు?...అసలు ఎవరయితే మౌనమే' పడిపోతూవుంటే చివాలవ పట్టుకున్నాను. బాకులు విసురుతున్నట్లు అలా చూస్తుండేం?... ఛీ! ఈ గౌరి లెకపోతే తిరణాల ఎంతో బాగుండేది!...వారుజారి ఒకమాట అన్నందుకే దేవాళుద్ది చేయించింది. ఇక ముట్టుకుంటే, నెత్తురు కళ్ళజూడదూ?... ఆ నాగరాజు సరమనీచుడు! మీ అమ్మాయేవచ్చి నామీద పడిందంటే అంటే ఎంటాడా?...నువ్వు లాక్కోసే ఎందుకొచ్చి పడుతుందిరా జాలాయి వెధవా-అంటాడు. పిచ్చి కుక్కను కొట్టేవట్లు కొడతాడు. వాడు కొట్టగలడు. కొట్టించగలడు. నాకు కండబలం వుంది. మరెందుకో కొట్టలేను కొట్టడానికి డబ్బిచ్చి కూలివాణ్ణి కుదుర్చుకోవడం కూడా నాకు తెలియదు. జాగర్తరా మందరం! నీ ప్రథమ శత్రువు సాతాను-గౌరియావంలో తిరణాలలో తిరుగుతున్నాడు!'

బిడ్డలులేని ఆడవాళ్ళ కొందరు చన్నీళ్ళలో మునిగివచ్చి గుడి మందర వరుసగా బోరగిం పడుకున్నారు. భక్తులు వాళ్ళను దాటు కుంటూ వెడుతున్నారు అలా దాటితే పిల్లలు పుడతారని నమ్మకం కద్దు

మందరానికి ఆ నమ్మకం చిత్రంగా కనిపించింది.

'పాపం! ఏడుస్తూ వుట్టి, ఏడుస్తూ బ్రతికి, ఏడుస్తూ వెళ్ళిపోయే బిడ్డ తనకూ ఒకటి కావాలని అలా పడుకున్నారు. ఎందుకంత ఆరాటం వాళ్ళకు? ఆడవాళ్ళు గనుకనా? జానాను! ఆడవారి సంపదల్లో గణనీయమైంది మాతృత్వం. తల్లి కాలేని స్త్రీ-నేను గొడొల్ని అనుకుని తనలో తానే కుమిలిపోతుంది. ఆ గొడొలితనం పోగొట్టుకోవాలన్న కోరికతోనే కదా, వాళ్ళు అలా పడుతున్నారు! చన్నీళ్ళలో మునిగి, ఒంటికి అంటుకుపోయిన బట్టలలో గజగజలాడి పోతూ పడుకున్నారు. భర్తముందు అలా కనిపించడానికి సిగ్గుపడే ఆడదికూడా బిడ్డ పుడుతుందనే ఆశతో యిక్కడ యిలా పడుకొంది. అయ్యో పాపం! లోకంలో ఎన్ని రకాల విషాదాలున్నాయి! పెళ్ళికాక

ముందే గర్భం ధరించి. దిగులుపడిపోయే వాళ్ళు కొందరు; పెళ్ళయి నన్నెండేళ్ళయినా-కడుపున ఒక్క కాయ కా...లేదే అని కుంగిపోయే వాళ్ళు కొందరు! తల్లలకు నిందలేబోతున్నారనే నిరసనవల్ల కడుపు లోనే కరిగిపోయే ఆ పిల్లలు వీళ్ళ కడుపుల్లో పుట్టరాదూ?...ఆశ చెడ్డది! గుడ్డిది! అది ఏ మాటనైనా నమ్మమంటుంది. భక్తులు తమను కాళ్ళతో తొక్కి వెళ్ళినంతమా తానికే బిడ్డలు పుట్టిపోతారా? ఏ నూరుల్లా, దేవేంద్రుణ్ణి పార్శిస్తే చక్కావచ్చి బిడ్డను చేతి కిచ్చి పోవటాని కిదేమన్నా పురాణకాలమా?...బిడ్డ ఎలా పుడు తుంది?... మందరం ఆలోచనలు చీకట్లోకి వెళ్ళి తలుపులు మూసుకున్నాయి.

అతనికి సిగ్గు వేసింది.

కంటిపాపల్ని కార్చివేసేంత తేజోవంతమూ, దుర్నిరీక్ష్యమూ, శాపకారణమూ అయిన అగ్ని ప్రాణికి జీవనాధారం కావడం ఎంత చిత్రమైన విషయం!...కామం అలాంటిదే! ఎర్రగా కాలిన ఇనుప గోళంలాంటి కామంలోంచి ప్రాణం పుడుతోంది.

సృష్టి స్థితి యాలను నిర్వహిస్తూన్న దివ్యశక్తులు రెండే రెండు! కామం, మృత్యువు

అది కామం; అది మృత్యువు!

అది ఎర్రగా, ప్రకాశవంతంగా వుంటుంది; అది నల్లగా, నిది తుని చుట్టూవున్న చీకటిలా వుంటుంది!

ఇక్కడ వేడి. చైతన్యం వున్నాయి; అక్కడ చల్లదనం స్తబ్ధత వున్నాయి!

మనిషి యిక్కడ మంచి చెడ్డా రెండూ చేస్తాడు; అక్కడ ఏదీ చెయ్యడు!

ఇక్కడ బిడ్డ క్యారుమంటుంది; అక్కడ ముసలివాడి మూలుగు ఆగిపోతుంది!

ఇది జాగత; అది నిద్ర!

సంసరమిగిలే ఈ ఎరటి కామప్రవాహం సృష్టి ఆదినుండి అలా ప్రవహిస్తూనేవుంది. నిరంతరమైన సూర్య తేజంలా - అక్షయంగా ప్రాణవృష్టిని కురిపిస్తూ, వసుంధరకు బిడ్డలులేని లోటును తీరుస్తూనేవుంది. ఇది యిలా ప్రవహించి ప్రవహించి, మృత్యువు అనే నల్లని, చల్లని మహా సాగరంలో సంగమిస్తోంది.

ఈ ఎరటి కామగోళం పూర్తిగా కరిగిపోయే దెప్పుడు?

ఆ నల్లటి మృత్యుబిలం పూర్తిగా కప్పుకు పోయేదెప్పుడు ?

...వద్దు, వద్దు ! ఓ కామమా ! నువ్వు పూర్తిగా కరిగి పోవద్దు ! నువ్వు లేకపోతే ఈ ప్రపంచమే లేదు. నువ్వే లేనినాడు- ఈ కొండలు, కోనలు, నదులు, జలపాతాలు, నేల, నింగి, గాలి, వాన అన్నీ నిరర్థకం ! నువ్వు చిరంజీవిగా వర్తిల్లు ! విశ్వమంతటా నువ్వే నిండిపో ! మా కళ్ళకు కవిపించే ఊర్ధ్వ లోకాల్లోనూ నీ సామాజ్యాన్ని విస్తరింపజేయ్యి ! నా తల్లికి కట్టినట్లే - నా పెత్తల్లులకు, నీన తల్లులకు, అంకా దూర దూరాల్లో కాపరాలు చేస్తున్న ఆ తెల్లటి చుక్కలకు పచ్చని కోకలు కట్టు ! వాళ్ళ గొడాలితనం పోగొట్టి, చవిటి పరల్లాంటి వాళ్ళ ముఖాలమీద నవ్వులు మొలకలేత్తించు !

అతనికి సుశీల జ్ఞాపకానికొచ్చింది. తనలోనుండి విడిపోయి, స్త్రీగా జన్మించిన తన అర్ధశరీరం ఆమె ! ఆ పలుచని పెదాలు, నువ్వుని బుగ్గలు, నన్నని మెడ, పొంకంగావున్న కువాయి, నల్లటి జడకుచ్చుల్ని ఉయ్యాలలాపే గుండ్రని పిరుదులు, మెత్తని పొత్తి కడుపు, ఆ సాగనూ ఆ వయసూ అన్నీ తనవే !... గత ఆదివారం రాత్రి తానేంచేశాడు ? ఆమెను ముద్దెట్టుకున్నాడు. కావాలింను కున్నాడు. చాపల్యంచేత ఆమె యౌవనాన్ని చవిమాడబోయాడు. ఇద్దరికీ మత్తెక్కింది. అంతలో తనలో పొంగిపరుగులు పెట్టే రక్తానికి ఆనకట్టవడిపోయింది. రక్తం తన వేగాన్ని ఆపుకోలేక సుళ్ళు తిరిగిపోయింది. కొద్దిక్షణాలు జావకీవతి రాకుండా వుంటే ఏమైవుండేది ?...

సుందరం రక్తం వేడెక్కింది.

...సుశీల అడ్డుచెప్పలేదు. అణువునా తననే స్మరిస్తూవున్న సుశీల ఎలా అడ్డు పెడుతుంది ?

పెళ్ళి అయ్యేంతవరకు ఆగితేచాలు ! తరువాత ఒకరిబొందిలో ఒకరు కాపురం చేసుకోవచ్చు ! అమృతంలాంటి ఒకరి నింగిలి మరొకరు తింటూ, యౌవనాన్ని పావనం చేసుకోవచ్చు !... పూరదండలా సున్నితమైన, సుకుమారమైన, సుందరమైన సుశీల కడుపులో బిడ్డ వుడుతుంది. అది తన బిడ్డ ! తనబిడ్డ సుశీల కడుపులో ప్రాణం పోసుకుంటుంది.

‘సుశీ ! ఓ నా ప్రాణమా ! నా బిడ్డకు తల్లికావడానికి మన సారా కోరుకుంటున్న దేవతా ! నీ ఋణం ఎలా తీర్చుకోగలను ? జీవితాంతంవరకు నిన్ను పూజిస్తాను. నిన్ను పూజించటానికి ఈ

ప్రపంచంలో పూచే పువ్వులన్నీకూడా చాలవు నిన్ను నా ముద్దులతో ఆరాధిస్తాను ! నీకు నా ముద్దులు ! ఎన్ని ?... వాటిని లెక్కపెట్టుకోమ. అంత పెద్ద సంఖ్యలకు పేర్లుకూడాలేవు. అవి ఊహాకుకూడా అందవు. ముద్దులు ! నీ ఒళ్ళంతా ముద్దులు పెడతాను ! తామర పువ్వులవంటి నీ పాదాలకుకూడా నా ముద్దులు ! వాటిని నా కళ్ళ కద్దుకుంటాను. నా గుండెలమీద పెట్టుకుంటాను. నా బిడ్డను కడుపున మోస్తూ ఆ పాదాలమీదనేగా నుంచుంటావు నువ్వు ? వాటిని నా చెంకకు ఆనించుకుని నిద్రపోతాను...’

సుందరం ఓ దుకాణం దగ్గర విలుచున్నాడు. తాను సుశీలకు ఏదైనా కొంటే బాగుంటుంది. రిబ్బళ్ళున్నాయి. గాజులున్నాయి. ప్లాస్టిక్ పువ్వులున్నాయి. చౌకబారు నకిలీ ఆభరణాలున్నాయి !... అట్టముక్కలకు వేలాడుతోన్న ముత్యాలహారాలు అతన్ని ఆకర్షించాయి. అని చాలా అందంగా వున్నాయి. అన్నీ లేతరంగుల్లోవుండి, జలపాతం క్రింద చెదీపోయే నీటి బిందువుల్లో ప్రతిఫలించే వెన్నెల చినుకుల్లా వున్నాయి.

అతడు ఓ గులాబీరంగు హారాన్ని తీసుకుంటూ ‘ఈ హారం ఎంతందీ??’ అన్నాడు.

‘ఆరురూపాయలవ్వండి !’

సుందరం కొట్టువాడికి డబ్బిచ్చి వెనక్కి తిరిగాడు. గారి ఆ హారాన్ని చూస్తూ ప్రక్కనే నిలబడి వుంది. మెల్లగా ముఖం పక్కకు తిప్పి, కొట్లోని వస్తువుల్ని చూడసాగింది

సుందరం ముందుకు సాగాడు.

చలి ఎక్కువైంది. మంచుకురుస్తోంది. దీపిలమట్టు మరకగా ఇంద్రధనుస్సులు ఏర్పడుతున్నాయి. అతని దుస్తులు, ఒళ్ళు చల్లబడిపోతున్నాయి.

ఇందరు ఆడవాళ్ళలో ఒక్క సుశీల వుండరాదూ?

అరే!...అదిగో సుశీల! అటునైపు తిరిగి మంచుంది’ ఆమె కదూ? సన్నగా, పొడుగ్గా వుంది. జడకుచ్చులు బరువుగా వూగు తున్నాయి. ఆ ఒయ్యారం సుశీలదే! అంత అందమైన వీపు ఆమెకు తప్ప మరెవరి కుంటుంది? అయితే, సీతాకోక చిలుకలా అలాంటి రంగురంగుల బట్టలు సుశీల కట్టుకుంటుందా? ఎర్రని జాకెట్టు ఆకుపచ్చనిపరికిణీ! పసుపు పచ్చని నోటీ !

ఆ అమ్మాయి యిటువైపు తిరిగింది. కాటుక కళ్ళు తటతట లాడుతున్నాయి. ఎర్రని పెదాలమీద నవ్వు తీగలు సాగుతోంది. ఒక చెయ్యి నడుంమీద వుంచుకుని. మరో చెయ్యి బొద్దుమీదుగా మడిచి పెట్టుకుని, నృత్యం చెయ్యడానికి ముందు నిలబడే భంగిమలో వుంది సుందరం నదాశ చెందాడు. ఆమె సుశీల కాదు.

కొందరు పిల్లలు బీడీ పకటనలు అంటించిన అట్టముక్కలు చేతబట్టుకుని కేకలు పెడుతూ పస్తున్నారు. మనుషుల వెల్లిమీద బీడీలు కురుస్తున్నాయి. సీతాకోక చిలుకలాంటి ఆ అమ్మాయి ఇటు వేపే వడిచినట్టోంది. ఆమెకాళ్ళలో అందెలు ఘుల్లుఘుల్లు మంటున్నాయి. ఆమె ముఖంలో మంగళాన్ని నవ్వు, నడకలోని ఊపు చూస్తుంటే - ఒకే సమయంలో ఎందరో సుగళ్ళు చుట్టూ వరచ జాలి వంత లాలనత్యం ఆమెలో సన్నిహితునిస్తోంది.

ఆమె దగ్గరగా వచ్చింది. ఆమె చుట్టూ పెన్ గుంపు కదిలి వచ్చింది. ఆమె ఆగింది. అరే! నృత్యం చేస్తోంది. నడుము ఎంత బాగా కదులుతోంది! చేతులు ఎంత అందంగా నంపులు లిరుగు తున్నాయి! ఆమె ఆడుతూ పాట సాడుతోంది. పాట శ్రావ్యంగావుంది. గొంతు చిత్రంగా వుంది! మొగంతులాంటి ఆడగొంతు! ఆడగొంతు లాంటి మగగొంతు! ఆమె ఆడకళ్ళకాదు! మగవాడే! ఆడకళ్ళకంటే బాగున్నాడు

అలా తుగ సుందరం చూపులకు గౌరీ కనిపించింది. ఆమె అతనికి ఎదుటివైపున నిలబడి వుంది. ఇద్దరు ఆడవాళ్ళ భుజాల చెనుకనుంచి దొంగచూపులు చూస్తోంది ఆమె చూపులతో సుందరం చూపులు కలుసుకోగానే, ఆమె పెదాలమీద మధువులాంటి నవ్వు నొలికింది. సుందరం గుండె ఝల్లుమంది అనుకోకుండా ఎదురైన తుపాను వేగానికి నిలకడ కోల్పోయే చిలుక రెక్కల్లా - అతని కళ్ళు తటతటలాడి కిందికి వాలిపోయాయి.

గౌరీ నవ్వింది!...ఆ నవ్వులో కత్తిపదును వుంది. ఆ కళ్ళలో కైపులున్నాయి. నడక విచిత్రమైనది సుందరం మళ్ళీ ఓమారు - క్షణంలో పదోవంతుకాలం - ఆమెవైపు చూశాడు. ఆమె తననే చూస్తూ వుంది. నవ్వు - ఆమె ముఖంలో తాటాకు మంటలా దగ్గర మంటోంది

సుందరం అక్కడ నిలబడలేకపోయాడు. దూరంగా వెళ్ళి పోయాడు. విషనాగు తనను తరుముకొస్తున్నట్లుగా వుందతనికి బడిపోతున్నారు.

గౌరీ కంటబజగుండా దాక్కినానిసిస్తూంది ఈ దీపాలన్నీ ఆగి పోయి, కారుచీట్లు ఆ కళ్ళకు గంతలు కడితే బాగుంటుందని పిస్తోంది 'గౌరీ' నీలో ఇలాంటి విచిత్రమైన మార్పు వస్తుందని నే ననుకోలేదు. నన్ను ఏ చి అలా నవ్వుకు, నా కంటికి కనిపించకు. నీ నవ్వు దాక్కిరసంలావుంది అది - నా గుండెల్ని చీల్చేసి, నారక్తాన్ని గుటగుటా లాగేసి, నా ఎముకల్ని చప్పరించి వుమిసివేయగలిగినంత తక్కి వంతుగా కనిపిస్తోంది. ఆనవ్వు మాసిపోనీ! ఆ నవ్వుకంటే నీ ద్వేషమే మరిద్దరికీ అరోగ్యకరం! ...'

ఈ రా తికి బుద్ధితెదు ఇది కళ్ళులేని కబంధరాజుసి! ముక్కవాకా తాగి, దీనికి మల్తైక్కింది. దీనికి పున్నవి రెండే! మౌనమైన కళ్ళు, తీరని ఆకలి! దీనికి తృప్తి తెదు గయ లేదు. హృదయంలేదు ఇది - తనకేదో పమాదానికి రంగన్ని వీర్దంచే బోతున్నది!

ప్రమాదం!

గౌరీ తనతో వెళ్ళటమాడుతూవుందా?

లోకంలో జరిగే వాళ్ళకు, అత్యవారాలకు మూలకారణాలు ఎన్నైనా వుండవచ్చు. ఆడది, ఆస్తి, అభిమానం. అసూయ! వీటిలో సముఖస్థానం ఆడదానిదే! ఆత్మహత్య స్త్రీలలో ఎక్కువగా వున్నట్లే. వాళ్ళకు కూడా స్త్రీల ఎక్కువగా కారణం అవుతుంటారు! ... గౌరీ తనను చూచి అలా నవ్వుటం వాళ్ళ వాళ్ళెవరైనా చూస్తే? ప్రమాదమే!... పైగా గౌరీ సామాన్య రాలు కాదు. నిస్సలాంటిది! కాగితం నిస్సమీదపడ్డా, నిస్స కాగితం మీద పడ్డా - భగ్గుమనేది కాగితమే!

ఇప్పుడు రామలింగం తనకు తోడుగావుంటే బాగుండేది. అతని ఆనందంకోసం తనను యిలా వదిలేసి వెళ్ళిపోయాడు. తనతో వాడికేంపని? నృష్టిలో తీయనిది స్నేహం - అంటారు స్వజాతి స్నేహంకంటే విజాతిస్నేహం - అదా మగ స్నేహం - మరింత తీయగా వుంటుండేమో? తాటిచెల్లంలాంటి ఆ నల్లటిపిల్ల దొరికిం తర్వాత - ఇక మగవాడిస్నేహం వాడికేందుకూ?...సుందరానికి కోసం వచ్చింది. రామలింగం కనిపిస్తాడేమోనని చుట్టూ ఓ సారి వెదికాడు. రామ లింగం అంత సులభంగా కనిపిస్తాడా? ఎన్నో వాళ్ళ గొళ్ళెం పెట్టుకుని లోనలికి వెళ్ళిపోయాడ!

గుడిముండరనుంచి పూల తెరు కదిలివస్తోంది. జనం విరగ

సుందరం రోడ్డు మీదికి వచ్చాడు.

రోడ్డు వారపున్న టీకొట్టు ప్రక్కగా - పట్టుచీర కట్టుకున్న ఓ కొత్త పెళ్ళికూతురు నిద్రకళ్ళతో, నిద్రపోనివ్వని కోరికలతో, భర్త భుజంమీద తలవాల్చి కూర్చునివుంది. అతడు ఆమె చీపు నిమరుతున్నాడు. వర్షంలో తలదాచుకోవటానికి చోటు దొరకని కుక్కపిల్లలా కొమం మూలుగుతోంది. వారివెనుకవున్న గోడమీద చిత్రించిన బొమ్మలో నాలుగు తలలు, ఏ రక్తికోణం వున్నాయి.

'ఇద్దరు, లేక ముగ్గురు చాలు!'

చలిగాలి మంచుకత్తిలా శరీరాన్ని కోసివేస్తోంది. యుద్ధభూమి లోని నిగత జీవుల్లా-అంతటి చలిలోనూ, కొందరు మనుషులు రోడ్డువారవడి ని దపోతున్నారు.

సుందరం తలపై కెత్తి చూశాడు.

ఆకాశంలో చుక్కలు ఆరిపోయాయి.

తప్పతాగి కేళిగృహంలోకి ప్రవేశించిన విటానిలా ఆకాశం అన్నిష్టంగా వురుముతున్నది.

*

*

*

చీకటి!

ఉత్సవకోలాహలం క్రమంగా దూరమైంది.

మనకవెలుతుర్లు వెనుకపడ్డాయి.

సుందరం రోడ్డు మీద నడుస్తున్నాడు. అతనికాళ్ళ తిమ్మి రెక్కిపోయాయి. రంగుబలాట్టంలోంచి కిందికి దిగినప్పటినుంచి ఇంత వరకూ కాస్తేపై నా కూర్చోలేదు. అటవిక జాతులవారి ఆసురీ మహోత్సవంలావుంది తిరణాల. ఆ పరిసరాలకు దూరంగా వెళ్ళి కూర్చోవాలనిపిస్తోంది.

ఆ తిరణాల అతనికి అశాంతికరంగా తోచింది. అక్కడ వట్టి అల్లరితప్ప మరింకేమీ లేదు. శరీరం ఎక్కడ తన స్వీధీనం తప్పి పోతుందోనని భయంవేసింది. తనకు పగలైనా కావాలి, లేనా ఒంటరి నమైనా కావాలి.

అలసిన కాళ్ళు తారంగా నడుస్తున్నాయి. చీకట్లోదారి స్పష్టంగా కనిపించటంలేదు. అగ్నిపెట్టె ఒకటి కొనుక్కువచ్చి

వుంటే బావుండేది. అగ్నిఫలలు గీచుకుంటూ నడిచిపోవచ్చు ... ఈగాలిలో అగ్నిపుల్లులు నిరిచి మెడుతాయా? గుస్సుని ఆరిపోవా?

వెనుకనుంచీ లారీ ఒకటి వస్తోంది. ఆ వెలుతుర్లో ఓసారి దారి మానేసుకోవడం మంచిది!... వెనుక వస్తున్న లారీ మలుపు తిరిగింది. దాని వెలుగులు వెక్కిరిస్తూ రైలుకట్టమీద నడ్డాయి. రైలుపట్టాలు మోపుతగిల్లా తలతళా మెరిశా. రోడ్డుమీద నడుస్తూన్న సుందరం - 'గాపు' వెరించేటంత మీర ముందరికి చూశాడు. కాస్త సమీపంలోనే రోడ్డుకిందికి వాలివుంది. ఏటిలోని ఎండుటిసుక లెల్లటి దుప్పటిలా కనిపించింది లారీ ముందుకు వెళ్ళి పోయింది.

మరో నాలుగడుగులు నడిస్తేచాలు, అ ఏటో దిగి ఇసుకలో కూర్చోవచ్చు. సుందరం ఏటోకివచ్చి, చీకట్లోకి చూచూ, ఇంబ డ్డాడు. ఊపిరి గబట్టిన నిశ్శబ్దంగావుంది నిశిది. వీళ్ళలో లెడ్లు పోనట్లు ఓ ఆడవాని నవ్వు వినిపించింది. దూరంగా ఏటవార మొగిలిపొందల క్రింద దీడినో, సగరెట్టో వెలుగుతోంది. ఆ వెలుగు ప్రక్కనే తెల్లటిచీర మనకగ కనిపిస్తోంది

సుందరం మళ్ళీ ముందుకు నడిచాడు.. అని మొగిలిపొందరే! తనకు బాగా గుర్తు! పగటిపూట చాలాసార్లు తాను బస్సులో వెడుతూ ఆ మొగిలి పొడను స్పృశంగా చూశాడు. మొగిలి చెట్లలో మిన్నగు లుంటాయట!...మరివాళ్ళు మొగిలివల్లు క్రిందే. మకాం పట్టారే! ఎంత ధైర్యం! అందుకే అన్నారు, కామానికి కళ్ళులేవని!

వాళ్ళిద్దరూ ఎవరైవుంటారు?...అతని ఊహలో రామలింగం మెదిలాడు.. అంకవరైనా ఎందుకు కాకూడదు? .. వాళ్ళు తార్యా భర్తలా? బావా మరదళ్ళా? కట్టుకున్న మొగుట్లే, విశ్వాస్తి మాయచేసి వచ్చి బులపాటం తీర్చుకుంటున్నావాళ్ళా? అదే అయి వుంటుంది. అది అక్రమ సంబంధంకాకపోలే - స్థలకాల నియమాలు పాటించకపోవలసివంత తొందరేముంది? తార్యాభర్తలే జయిలే ఒక్కరోజు సహనం వహించలేరా? ... అక్కడ ఆ టీకొట్టువాగ - ఆ కొత్తదంపతులిద్దరూ 'ఈశ్వరా!' అంటూ కూర్చోలేడూ, పాపం!

'...అయ్యో! నేను కామాన్ని ఒక రూపంలోనే చూశాను. దానికి యింకో రూపం కూడావుంది. ఒక రూపంలో పవిత్రత,

అంకోదాసంలో అపవిత్రతా వున్నాయి- దినంలో రాత్రివగాలూ వున్నట్టు శోభనంగదిలోకి వెళ్ళే పెళ్ళి కూతురి కామం చాలా పవిత్రమైనది. అర్థరాత్రివేళ దొడి తలుపుతీసుకుని భయటకు వెళ్ళే మగవారికామం చాలా అపవిత్రమైనది. ఒకటి దేవుడి గుడిలో దీపం లాంటిది! రెండోది-వల్లకాటిలో మండే చితిలాంటిది! ఒకటి రక్షిస్తుంది! మరొకటి భక్షిస్తుంది!

ఆకాశంలో ఉరుములు విక్కువయ్యాయి.

మెరుపు మెరిసింది.

సుందరానికి సంతోషం కలిగింది.

తలుక్కున వెలిగి మాయమై పోయే ఫ్లాష్ లైట్ ఫీల్ మీద బొమ్మను రికార్డు చేసేస్తుంది. ఫ్లాష్ లైట్ లాంటి ఈ మెరుపు పహాయంతో- ఈ పరిసరాలను తన కంటితో రికార్డు చేసుకోవాలి.

సుందరం ఆగిపోయాడు.

మరో మెరుపు మెరిసింది

రోడ్డువక్కన నెం చదునుగావుంది. రాళ్ళూ, ముళ్ళూలేవు. శ్రమలేకుండా నడిచిపోవచ్చు, ఓ విభే గజాలదూరంలో విశాలమైన తెల్లటిబండవుంది.

సుందరం రోడ్డు విడిచి ఆ బండవైపు వడిచాడు. అతనికి అంధకారం అంటే భయంపోయింది చీకట్లో ఏముంది? ఏమీలేదు! వెలుతుర్లో కనిపించే వస్తువులే చీకట్లోనూ వుంటాయి. పాద హాని కలిగించే జంతువులను గురించే-చీకట్లో భయపడాలి! శత్రుశేషం వుంచకూడదనేది నూనవుడి నీతి! వాడిదెన్నడూ ముందు జాగ్రత్త! వాడొక్కడే బ్రతకాలి! నాడికి భయాన్ని, అనుమానాన్ని కలిగించేవన్నీ చావాలి! పులులు, పింహాలు మొదలైన క్రూరమృగాలన్నీ దాదాపుగా విశ్వేష్ణు మై పోయాయి. మచ్చుకు మిగిలిపోయిన కొన్ని మాత్రం దూర దూరంగా పారిపోయాయి. జంతుభయం తీరిపోయింది. మనుషులు విశేషమై పోయారు ఇప్పుడు మనిషిని గురించి భయపడకుండా ఉన్నాడు. మనిషికి మనిషి శత్రువై పోయాడు. శత్రుశేషం వుండరాదు గనుక ఒకణ్ణి ఒకడు వరుక్కుచావాలి!

చీకట్లో ఏముంటుంది?

మనిషి వుంటాడు!

పాములూ, లేగూ కూడా వుండవచ్చు. అయితే అవి అరుడైన వుంటాయి!

'నాకు మనిషంటే భయంలేదు, చీకటంటే భయం!' అని వద్దు. అది ప్రగల్భం!

'నాకు చీకటంటే భయంలేదు, మనిషింటేనే భయం!' అను అదే నిజం!

మెరుపుకాంతిలో-మనిషి, పాము, తేలు-ఈ మూడు విష జంతువులూ కనిపించలేదు సుందరానికి. అతడు మెల్లగా వెళ్ళి, బండ మీద కూర్చున్నాడు.

...అక్కడ హాయిగా వుంది.

మెదడును జోకొట్టే మత్తత, మనస్సును గుడ్డిగా చేసినేపే మిరుమిట్లు అక్కడలేవు. ఇక ప్రమాదంలేదు. పిశాచాల బారినుండి అక్కడికి-తన సుశీల దగ్గరికి పారిపోయి వచ్చేశాడు తాను. తన సుశీల యిక్కడే వుంది! ఈ చీకట్లో వుంది. ఈ చలిలో వుంది ఈ గాలిలో వుంది. ఆకాశంలో వుంది నిద్రపోతున్న ఈ ప్రకృతి గుండెలమీద వుంది తన హృదయంగిండా వుంది. ఆలోచనలకు అంతరాయం కలుగని ఈ వికాంతంలో సుశీల వుంది. ముందుటెండలాంటి ఈ నడి రేయిపూట-సుశీలను గూర్చిన తలపోత-కానగ చెట్టు నీడలా హాయిగా వుంది. తనకు ఈ వికాంతమే చాలు!

సుందరం బండమీద వెల్లకిలా పడుకున్నాడు బండ చల్లగా వుంది. చలనంలేని ఈ కఠిన శిలలుకూడా పరిస్థితుల ప్రవాహానికి గురికాక తప్పకంలేదు. మిటమిటలాడే ఎండలకు ఈ బండలు బీటలు పడిపోతాయి. మంచుకు, వానకు, చలికి-మృతదేహాల్లా చల్లబడి పోతాయి. రక్తమాంసాలున్న మానవ శరీరాలు ఏపాటి? ఈ ఒడలు చాలా సున్నితమైనవి. సుకుమారమైనవి. కర్ణుడిపాలిటి శాపాల్లాగా ఈ శరీరానికెన్నో తాపాలు! అకలి దప్పులకు, బాధలకు, వ్యధలకు ఇది ఆహారం! అన్నం తక్కువైతే శోష! ఎక్కువైతే అశిరి! ఎండను భరించదు! చలికి ఓర్పుకోదు! బతుకూ సమస్యే! చావు సమస్యే!...

'ఈ చలిని నేను జరిగించలేనా? ప్రయత్నిస్తాను. ఈ చలిలో నేనొక్కడే వున్నానా? ఈ బండలు. ఆ కొండలు. చీకట్లో కదలకుండా నుంచున్న చెట్లు ఎంత సహనంగా వున్నాయి! తెల్లవారగానే ఇవన్నీ మళ్ళీ ఊపిరి పాటుకుని, సంతోషంగా నవ్వుతాయి! నేనూ అలాగే స్థాణువులా చలిని భరించి, తెల్లవారేసరికి హాయిగా నవ్వు

తాను. ఆశావహమైన భవిష్యత్తు చాని భరించే శక్తిని ప్రసాదిస్తుంది. రేపు నాది! రేపు ఆదివారం! ప్రక్కనే రోడ్డు వుంది. తెల్లవారు జామున-నిర్మలంగా వెలిగే వెచ్చటి కళ్ళతో బస్సులు వెడుతుంటాయి. సుశీల నాళ, పూరు ఇక్కడికి దగ్గరే! పదిమైళ్ళే! రేపు సుశీల దగ్గరుంటాను. చాలుగా ఆమె కంఠంలో ముత్యాలవారం వేస్తాను. చెవిలో నోరుపెట్టి, ఈ రాత్రి నాకేమనిపించిందో చెబుతాను. సుశీల నీగ్గువడుతుంది. ఛీ, పో బావా-అంటుంది. ఆహ! ఎంత మంచి ఆదివారం! అందమైన ఊహలాంటి ఆదివారం! నీ ముదాల కవతల క్షీర సముదంలాంటి ఆదివారం... హే సూర్య భగవన్! తొందరగా ఉదయించవయ్యా సుహాసుభావా!

సుందరం కళ్ళ మూసుకున్నాడు.

ఇంతే...ఇంకేమీ ఆలోచించకూడదు. శరీరం, మనస్సు రెండూ అలిసిపోయాయి. కదిలేశక్తి శరీరానికి, ఆలోచించేశక్తి మనస్సుకు లేవు. ఓ నా సహచరులారా! ఇక మీద్దరూ పూసులాడుకోవటం చాలించండి! పడుకుని నిద్రపోండి! నాకు అవలింత కూడా వస్తోంది. నా కళ్ళు మండుతున్నాయి. చలికి దుప్పట్లులేవు. సుశీలను తలుచుకుంటూ నోరు మూసుకుని పడుకోండి! ఉయ్యాలలో క్యారుమంటూ ఏదో కవలపిల్లల్లా మారాం చెయ్యకండి!... జో జో హోయా...

అతడు గుండెలమీద చేతులు ముడుచుకున్నాడు. ముఖమీద ఓ చినుకు వడింది అతడు పె కిలేవలేదు. కళ్ళు తెరవలేదు. అలిసిపోయిన అతని మెదడు ఎక్కడో గాఢంగా నిద్రపోయింది. మేలుకున్న శరీరం మాత్రం చలికి వణుకుతోంది. మిన్ను విరిగి మీద పడ్డా - అతని మెదడు యిక మేలుకోదు.

చాలా దగ్గరలో గజాల చప్పుడు వినిపించింది.

సుందరం చివాలున లేచి కూర్చున్నాడు.

అతని ఎదుట ఓ నల్లటి ఆకారం నిలబడివుంది.

'ఎవరు?' అన్నాడు సుందరం.

'నేనే!'

'నేనే అంటే?...

ఎవరు? దేవుడివా? దేవుడుతప్ప ఇతరమైనదేదీ లేదంటే ఏదాతం.

...ఓ నన్నటి నవ్వు!

ఆకాశంలో మెరుపు మెరిసింది. ఆ మెరుపు నేలమీదికి దిగి

వచ్చినట్లుగా-నిట్టయెదుట ఎరటి గౌరీ నవ్వుతూ నిలబడివుంది. 'నే నెవరని ఈ మెరుపుకంటే స్పష్టంగా చెప్పగలనా?' అన్నట్లు చూస్తూవుంది.

సుందరం గుండెలో ఉరుములు ప్రతిధ్వనించాయి. విద్రావితమై అతని మెదడు ఉలికిపడింది.

'అబ్బ! ఇంతదూరం వచ్చావా! నీకు భయంలేదా?' అంది గౌరీ.

...నేను అడగవలసినమాట వచ్చడగుతోందేమిటి?...గౌరీ! నాకు చీకటంటే భయంలేదు. నీకు మనుషులంటే భయంలేదు. నువ్వు చీకటికి భయపడుతున్నావు, నేను నీకు భయపడుతున్నాను...

'ఇక్కడి కెందుకొచ్చావు?' అన్నాడు సుందరం.

గౌరీ అతనికి దగ్గరగా వచ్చి కూర్చుంది. ఆమె గొంతు నీగ్గుతో జీరపోయింది. 'ఎవరూ చూడలేదులే' అంటూ తలవంచుకొంది.

ఛీఛీ!...అడవానినీగ్గు ఎంత అందంగా వుంటుంది!... ఈ నీగ్గు అనన్యంగావుంది. 'ఎవరూ చూడలేదులే!'-ఈ ఒక్కమాటలో తెరలోపలి మర్మంలా ఎన్ని అర్థాలున్నాయి!

...నిక్రమమైన ఊహల ఇనుప పాదాలకింద నా గుండె చితికిపోయి, చచ్చిన పాములా ఇక్కడ పడున్నాను నేను. గౌరీ! చచ్చిన పామును కొట్టడానికా నువ్వు వచ్చావు!...

సుందరం గుండె కొట్టుకుంటోంది. మాట్లాడాలంటే వగర్చు వస్తోంది. 'ఎందుకొచ్చావు?' అన్నాడు కాస్త కోపంగా.

'ఏం? రాకూడదా?' అంది ఆమె బేరగా. అతని వెళ్ళ తన మనస్సుకు కష్టం కలిగించిందన్న భావాన్ని సూచించింది ఆమె వ్యరం.

'నే నిక్కడికి నిద్రపోదామని వచ్చాను గౌరీ!'

ఆమె నవ్వింది.

'ఎంత చిత్రం! ఇంత చలిలో, ఈ చినుకుల్లో నీకు నిద్ర పోదామనిసిస్తోందా? ...అబద్ధం!'

'ఏజం గౌరీ! నువ్విక్కణ్ణించి వెళ్ళిపో! నిద్రపోతావో,

లేదో చూడు !...నువ్వు వెళ్ళకపోతే, నేనే లేచి వెళ్ళపోతాను.'

'అమ్మో ! నాకు భయం !' అంటు ఆమె అతన్ని లేవనియ్య కుండా చెయ్యిపట్టుకుంది.

'చెయ్యి పడిచి పెట్టు !'

'నీకు నామీద కోపం!'

'నీమీద నాకేం కోపం?'

'అవును. మావాళ్ళు నిన్ను కొట్టారుగా?'

'కొడితే కొట్టారు ఇప్పుడు మళ్ళి ఇదేమిటి?'

ఆమె జడకుచ్చలు తీసి బుగ్గకు రాచుకుంటూ 'మావాళ్ళతో చెప్పన్నే!' అంది.

'ఫీ!!'

'అలా నన్ను చిన్నబుచ్చుకు సుందర్! నీ పై నాకేమీ నిరోధం లేదు వాళ్ళు నిన్ను కొట్టేనందుకు తరవాత నేనెంత బాధపడ్డానో నీకు తెలుసా?... పాపం, నావల్లేకదూ నువ్వుదెబ్బలు తిన్నది?'

'ఇప్పుడెందుకదంతా?'

'...నువ్వు తిరిగి కొట్టుకపోయిరా, నీకే గలుపు! నువ్వు చాలా ధైర్యవంతుడివి సుందర్! ఆ మాట అన్నావా-అని మా నాన్న నిన్ను అడిగినప్పుడు, నువ్వు పిరికివాడిలా అబద్ధం చెబితే మాడాలని ఆశ పడ్డాను. నువ్వు ధైర్యంగా నిజమే చెప్పావు. నేనే ఓడిపోయాను.'

'నిన్ను యింకా చిత్తుగా ఓడించడం నాకు ఇష్టంలేదు గారీ! వెళ్ళిపోదం వదా!'

'అబ్బ! చరేస్తూవుంది! ఎక్కడికి వెళ్ళినా ఇంతేకానా?' అంటూ ఆమె వాయ్యారంగా అతని భుజంమీదికి వారింది. ఆమె తలలో పువ్వులు ఘుమఘుమలాడాయి. చల్లని చెంప, వెచ్చని నీళ్ళవలె చెంపకు తగిలాయి.

సుందరం ఆమెను మెల్లగా నెట్టాడు.

'నువ్వు కొన్న ఆ గులాబీరంగు హారం చాలా బాగుంది. అది నాకు నచ్చింది.'

'అది నీకోసం కాదు.'

'అదే! వేళాకోళం!' అని నవ్వుతూ గారి అతని మెడ చుట్టూ చేతులు వేసింది.

సుందరం కోపంతో పెక్కిలేని, విసురుగా వెళ్ళబోయాడు. వెనుక అతని చొక్కా గుంజినట్లైంది. గారి పకవకా నవ్వుతోంది.

'గారీ! విడిచిపెట్టు!'

'నేను విడిచిపెట్టేదేమిటి? నువ్వే విషయకో!'

సుందరం తిరిగి చూశాడు తనచొక్కా చివర ఆమె కొంగు ముడివేయబడివుంది.

'ఏం కొంటెపనులివి?' అన్నాడు కోపంగా.

'ఏం కొడతావా? కొట్టు! ఎవరూ లేనిచోట ఆడసిల్లను కొట్టడం నీకే తగును!'

'ఫీ ఫీ! నీతో భలే తంటా వచ్చిపడింది. విప్రేసెయ్ మరి!' అంటూ చిరాకుపడ్డాడు సుందరం.

ఆమె తన కొంగును కిందికి తలాగింది సుందరం కూర్చు న్నాడు. ఆమె అతనికి దగ్గరగా జరిగింది. కాంగు ముడుచివ్వుతూ- 'అది మహా జాణ!' అంటూ నవ్వింది.

'ఎవరు?'

'అదే! మాజి!'

'మాలతి ఎవరు?'

'ఆ నల్లటిపిల్ల!...రామలింగంతో వెళ్ళింది చూడూ, అదీ!'

'రామలింగం మోసగాడు!'

'మాలతి కూడా! ... వాళ్ళిద్దరూ యిప్పుడెక్కడుంటారో చెప్పుకో మాడ్డం!'

'ఎక్కడుంటారు?'

'తెలియదు!' అంటూ నవ్వింది గారి. 'ఇప్పుడు మనిద్దరం యిక్కడున్నామని కూడా వాళ్ళు తెలియదు.'

'గారీ!'

'జూర?'

'ఇలా దగ్గరకురా!'

'...నచ్చారు. నిం?'

అతడు ఆమెముఖాన్ని తన చేతుల్లోకి గీసుకున్నాడు 'జాలి పడుతూ ఆమెకళ్ళలోకి చూశాడు. ఆ కళ్ళలో కామరూప నాయికలు చాపుతూవుంది. ఆ వాంఛతో ప్రమాదకరమైన అమాయకత్వం కూడా తొంగిచు స్తోంది. అంత పిద్దపిడ్ల అతనికంటికీ పాపాయిల కనిపించింది.

'నువ్వు చాలా గడనుదానివనుకొన్నాను. అంత న్నెడిదానిలా వున్నావేం ?

ఆమె కొండ కొమ్మును ముద్దు పెట్టుటనే శరన్నేఘంలా పురికించి, అతని గుండెలమీద తల వాల్చుకోబోయింది.

'నద్దు గారీ!...నువ్వు మంచిదానివి! నామాట నింటాపు మనిషి సహజంగా మంచివాడు నడిలాంటివాడు. ప్రశాంతంగా పారే విరు మనకెంత మేలు చేస్తుంది! ఆ ఏటికి రదలొస్తే ఊళ్లనే ముంచేస్తుంది. మనిషి తప్పుచేయటంకూడా సహజమే! తప్పు జరిగిబోయేముందు ఆలోచించాలి. నిగిపోస్స పాటించాలి అప్పుడు తప్పు జరిగదు. బ్రతుక్కి మచ్చలు, మరకలు రావు. చిన్న ఉప్పురాయి నడితేవారు. కడివెడు పాలు చెడిపోతుంది. చిన్న నిప్పు రవ్వ గాలికెగిరితేవారు. సచ్చ: పంపిగ బూడిదైపోతుంది. అదృష్టం లేని బ్రతుకు బండలైపోవటానికి చిన్న తప్పేవారు! కోరిక సారలా-టిది. సారవేళ మాచేకొద్దీ తాగుబోతు: తాగా:సపిస్తుంది కోరికమీద మనసు లగ్నం చేసేకొద్దీ, కళ్ళకు మైకం కమ్ము కంటింది. ఈరా తి దయ్యానికి పెత్తనం అప్పవేప్పి, దేవుడు తాగుబోతులా ని దపోతున్నాడు ఈ చీకటి, ఈచా, చాలు నెతు క్కుంటున్న ఈ మనుషుల ఉర్మాగం అమాదాకమై న మన మంచి తనంమీద అసూయపడి, కుట్రచేస్తున్నాయి. నువ్వు తాగలేదు. నేనూ తాగలేదు అయినా-మత్తు మన నరిసంర్లోకి జివ్వమంటూ పోకపోతోంది. ఆలోచన కళ్ళ మూసుకుంటోంది. గడచిపోయిన సాయంకాలం, మళ్ళి ర బోయే ఉదయం జ్ఞాపకం రావటంలేదు. కోరిక మ:షిచుట్టూ కాటక ముద్దలాంటి కోటను కట్టేస్తుంది. ఆ కోటలోకి వెలుతురు రాదు. అంతా చీకటి! రంగులు కనిపించవు. ఆకారాలు కనిపించవు. ఎత్తువల్లాలు కనిపించవు. అగ్రధంలో సుళ్ళు తిరిగే వల్లని నీకలాంటి కోరికమాత్రమే వుంటుంది దాని అంచులు కసాయికత్తిలా నిదునైనవి. అది కూరమైనది. దానిక దయలేదు. దాని దాహం తీగెవరికు అది శరీరాన్ని అలి కూరంగా కాసిస్తుంది. చిత్ర హింసలు పె టుంది నద్దు గారీ! ... ఈ కోరిక తుఫానులో దోర్లే సముద్రంలాంటిది. మనం దానిలో అడుగు సెట్టడం ప్రమాదం. తుఫాను అణిగిపోయాక-మునిగిపోయిన నెడవల్లా మనం కోరికలకింద సమాధి అయిపోతాం. ఈ చిత్రహింసను భరించు గారీ!...మనకిలా పిచ్చిపట్టడం చాలా సిగ్గుచే...! ఇప్పుడు మనకేమీ తెలియదు. తెల్లవారాక సిగ్గుపడతాం! ఒకరి ముఖాలాకరు మాయకోలేము.

ఎందుకిలా చేశావని బాధపడతాం. నువ్వెవరో, నేనెవరో! ఒకరి ముఖం ఒకరు మాచుకొట్టడం, ఒకరిని గురించి ఒకరు అలోచించుకో కుండా మనం ఇన్నాళ్ళూ వుండలేదా? ఊరేపు, ఎల్లండ, చచ్చిపోయే ఆ చివరిరోజు కూడా అలాగేవుండం! ఎక్కడ మనం కలిసి తిరిగిన ఈ ఒకటి రెండు గంటల్లోనే మనబుద్ధి విడదారి తొక్కగం ఇది నట్టి గరడీ!... అంక కొన్ని గంటల గడిచిపోతే ప్రమాదం ండదు గారీ! తెల్లవారిపోతుంది. ఈ లాపం చల్లారి పోతు ది హాయిగా నీరెండ కాస్తుంది సచ్చగా నెట్లు నవ్వుతాయి. మవ్వయింటికి వెళ్ళిపోతావు ర రా తి నడిన బాధంతా మరిచిపోతావు. నిచుట్టూ మనుషులుంటారు నీ చేతినిండా నిని వుంటుంది. నీ మనస్సు-ఎముకల్ని నమిలే చెడ తలఫల మీదికి పోకుండా, బుద్ధిగా నుంటుంది. మనం చాలా మర్యాదగా నడుచుకుంటాము. నీదారి నీది! నాదారి నాగి! అది మం: పట్తతి గాగి! .. కోరికను జలుంచు! నావల్ల నీకేమీ ప్రమాదం వుండదు. నీకూ, న కూ ప్రమాదాన్ని తెచ్చి పట్టకు! .. మనస్సును మళ్ళించుకో! నేరే ఆలోచనలు పంచుకో! నువ్వు పెళ్ళి కావల్సిన సిల్లావు! మీనాన్న నీకు తొందర్లో పెళ్ళిచేసేస్తాడు. నీభర్త నిన్ను నిరికోరి నేమకుంటాగా. నువ్వు - వానిన చూడని వువ్వు అన కుని అతడా ఆనందిస్తాడు. నీకు నిగిహం వుంది. అతనికోసం నీ పవిత్రతనా కాపాడకో గారీ!..

గారీ ఆమాటలువిని దూరంగా జరిగింది ఆమెనోట మాట ర రేదు సిగ్గుపడుతూ తలనంచుకు కూర్చుంది అనూనం ఆమె ముఖాన్ని నమిరేసింది:

చిటపటమ: నెడతూవు చినుకులు ఒక్కసారిగా జనసత్క లను వుంజుకున్నాయి హోరున వర్షం పారంభమైంది.

సుందరం పైకిలేచాడు. 'వెళ్ళిపోదాం రా గారీ! వాన ముంచు కొచ్చేస్తోంది!' అంటూ బంధమిదినుంచి కిందికి వచ్చాడు. గారి పైకి లేచి మెల్లగా అతన్ని అనుసరించింది.

సుందరం రోడ్డుమీదికి వచ్చాడు. గారి నాలు గడుగులు వెనక బడింది అతడు వెనక్కి తిరిగడు. ఆమె వండ్రి నేలమీద కూర్చున్నది.

'రా గారీ!'

ఆమె పలుకలేదు

అతను దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

గారి కూర్చుని నిడుస్తోంది

'ఎందుకూ?' అన్నాతను.

'ముల్లు విరిగింది!'

'లాడి పారెయ్! నొప్పి ఎంతోపిస్తు వుండదు.'

'లోతుగా దిగింది సుందర్!' అంటూ ఆమె ముల్లు లాగి పారేసింది అతనిచేయి వట్టుకుని పైకి లేచింది.

ఇద్దరూ చేయిచేయి వట్టుకుని రోడ్డుమీద నడుస్తున్నారు. ఉరుములూ, మెరుపులతో వర్షం కుండపోతగా కురుస్తోంది. మెరుపు పెళ పెళమంటూ మెరిసి మాయమైపోగానే చీకటి విచ్చుతంగా నవ్వుతోంది.

ఇలా ఎక్కడికి నడవాలి? ఎంతదూరం నడవాలి? ఆం దాచు కోవటానికి చోటుక్కడుంది? నడవకుండా ఇక్కడే నిలబడిపోతేనే? నిలబడిపోవడంకంటే, నడిచిపోతేనే? వాళ్ళకేమీ తోచటంలేదు. నడుస్తున్నారు. వర్షం ఆగేంతవరకు తడవక తప్పదు. వాళ్ళ పూర్తిగా తడిసిపోయారు. ఇద్దరూ శిలావతిమల్లా వున్నారు. శిలా వతిమకు శరీరం. వస్త్రం వేరువేరుగా వుండవు. రెండూ ఏకంగానే వుంటాయి. వాళ్ళ బట్టలు శరీరాలకు అంటుకుపోయాయి. కాళ్ళకు బందాలు వేస్తున్నాయి. గాలి కొరడావెబ్బల్లా చెళ్ళు చెళ్ళున వీస్తోంది. ఇద్దరూ ఊగిపోతున్నారు. వాళ్ళను ఎగరేసుకు పోతున్నట్లుగా ఓ గాలితెర వీచింది. గౌర కాళ్ళ పైకి తేలిపోయాయి. ఆమె రెండు చేతులతో సుందరాన్ని అట్టిగా వాటేసుకుంది. అతడు తూలిపోబోయి, నత్తున వంతా కూడదీసుకుని నిలదొక్కుకున్నాడు. ఆమె అతనిమీదికి ఒరిగి పోయి నడుస్తోంది. ఆమె చేతులు అతని భుజాలమీద వున్నాయి, వర్షంలో ముడుచుకున్న విషవర్షాల్లా ఆమె ఎక్కడో అతనికి రాచు కుంటున్నాయి.

సుందరం ఆ స్వర్ణకు వణికిపోతున్నాడు ఆమె విత్తులో అతనికి పరమానంగా వుంది. ఆ శరీరం అతనికి భారంగా వుంది. గౌరికి కండపుష్టి, రక్తపుష్టి ఎక్కువగా వున్నాయి. వివేకంమాత్రం అల్పంగా వుంది. కాముడు నెలకొని ఎగదోస్తూ ఆమె శరీరంలో కూర్చున్నాడు. ఆమె శరీరం సరిసరి మరిగిపోతోంది. ఆమెమీద కురుస్తున్న వర్షం ఆవిరైపోతోంది.

కొంతదూరం నడిచిన తర్వాత, గౌరి అకస్మాత్తుగా ఆగి పోయింది. సుందరం కదలలేకపోయాడు. 'వద్దు! నడద్దాం! నడుస్తూనే వుందాం!' అన్నాడు.

'వెను నడవలేను!'

'ఇక్కడ మునిగిపోతాం గౌరీ! ఇదీ నము దం! ఒడ్డున వడదాం! ఈత కొడదాం! ఓసిక వున్నంతవరకూ ఈత కొడదాం!'

'వావల్లకాదు! నాకు ఓసికలేదా!'

అయ్యో, భగవంతుడా! ఇదేం పరిశోధన!

'నేను వెళ్తాను.'

గౌరి విడ్చింది. 'నీకు దయలేదు!'

సుందరం కాళ్ళు శిలరైపోయాయి. అతడు గజగజ వణికి పోతున్నాడు. ఇప్పుడేం చేయాలి?... ఏం చేయాలి?... దేవుడా! ఈ చీకట్లో నువ్వెక్కడున్నావు? నన్ను కాపాడు!...నాకు స్మృతి తప్పిపోనంటోదేమిటి? నాకు మూర్ఖ రాంటోందేమిటి?... నా ప్రాణం బొందితోనుండి ఎగిరిపోయి, కాస్తేవు అలా పీకారు. తిరిగి రారాదూ?...

మెరుపు మెరిసింది !

ఆకుల రాలిన ఎండువెట్టులాంటి మెరుపు !

ఉడుకెత్తిన రక్తప్రసరణంలాంటి మెరుపు !

రోడ్డుచక్కనే—ఎండిపోయిన వాగు !

అదిగో, రైలుకట్ట !

వాగుకు దారి యిస్తూ—చిన్న రైలువంతెన !

'సుందర్ ! ఆ వంతెనకిందికెళ్ళిపోదాం, పద !'

'అది రాకాసిగహలా వుంది. వొద్దు వొద్దు !'

గౌరి అతని ఒట్టుమీద చేయిపుంచింది. 'ఏమిటీ మొండి తనం ? ఇలా వానచో తడిస్తే ఒళ్ళు ఏమవుతుంది ? చెప్పినట్లు చినాలి!' అంటూ తల్లిలా మొత్తగా మందలించింది. అతనిచేతిని ఒడిసిపట్టుకుని వంతెనవైపు దారితీసింది. అతనికి తాను తప్ప వేరే తోడులేదన్నట్లు, అతన్ని కాపాడే బాధ్యత తనదన్నట్లు — అతన్ని జాగ్రత్తగా నడిపించింది. ఇంకా పాలుమాసని చంటివాడిలా సుందరం అమెవెంట నడిచాడు.

ఇద్దరూ వంతెన క్రిందికి చేరుకున్నారు. రాతిగోడవారగా ఎముక మెట్లమీద నిలబడ్డారు. మెరుపులు చీకటిని చీల్చివేస్తున్నాయి. చీకటి మెరుపును మింగేస్తోంది. సుందరం పిచ్చివాడిలా నిలబడ్డాడు. చరికి అతని పళ్ళు కలుకలులాడుతున్నాయి. ఒళ్ళు గిగుంపుడుస్తోంది.

గౌరి అతని ముఖంలో ముఖంపెట్టి చూచింది. 'చలిగా వుందా?' అంది అతను మాట్లాడలేదు.

ఆమె తన నోటి తీసివేసి, మడిచి సిండ్రివేసింది. ఎరటి జాకెట్టులో ఎత్తుగావున్న ఆమె నక్షత్రలం జిగేల్మంది. 'తల తుడిచివేస్తానుండు' అంటూ అతన్ని తన గుండెల మీదికి వాలు కుంది నోటితో అతని తలను తుడిచింది. 'ఇక్కడెంత బాగుందో చూడు! వానలో తదద్దామంటావు నేనేం నిన్ను కొరుక్కు తింటావా? నేను నీ జోలికి రాను! తెల్లారేదాకా యిక్కడేవుండా!' అంది

వానజల్లు ఆమె నీపును తాకింది. తుడుస్తూన్న ఆమెచెయ్యి ఆగిపోయింది. అతన్ని మరింతగా హత్తుకుంటూ 'చలిపోయిందా?' అంది. ఆమె చేతిలోని నోటి జారి క్రింద పడిపోయింది. ఆ చేతులు అతని జాకెట్టులోకి వెళ్ళాయి. అతని ముఖం మీద గబగబా ముద్దులు కురిసించిందామె. 'సాపం! నిన్ను చూస్తే నాకు జాలేస్తోంది!' అంటూ అతని నీపుమట్టూ చేతులువేసి గట్టిగా కౌగిలించుకొంది.

సుందరం పెదవులు మాట్లాడలేక నిలుకుతున్నాయి. అతని మాటలన్నీ రక్తంలోనే కరిగిపోతున్నాయి... .. గౌరీ! నిన్ను బతి మాలుకుంటాను. నన్ను ముట్టుకోకు! దూరంగా నిలబడు. నీ మెత్తటి వక్కజాలు నా గుండెల్ని తొలిచేస్తున్నాయి నీవేడి ముద్దులు నన్ను కాలేస్తున్నాయి. నీ బిగి కౌగిలి నన్ను బందీ చేసేస్తోంది నీ చొరవ నామీద మంత్రం వేస్తోంది. నీ శ్వాస తామసాము బుసలా వుంది. నన్ను కాటు వేయకు మళ్ళీ! మట్టిలో కలసిపోయే ఈ శరీరాన్ని నేనెంతో భద్రంగా కాపాడుకుంటున్నాను. ఇది నాదికాదు. మరొకరిది. నా సుశీలది! దీనిపైన సర్వహక్కులూ ఆమెవే! ఆమె సొత్తును నువ్వు కాజేయటం తప్పుకదా? నీ శరీరాన్ని చల్లార్చుకునేందుకు మరొకరి శరీరాన్ని కల్పివేయడం న్యాయమా? ఆయ్యో, గౌరీ! ఇది తప్పు! మహాసాపం! ఈ సాపం నీకు తియ్యగా వుందా?... ..అతని గుండె ఏడ్చింది.

వంతెనలోపల పైభాగంలో సాలెగూటిలో ఈగ చిక్కుకుని, విలవిల తన్నుకుంటోంది. దానిచుట్టూ సాలెపురుగు పంతోషంతో నాట్యం చేస్తోంది.

ఆకలితో మేలుకున్న కామంలా వుంది గౌరి ఆమె శరీరం కొలిమిలా మండిపోతోంది. తన బలాన్నంతా-సుందరాని స్వాధీనం చేసుకోవడంలో కేంద్రీకరించింది దేవుడు ప్రార్థనకు వరమివ్వలేదు. ఆమె దేవుణ్ణి బలాత్కరిస్తోంది.

సుందరంలోని దృఢత్వం చివరిసారిగా తలయెత్తింది... నీల్లేదు! గౌరిలాగా తానుకూడా కామానికి లొంగిపోకూడదు. గౌరికి దయ్యం వట్టింది. ఆ దయ్యాన్ని తరచుగొట్టాలి. అతి ఎయత్తం మీద అతని చేతులు పిక్కిలేవాయి. అతడు ఆమె భుజాలు రెండూ పట్టుకున్నాడు. ఆమెను దూరంగా విసిరి పారేయాలనుకున్నాడు. అతనికి నేయి ఏనగుల బలం వచ్చింది.

అతని చెంపమీద ఆమె పెదవులు మ రుమన్నాయి.

అతని మనస్సులోని సుశీల కిలకిలా నవ్వింది!...ఆనకట్ట తలుపు వద్ద సుశ్మ తిరుగుతూ ఆగిపోయిన రక్త సవాహం మళ్ళీ హోరు మంటూ పైకిలేచింది. దారి వెతుక్కుంటూ ఆనకట్ట తలుపుల్ని చిల్లులు పొడిచింది. సుందరం కూడదీసుకున్న శక్తి అతనికి ఎదురు తిరిగింది గౌరి భుజాలమీద పడ్డచేతులు ఆమెను తీగిల్లా చుట్టి వేశాయి

వరవశించిన భూదేవిలా, గౌరి నవ్వింది!

వర్షం! వర్షం!! వర్షం!!!

ఊపిరాడవ్వని దృఢత్వ మ్మడి కౌగిలిలాంటి వర్షం! కత్తిచేత బట్టుకుని పగవట్టి తరుముకుపోయే ఉన్నత్తుడిలాంటి వర్షం! గడ్డ పరుగుల్లా భామిమీదికి దిగిబడి, పాముల్లా నాలుకలు చాపుతూ పాకుతూన్న వర్షం!

వర్షం పూగిపోతోంది. ప్రకృతిని పూసి పారేస్తోంది.

విద్యుత్తు బద్దలై గుడ్డిగా వరుగులు తన్నున్నట్టు ఆకాశం నిండా మెరపులు! చల్లటి చేతి నేళ్ళలా టి ఆ విద్యుల్లాతంతాల పుర్లకు ప్రకృతి పురికించిపోతూ నిరగబడి నవ్వుతోంది. ప్రకృతి సిగ్గు విడిచేసింది. చీర విప్పేసింది. దంతపు బొమ్మలా మెరిసిపోతూ నగ్నంగా నిలబడింది.

మేఘాలు రాక్షస మిథునంలా! ఒకదాన్నొకటి పినవేసుకుంటూ నొర్లుతున్నాయి. ఆ చల్లని కౌగిలిలో తుపాకి గుండులా వేడి దూసుకుపోతోంది

ఆకాశం పెటిలిపోతూ ఓ మెరుపు మెరిసింది. ఫెరఫెర మంటూ ఎక్కడో నీడుగునడి భామి ల తుల్లోకి చొచ్చుకుపోయింది. నేల తియ్యగా మూలిగింది.

ఆకాశం కుంగిపోతున్నది. నేల పొంగిపోతున్నది.

పర్వత శిఖరాలమీదికి బరువుగా వాలిపోయిన వర్షా మేఘం కరిగి, నీళ్ళై జారిపోతోంది. దాహంతో అలచుటించిపోతున్న నేల తపనా తీర్చుకుంటోంది.

పాడుగాటి గూడ్చుకైలోకటి ధణధణచుంటూ వంతెనమీద పరుగెడుతోంది.

(స శే షం)

చెప్పవే ఎవ్వరనిపిల్లు

శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి

సచరాచరమ్ము విశ్వమ్ము నిమ్ముగదాల్చు
క్షమయంచు పిల్తునా సామి ! నిన్ను,
సృటిక ప్రభాపూరి శైత్య ప్రభావమౌ
జలమంచు పిల్తునా సామి ! నిన్ను,
పరమారుణ ప్రభా పటల భాసురధనం
జయుడంచు పిల్తునా సామి ! నిన్ను,
సుమ పరీమళ విభాసురమూర్తియౌ ప్రభం,
జనుడంచు పిల్తునా సామి ! నిన్ను,
గగనమని పిల్తునా సామి ! విగుణదీప్తి
చలితులౌ రవి శశియంచు పిలుతునొక్కొ?
సర్వమీవని పిల్తునా స్వామి ! నిన్ను
చెప్పవే ఎవ్వరని పిల్తు శ్రీనివాస !

అ

శీతలత్య స్ఫూర్తి చెన్నారు జలదమా ?
పరువంపు క్రొక్కారు మెలుప ? నీవు
అంబరాంగణమునందనూక్షితనువులై
భాసిల్లు చుక్కలా స్వామి ! నీవు,
మహనీయమైన ఆత్మజ్ఞానమున్ దెల్పు
విద్యయా నీవహో విశ్వనాథ !
విద్యకాక్రతిని గల్పించు శబ్దమ నీవు
గుణములన్ పోషించు గుణివ నీవు
సకల కల్యాణ గుణమహాస్థానమౌచు
పరమసులభుడవౌచు మా స్వామి య్మే!

చెప్పవే దివ్యరనిపిల్లు

వెల్లతామరకంటినా వేల్పుచేడ ?
చెప్పనా ఎవ్వరని పిల్లు శ్రీనివాస !

3

జాతిరత్న ప్రభాస్పృహ సుందరదేహ !
అరుణారుణ ప్రవాళాదర్శన !
వందాగః జన దివ్య మందార పదపద్మ !
సంజనోపమ మనోహర శరీర !
శ్రీవత్స లాంచనాంచితవక్ష ! శాలార్క
భాసమాన కరీట ! వనజనయన !
శంఖచక్రాయుధోజ్జ్వలహస్త ! ఇందిరా
పాదాగ్యవర్తనా ! జలద వర్ష !
ఓ ప్రభా ! లోకపాలనోద్యోగ నిర్వి
మేష ! సంతోష కారణ ! భాష తిసి
ఏ మనుచు నిన్ను పిల్లునో యెరుగరాధ
చెప్పవే దియచేసి; మా అప్స కావ !

౪

కల్పాంతమున మాకనల్పహృ సాహాయ్య
మిచ్చి ప్రేముడిని మమ్మేలు వాడ !
ప్రతిఫలమున కానపడని ఊర్ధ్వదృశుడు
ఆనందసూరియై ఆలరువాడ !
అపరంజియని పిల్లునా శిష్యుడైన మా
ణిక్య మందున నిగన్విగలుగుల్కు
వజ్రమందున సత్యభా భాసురంబైన
దీనమందున నిన్ను గేనదేన !
అల సనాతన విశ్వమోహన విశిష్ట
సుందరాకారుడందునా ? మండమతిని
ఏమనుచు పిల్వనలెనొకో ఎరుగనయ్య
చెప్పవే దివ్యరని పిల్లు శ్రీనివాస !

5

అమలుడవని పిల్లునా అచ్యుతుడవంచు
పేర్కొందునా నిన్ను విశ్వనాథ !

భక్త సంస్కృతి రోగ భయహారి దివ్యా ష
 ధం బందునా అమృతంబటంచు
 పిల్లనా ఆజ్యమా విరి తేనెయా పక్వ
 ఫలమ గోక్షీరమా పటికబెల్ల
 మా ష్టడసోపేతమా ప్రసాదంబంచు
 చెప్పనా నీ పేరు శ్రీనివాస !
 రూపమే లేక తేజస్వరూపమైన
 చక్రమంచును పిల్లనా స్వామి నిన్ను
 ఏమనుచు పిల్వవలెనాకో వీరుగనయ్య
 చెప్పవే దయచేసి; మా అప్పు కావ!

౬

అలవిరించ్యాదుల కాదియో విను చతు
 ర్యేడసారంబంచు పిల్వవలెనా ?
 విశ్వమోహనమైన విమల గీతమ ! న్యాయ
 సంస్థాపకమ్మైన శాస్త్రమనియ ?
 వీని కన్నన్ మిన్నయై విక్రమై డెల్లు
 దివ్యవస్తువటంచు తెలిపికొననా ?
 అఖిలపుణ్యఫలమ్మటంచు పిల్లన లేక
 శ్రిత వత్సలుండైన కృష్ణుడనియ ?
 ఆశితామర మందార ! అఘవిదూర !
 సచ్చిదానందరూప ! విజ్ఞానదీప !
 ఏమనుచు నిన్ను పిల్వనో వీరుగనయ్య !
 చెప్పవే శ్రీనివాస ! మా అప్పు కావ !

౭

నరని పిల్ల నిన్ను హృదయేకకర ! యందున లోకరక్షణ
 తృప్తకర ! యందునా జగదుదాత్త పదాధిపతీ ! యటందువా !

చెప్పవే ఏవ్వరనిపిల్లు

భువనకరా ! యటందున ! పభూ ! ప్రియబాంధవ ! యంచు పిల్తునా
వినరముగాగచెప్పవోకొ విశ్వవిధానపథానువర్తనా !

౮

స్తుతిపాత్ర ! రత్నభాసురగాత్ర ! నిను సృష్టి
కర్తయై ని నిరించిగా వచింతో ?
అహికంకణుండైన తుహినాంశుమాలి యం
చును పిల్తునా నిన్ను నన దవర్ణ !
ఈరేడులోకాల కేకాధిపతియౌచు
పాలించువాడ ! నన్నేలువాడ !
శ్రీ తులసీ దళాంచిత కంఠమాలికా !
లఖిలాంతరాత్మ ! ఏమనుచు పిల్లు ?
నకల పురుషార్థదాయ ! యీశా ! పరేశ ! /
భక్తపాలక ! మునిజనోపాస్యమాన
దైవమని నిన్ను పిల్తునా దాసబంధు !
చెప్పవే ఏవ్వరని పిల్లు శ్రీనివాస ! |

౯

పాలసంధముదచ్చి బంగారుబిందెతో
అమృతమిచ్చినవాడనెదనయ్య !
కటకురక్కను గూల్చి ధరను కొమ్మునదాల్చి
నట్టి ఆదివరాహ మనెదనయ్య !
ఆదిశేషునిపై నొయారమ్ముగా కూర్చు
వనజలోచనుడనుడవీవనెదనయ్య !
అవ్యయం బ్రహ్మేయము దైభవము కల
అశితామరభూజ మనెదనయ్య !
చేతనాచేతనంబైన సృష్టికెల్ల
తనువు జీవమువీవె యంచనెదనయ్య !
కాక ఏ మంచు నిను పిల్వగాగనానా
చెప్పవే శ్రీనివాస ! మా అప్ప కావ !

(ఆధారం : తిరునామములి-)

అ ర్యా చీ న

తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులు

డా. సి. వి. రామచంద్రరావు

(గ త న ం చి క త రు వా యి)

కామార్జువుడు (క్రీ.శ. 1147-1156)

1) మాసమదేవి: శాలివాహనశక సంవత్సరములు చెరిగి పోయిన ఒక ముఖలింగ శాసనమున, మధుకేశ్వరునికి ఆఖండ దీప వాసము గావించిన మాసమదేవి, 'కామార్జునదేవ మహిషీ' అని చెప్పబడ్డది.²⁵ ఈమె గూర్చి ఇంతకన్న వివరములు తెలియరావు. విజయ నగరం లాల్నాకా రెల్లివలస గ్రామమున ఆభ్యుదయ శా. శ. 1075, అనంతవర్మదేవర (అనగా కామార్జువుని) ఎనిమిదవ పరిపాలనావత్సరము నాటి ఒక శాసనమున 'రాచమరంది అరుసగొండలరావుత' అనువాడు, 'ఎరద విషయములో తాలండ పండెడు నాటిలోని ఒక గ్రామమును "శ్రీకామార్జున దేవ శ్రీ భుజవర్దనంగా' వీరభద్రేశ్వర స్వామికి దానమిచ్చెడు.²⁶ ఈ అరుస గొండలరావుత మాసమదేవి సోదరుడైన కావచ్చును కామార్జువుని ఇతర రాణుల పేర్లు శిలా శాసనములనుండిగాని, తామ్రపట్టికలనుండిగాని తెలియరావు.

రాఘవుడు (క్రీ. శ. 1156-1170)

రాఘవుని దేవేమ రెవరో శిలాశాసనములనుండిగాని, తామ్ర శాసనములనుండిగాని ఎరుకరారు.

ఇమ్మడి రాజరాజు (క్రీ. శ. 1170-1190)

1) సుగమ: ఇమ్మడిరాజరాజు తమ్ముడైన ఇమ్మడి అనియంక భీముని కామమునటి ఒక భువనేశ్వర శిలా శాసనమున,

స్వప్నేశ్వరుడనువాని సోదరి సురమాశని ఇమ్మడి రాజరాజభార్యగ పేర్కొనబడినది²⁷ ఈ స్వప్నేశ్వరుడు ఇమ్మడి రాజరాజునకు ఇమ్మడి అనియంక భీమునికి సైన్యాధ్యక్షుడై యున్నవాడు. స్వప్నేశ్వరుడు, సురమ అహరిముడనువాని బిడ్డలు. అహరిముని తండ్రి మూలదేవుడు. మూలదేవుని తండ్రి గౌతమ గోతమడైన ద్వారదేవుడను రాజపుత్రుడు. ఇమ్మడి రాజరాజునకు వేరెవరైన దేవేరులు ఉన్న వారి పేర్లు తెలియరావు.

ఇమ్మడి అనియంక భీముడు

(క్రీ. శ. 1190-1198)

1) వాఘులదేవి: శిలా శాసనములలో ఇమ్మడి అనియంక భీముని రాణులెవరును పేర్కొన బడలేదు. తామ్రపట్టికలలో పట్ట మహిషీయైన వాఘుల్లదేవి వలన ఇతనికి ముమ్మడి రాజరాజు కలిగెనని చెప్పబడ్డది.²⁸

ముమ్మడి రాజరాజు (క్రీ. శ. 1198-1211)

1) మంకుణ దేవి: చాళ కృకుల సంభూత, వేదాసౌంద వారిధి అయిన మంకుణదేవి ముమ్మడి రాజరాజువలన ముమ్మడి అనియంక భీముని బడసెనని తామ్రపట్టికలు చెప్పుచున్నవి.²⁹

ముమ్మడి అనియంక భీముడు

(క్రీ. శ. 1211-1238)

1) సోమలదేవి : మహారాజాధిరాజ రాజవరచేత్వర అనంత వర్మ రావారదేవ బిరుదాంకితుడైన (ముమ్మడి) అనియంక భీముని 19 వ పాలనావత్సరమునాటి (క్రీ.శ. 1230) కాంచీ శిలాశాసనము అతని దేవేగి సోమలదేవి పెండ్లిని చున్నది.³⁰ ఈ శాసనమున సోమలదేవి వారణాసి కుటుంబము (అనగా నెటి కుటుంబ) నుండి, అంతరు ద విషయము (నేటి అంతర్వోధ్ నరగణా, ఫరణిల్లా) నుండి ఉదయ కామ గ్రామమును కంచి అర్జుల నాథపేరు గొల్ల పూజా పునస్కారములకై దానమిచ్చినట్లు చెప్పబడినది. డి. సి. సర్కార్ ఈమె ముమ్మడి రాజరాజ చోళుని (క్రీ. శ. 1216 - 1246) కుమార్తెయై ఉండవచ్చునని సూచించిరి³¹ హయనల చక్రవర్తి ఇమ్మడి నరసింహునికి సోమలదేవి ఆమె రాణివలన ఒక పుత్రుక గలదు. ఆమెను ముమ్మడి రాజరాజచోళుడు పెండ్లాడినాడు. వారికి గలిగిన సంతానమే ముమ్మడి అనియంకభీముని దేవేరి సోమల అని సర్కారుగారు సూచించినారు. ముమ్మడి రాజరాజచోళుని దేవేరి పుత్రుకకు తన తల్లి పేరు పెట్టియుండవచ్చును. ఈ సరదర్శమున, ఒక విషయము సూచించవలసియున్నది. ముమ్మడి రాజరాజచోళుడు (క్రీ. శ. 1216 - 1246) సర్వాహీనుడు. క్రీ. శ. 1223 ప్రాంతమున ముమ్మడి అనియంకభీముని బద్దె మూకయ చోళరాజ్యమును ప్రవేశించి, శ్రీరంగమువరకు నడచెను. శ్రీరంగములోని శాసనములలో 'బద్దెల గలభా'కు సంబంధించిన ప్రస్తావనలు కలదు. ఈ బద్దె మూకయ (క్రీ. శ. 1225 వరకు చోళరాజ్యముననే ఉండినది. అనియంక భీముని దక్షిణదేశ దండయాత్రను గురించి మనకు పూర్తి వివరములు శాలియవచ్చుటలేదు, దీనిని గురించి ఇంకను పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది. అనియంకభీముడు (లేక అతని మూకయ) తన దక్షిణదేశ దండయాత్రలో క్రీ. శ. 1225 ప్రాంతమున ముమ్మడి రాజరాజ చోళుని నిర్మించి, అతని పుత్రుక యైన సోమలదేవిని, యుద్ధపరివార ముగా, దేవేరిగా స్వీకరించెనని నెను భావించుచున్నాను. ఏలనన, కాంచీపురమున పైన కనుపరచిన క్రీ. శ. 1230 నాటి సోమలదేవి శాసనచీగక, క్రీ. శ. 1235 నాటి అనియంకభీముని మరియు క శాసనము కూడా కలదు.³² ఈ శాసనమును కలింగేళ్ళురుడైన అని

యంకభీముడు అర్జులనాథదేవుని నాలు నిత్యదీక్షములు పెట్టుటకై 128 ఆవులను, 4 ఎద్దులను దానము చేసెనని చెప్పబడినది ఇట్లు (క్రీ. శ. 1230న అని యంకభీముని దేవేరియైన చోళరాజపుత్ర సోమలదేవి, క్రీ. శ. 1235న అనియంకభీముడు కాంచీపుర దేవాలయమునకు దానధర్మములు గావించుట, అని యంకభీమునికి క్రీ. శ. 1225 ప్రాంతమున దక్షిణదేశ దండయాత్రలో చోళులతో కలిగిన వివాహ సంబంధము వలననే యని నెను భావించుచున్నాను³³ పైన, అనంతవర్మ చోడగంగుని దేవేరి సోమలదేవి నామదేవం కలదనియు, ఆమె తూర్పుదాళుక్య రాజరాజనరేం దునికి రెవలదేవి నలన కలిగిన కుమార్తె సోమలదేవికి దాహిరియై యుండవచ్చుననియు చెప్పి యుంటిమి. ఈ "సోమల" అను పేరుచాళుక్య, చోళ, హొయసా వంశములలో తరచు కానవచ్చు పేరైయున్నది.

2) కమ్మారీదేవి : తామ్రపట్టికలలో ముమ్మడి అనియంక భీమునికి కమ్మారీదేవివలన (మొదటి) నరసింహుడు కలిగెనని చెప్పబడినది.³⁴ ఈమెను గూర్చి ఇతర వివరములు తెలియరావు.

3) గంగదేవి : వీరశ్రీ నరసింహరాపుర దేవర (దట్ట నరసింహుని) 22 వ పాలనా వత్సరమునాటి ఒక సింహదల శాసన మున ఈమె "అనియంక భీమదేవరల గంగామహదేవి" అని చెప్పబడినది.³⁵

మొదటి నరసింహుడు (క్రీ. శ. 1238-1263)

1) సీతాదేవి : ఈమె పేరు శిలాశాసనములలో కానరాదు. శిలా శాసనములు మొదటి నరసింహుని రాణుల నెవ్వరిని పెండ్లి యుండలేదు. తామ్రశాసనములలో సీతాదేవి మూలము యని కుమార్తె యనియు, మొదటి నరసింహుని భార్యమనియు, దేవి భామదేవుని తల్లి అనియు చెప్పబడినది.³⁶ సీతాదేవి ఉండదైన మూలబంధు డెవరో తెలియరాదు.

మొదటి భానుదేవుడు (క్రీ.శ. 1263-1278)

1) అన్నమాంబ : శాలివాహన శకము. 1196 (క్రీ. శ. 1274) నాటి ఒక ద్రాక్షారామ సంస్కృత శిలాశాసనమున అన్ని

మాంబ తాను “గజఘటావతీ వీరభాను పట్నా...మహిషి” అని చెప్పుకొని యున్నది.³⁷ ఈమె శాసనమున తన తండ్రిపేరు కూడ చెప్పుకొన్నది; కాని, ఆ తాగము పూర్తిగా చెరిగిపోయినది. ఈమె పేరున గూడా ఒక అక్షరము చెరిగిపోయి, “గజఘటావతీ వీరభాను పట్నా...మహిషి సద-మాంబా” అని ఉన్నది. ఈ లోపించిన అక్షరము ‘న్న’ గా తావించడమైనది. ఈమె దాక్కారామ భీమేశ్వరుని భోగాగ్ధమై సంతతాండి విషయమున 30 ఖండుకములనేల, దేవాలయమునకు లేక దాక్కారామమునకు తూర్పు చివరగల తోపున సందనము ననుకరించు ఉద్యానవనము. దానిమధ్య “చోడమంటన” మను పేర ఒక మండపము కట్టించినది. తాను గజవతి అమరాగమునకు పాత్రమైన సుపుత్ర, పౌత్రవతిని చెప్పుకొన్నది. తాను కట్టించిన మండపమునకు “చోడమండప” మని పేరిడుటచే ఈమె చోడ లేక చోళ రాకుమార్తెయై యుండనోపు కాని దీనికి ప్రతిబంధకముగా శాసనము చివర, “తే పరిపాలయన్ తు చాళుక్య ధర్మన్ం భువి భావిభూపాః” అని చెప్పియుండుటచే, ఈమె చాళుక్య వంశజ అని గూడ సంశయము కలుగుచున్నది. విష్ణు సరిహద్దునకై శాసన భాగము నిండు పాండుపరచుచున్నాడు: “అంతర్ముఖం సంమిరా నుపి మహిం శ్రీ వీరభానుమ్మహాదేవీ సంతతాండి విషయే ప్రాదాజ్ఞగన్మం గల. [౨] భీమనాథపుర పూర్వ గర్భానీ తోంపు సుధ్యగత చోడ మంటనం! నందనం నవమకారి కోమలై ధాన్రుహైరిహ తయా మనోంమై | [౩] రాగతిరేక సంగత గజవతి భానోస్తుపుత్ర పౌత్రవతి | [1] సా పట్నామహాదేవీ తీయాత్పానాగ్య తాగ్యవతీ | [౪] శ్రీ వీరభాను దేవ్యై తనదిది మహ్యచ్చన | స్వ | పృథిముదిత | ఆత్మామరూప నిచ్చల సౌభాగ్యం సార్యం దద్యాత్ | [౫] నిదాయ మూల్యం నిధివత్ కమేణ సుమల్లసంగుత్తుర్ రిము ధర్మశ్రీ యదా ధన్రాస్ తే పరిపాలయన్రు చాళుక్య ధర్మన్ం భువి భావి భూపాః | [౬]

2) జాకల్లదేవి: తామశాసనములలో చాళుక్య వంశ సంభూత యగు జాకల్లదేవికి మొదటి నామదేవుని ఎవరె అమ్మ” నరసింహుడుదయించెనని చెప్పబడినది.³⁸

ఇమ్మడి నరసింహుడు [క్రీ.శ.1278-1305]

1) చోడమహాదేవి : తామశాసనములలో ఇమ్మడి నరసింహు

నికి చోడమహాదేవికలన ఇమ్మడి భానుదేవు గదయించెనని చెప్పబడినది.³⁹

ఇమ్మడి భానుదేవుడు [క్రీ.శ.1305-1327]

1) లక్ష్మీదేవి : ఈమెకు ఇమ్మడి భానుదేవునివలన ముమ్మడి నరసింహుడుదయించెనని తామశాసనములు చెప్పుచున్నవి.⁴⁰

ముమ్మడి నరసింహుడు

[క్రీ.శ. 1327-1353]

1) గంగదేవి : శ్రీ కూర్మం, సింహాచలం, శ్రీకాకుళం (కృష్ణానల్ల)-౬ చోట్లగల వైష్ణవ దేవస్థానములలో గంగదేవి ఆ యా దేవతల వ్రాజా వ్రాసనస్కారములకు, నిత్యసేవకు దాన ధర్మములు గావించి వేయించిన శాసనములు. శా. శ. 1265 (క్రీ. శ. 1343)నుండి శా. శ. 1275 (క్రీ. శ. 1353) వరకు, చాల గలవు.⁴¹ ఈమె శాసనములు వైష్ణవ దేవస్థానములకే పరిమిత పగుటచే ఈమె వైష్ణవ మతాయాయ అయినపుండవచ్చును. ఒక శాసనమున ఈమె “ప్రతివ్రతా, ధర్మవతీ, హరేరక్తి సమన్వితా” అని వర్ణింపబడినది.⁴² “శ్రీ వీరాదివీర నరనారసింహ్య దేవ” (ముమ్మడి నరసింహుని) 28 వ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటి ఒక శ్రీ కూర్మ శాసనమున, ఈమె సీతాదేవి అను నామితో కలసి దేవునికి కొన్ని సేవలకై నిర్బాటు గావించినది.⁴³ ఈ శాసనమున గంగాదేవికి, సీతాదేవికి, నరసింహునితోగల సంబంధ బాంధవ్యములు తెలుపబడలేదు. నరసింహునికి కొమ్మిదేవియను మరియొక దేవరి కలదు.⁴⁴ శ్రీ కూర్మమందిలి యొక శాసనమున సీతాదేవిని తన కూతురుగా కొమ్మిదేవి పేర్కొని యున్నది.⁴⁵ ఈ శాసనమున గంగాదేవికూడా పేర్కొనబడియున్నది.

శా. శ. 1271 నాటి సింహాచల శాసనమొకటి “వీరవర సింహదేవరాజుల మహాదేవి గంగామహాదేవి” ని అప్పరాజు తనయగా చెప్పియున్నది.⁴⁶ అమెను గూర్చి శాసన సంస్కృత భాగమున ఇట్లున్నది! ‘పం శ్రీమత్పుత్రావ షితి పతి తిలక శ్రీ పతేస్తుల్య

కీర్తిర్విఖ్యాతో రుద్రతాప సృకళ గుణనిధిర్దాన శౌండశ్చకాస్తి ||
రాజ్జీవర్యా రమేన ప్రకటిత మహిమ నల్లభా తప్య సాధ్యే గంగదేవీ
గుణాధ్యా జలనిధి సదృశస్యాపురాజ్యే పురీ||". జలనిధి సదృశుడైన
ఈ అపురాజు ఎవరో తెలియదు. శా. శ. 1272 నాటి ఒక సింహ
చరిత శాసనమున ఈమె సూర్యవంశ పముద్భూతగా చెప్పబడినది. 47
శాసన సంస్కృత భాగమున నిట్లున్నది: 'శ్రీమతు గంగాన్యాయే
సువిమల చరితే సూర్యవంశ ప్రకాశే వీరక్ష్మాసౌ నృసింహౌ వని పతి
మణి ... .. శ్రీ వాణీ వల్లభస్య ప్రకటిత యశస్తస్య రాజ్జీ
వదాన్యా దేవీ గంగభివానా మహతి దయరా సన్నిభాశక్ గుణధాన్'
ఈ శాసనముద్వారా, దేవుని కీమె "గంగా నరసింహ భాగ" మను
కైంకర్యము ప్రతిష్ఠించి, ఆ సేవ జరుగుజాలుకై, "కళింగదేశ
మందున ఎరద విషయాననుతాం డంగి మోలపాట పినకెల్ల కరటము
వెలంగాట వెంటి గరపల్లి" అను ఆరు గ్రామములు సమర్పించినది.
శా. శ. 1274 లో ఈమె (నృసింహ నృపతే రర్తాంగ రక్షిత్త మహా
గంగాంబా') కూర్మేశ్వరునకు కొన్ని ఆభరణముల సమర్పించినది 48
శా. శ. 1275 లో గంగదేవి తాను ప్రతిష్ఠించిన గంగానరసింహ

భాగమున కైంకర్య సమయమున పురాణ సతనకై నిర్మాణ గావించి
నది 49 అదే వత్సరమున శాలిదాస సేనాపతి, గోపాలజియ్య, గోవింద
సేనాపతులను అధికారులద్వారా శ్రీ కాకొలను (శ్రీకాకుళం, కృష్ణా
జిల్లా) వల్లభదాయనికి, ఆభరణ, ఛత్ర, చామరాది ఉత్తమ వస్తు
జాతమును కానుకలంపినది. 50. గంగదేవి శాసనములు కొన్ని అప్య
మగుచున్నను, ఈమె సూర్యవంశమునకు చెందిన అపురాజు అనువాని
కూతురని తప్ప వరు వివరము తెలియు తెలియవు.

2) కొమ్మిదేవి: శా. శ. 1263 నాటి ఒక శ్రీ కూర్మ
శాసనమున ఈ కొమ్మిదేవి, "తన కూంటురైన సీతాదేవికి పుణ్యము
గాను" శ్రీ కూర్మనాథునికి కొన్ని గోవులను, ఆభరణములను,
దీపస్తంధమును ధర్మము కావించినది. 51 ఈ శాసనము నరసిం
హునిగాని, నరసింహునితో కొమ్మిదేవికిగల సంబంధమునుగాని పేర్కొ
నదు: అదే శాసనమున, గంగదేవి శ్రీకూర్మనాథుని 'నామ సంకీర్త
నమునకుగ' నిర్మాణ గావించినది. సీతాదేవి గంగదేవితోకలసి,
శ్రీ కూర్మముననె, వేరొక శాసన మూలమున, కొన్ని సేవ లర్పిం
చినదని పైన తెలియుంటిమి. దినినిబట్టి సమన్వయము చేయగా,

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్ వారి గ్రేప్ మిక్స్చర్
టీర్లలోకి సరిచేస్తుంది. దానికి తోడ్పడుతుంది.
బిడ్డని ఆరోగ్యంగా, సంతోషంగా
ఉంచుతుంది. అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
వారి గ్రేప్ మిక్స్చర్ సులినప్ప,
వాయువు. అజీర్ణం, పళ్లవచ్చే
కాలంలో ఇబ్బందులు వాటికి
మంచి గుణం ఇస్తుంది.
అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

బిడ్డ సంతోషంగా ఉంటే

అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్స్చర్ వాడినట్లే

OBM 2642 TG

ఈ కొమ్మిదేని నరసింహుని మరియొక దేవేరి యని తోచుచున్నది. ఈమెదే శా. శ. 1271, "వీరాదివీర వరనారసింహ్య దేవ విజయ రాజ్య సంవత్సరములు 28' నాటి శ్రీ కూర్మ శాసనముకంటే కలదు.⁵² ఈ శాసనమునగూడా కొమ్మిదేనికి వరసింహునికిగల సంబంధము తెలుపబడినది.

3) బిరుజాదేవి : శా. శ. 1305, నాల్గడి నరసింహుని (క్రీ. శ. 1378-1409) నాటి, ఒక సింహాచల శాసనమున బిరుజాదేవి "గజపతి పెదనరసింహ్య దేవరాజుల మహాదేవి" గా పేర్కొనబడినది.⁵³ ఈ పెదనరసింహరాజు ముమ్మడి నరసింహుడుగా గుర్తింప బడినాడు.⁵⁴ ఈ శాసనమున ఈమె "శ్రీ వీర భానుదేవరాజుల" (అనగా ముమ్మడి భానుదేవుని) 'మహాదేవి తారాదేవి'తో కలసి సింహాచలస్వామికి రెండు వింజామరలు సమర్పించినది. బిరుజాదేవి, తన భర్త ముమ్మడి నరసింహుడు గతించిన తర్వాత, మనుమడైన నాల్గడి నరసింహుని కాలము వరకు జీవించియున్నట్లు ఈ శాసనమున ను తెలియును.

4) కామలాదేవి : తాను శాసనములలో నరసింహునికి కమలాదేవిగా ముమ్మడి, భానుదేవుడు కలిగినని చెప్పబడియున్నది.⁵⁵

ముమ్మడి భానుదేవుడు

[క్రీ. శ. 1353-1378]

1) తారాదేవి : శా. శ. 1305, నాల్గడి నరసింహుని (క్రీ. శ. 1378-1409) నాటి, ఒక సింహాచల శాసనమున ఈమె "శ్రీ వీరభాను దేవరాజుల మహాదేవి తారాదేవి" అని చెప్పబడినది.⁵⁶ ఈమె ముమ్మడి నరసింహుని దేవేరియైన బిరుజాదేవితో కలసి, సింహాచల స్వామికి రెండు వింజామరలు సమర్పణ చేసినదని పైన చెప్పితిమి.

2) హీరాదేవి : తాను శాసనములలో చాళుక్యవంశ వంశభూత యగు హీరాదేవికి, (ముమ్మడి) భానుదేవునివలన, (నాల్గడి) నరసింహుడు దుడయించెనని చెప్పబడినది.⁵⁷

నాల్గడి నరసింహుడు [క్రీ. శ. 1378-1409]

1) తారాదేవి : శా. శ. 1305 నాటి ఒక సింహాచల శాసనము,

నము, పంస్కృతమున, "తారాదేవి నృసింహ్యక్షితిపతి తిలకస్య ప్రమాణాప్య భార్యా" అనియు, "అలుగున," గజపతి వీరసింహ్యదేవని పట్టమహాదేవి తారాదేవి" అని చెప్పియున్నది.⁵⁸ పైన, శా. శ. 1305 నాటి ఒక సింహాచల శాసనము (ముమ్మడి) భానుదేవుని దేవేరి 'తారాదేవి' నొకతెను పేర్కొని యున్నదని చెప్పితిమి. ఈ 'తారాదేవి' నామధేయ బద్దలు వేర్వేరు వ్యక్తులనుకొనవలయును భానుదేవుని భార్య తారాదేవిని పేర్కొన్న శాసనము శా. శ. 1305, చైత్ర కృష్ణాష్టమి బుధవారమునాటిది. వరసింహుని పట మహాదేవి తారాదేవిని పేర్కొన్న శాసనము శా. శ. 1305, చైత్ర కృష్ణాష్టమి, శుక్రవారము నాటిది అనగా ఈరెండు శాసనముల మధ్య రెండురోజుల ఎడము కలదు. ఈ తారాదేవిబద్ధులు వేర్వేరు వ్యక్తులని భావించుట సమంజసము. వీరినిగూర్చి ఖతర వివరము లేవియు తెలియకపోవుట దురదృష్టము.

2) ఉత్తమ దేవి : ఈమెకు సంబంధించిన శాసనము లాడు సింహాచలమున గలవి.⁵⁹

శా. శ. 1316 నాటి రెండు శాసనములు ఈమెను (నాల్గడి) నరసింహుని భార్యగా పేర్కొను చున్నవి. మొదటి శాసనమున ఈమె "ప్రతాపవీర నృసింహ దేవరాజుల మహాదేవి ఉత్తమాదేవి" అని పేర్కొనబడినది.⁶⁰ శాసన పంస్కృత భాగమున "నృసింహ్యక్షితిపతి రమణీ దేవయోషితో సమదాత్ ఉత్తమదేవి సంజ్ఞా సకల గుణవతి" అని వర్ణించి బడినది" ఈ శాసనముద్వారా, "ఉత్తమదేవి మహాభోగము" అను కైంకర్యము ప్రతిష్ఠించి, శ్రీ నరసింహ్య నాథునికి నిత్యమున్ను ... .. ఒక అనసరము ఆరగింపను ... .. వినగాండి ఊరు... క్రయముగొని" పేర్కొనబడినది. రెండవ శాసనమున ఈమె "ప్రతాపవీర నృసింహ్య దేవరాజుల మహాదేవి ఉత్తమదేవి మహాదేవి" అని పేర్కొనబడినది.⁶¹

శా. శ. 1316 నాటి మరియొక శాసనము ఉత్తమదేవి తల్లి పేరు చింగా ముదులలియని, మాతులుని పేరు తమ్మన జియ్యన అని తెలుపును.⁶² ఈ తమ్మన జీమవను గూర్చి శాసనము ఇట్లు చెప్పుచున్నది. "శ్రీ నరసింహదేవదయితో దేవ్య (వ్య?) త్తమామాతులః శ్రీ వత్సాస్వయ వళలారు వరదాచార్యాత్మజః శ్రీనిధిః | శ్రీ చింగాముదు స్వలితి ప్రియతర భాతాచ తాళాంబుధిర్దీచూన్ త (ం) మ్మన జియ్యన ప్రభువరో జీయాచ్చిరం భూతలే" తెలుగున "[భంటా]

త... గణ శీత (0) మ్మన జీయన" అని పేర్కొనబడినాడు. "దంతా...లెఖ", బహుశా భండారలెఖ కావచ్చును. ఇటు తమ్మన జీయన, ఉత్తమదేవి తల్లి చింగాముదుసలికి నీయతర బాతగా చెప్పబడినాడు. తమ్మన జీయన, చింగారెడి ముదుసలి తండ్రి, అనగా ఉత్తమదేవి మాతామహుడు, శివత్ర గొతుడైన వళలారు వరదా చాడ్యుడు గో తమ్మునుబట్టి, ఆచార్య సంకేతమునుబట్టి ఈ వరదా చాడ్యుడు వైష్ణవ బాహ్యుడు అనుకొనవచ్చును. ఇట్లు తల్లివైష్ణవ ఉత్తమదేవి బాహ్యుణ్యం శంజాతగా కన్పిస్తున్నది. శా. శ. 1316 నాటిదే, వేరొక శాసనమున తమ్మన జీయనచార్య "రల్లను నాయకాణ" అని పేర్కొనబడియున్నది ⁶³ శా. శ. 1313 నాటి ఒక శాసనమున "...ంతాయిడా ఇరెంక శ్రీ తమ్మన జీయన" పేర్కొనబడియున్నాడు ⁶⁴ ఇతడు ఉత్తమదేవి మాతలుడైన తమ్మన జీయన అనుకొనవలయును. "...ంతా బుడా ఇరెంక" ఒక లఘికారమున సూచించు పదముగా నున్నది.

శా. శ. 1316 నాటిదే వేరొక శాసనమున, ఉత్తమదేవి తల్లి చింగారెడి ముదుసలి, "అర్జునరెడ్డి సింగాముదుసలి" అని పేర్కొనబడి, ఉత్తమదేవి ప్రతిష్ఠించిన "ఉత్తమదేవి మహాభోగ" మను సేవలు, తాను నిత్యము ఒక కుండెము పెరుగు సమర్పించు ఏర్పాటు కావించినది. ⁶⁵ ఈ శాసనమున "వళలారు తమ్మయంగారు" "తమ ఆచార్యుండ"ని సింగాముదుసలి పేర్కొనినది. ఈ వళలారు తమ్మయ్య, ఆమెసోదరుడైన తమ్మన జీయనయూ, లేక వేరొక వ్యక్తియూ అని నిర్ణయించుటకు ఆధారములులేవు. 'అర్జునరెడ్డి సింగాముదుసలి' అని సింగా ముదుసలి పేర్కొనబడుటచే. ఈ అర్జునరెడ్డి ఆనువాడు ఆమె భర్త అని ఊహించవలసియున్నది. రెడ్డి అనుపదము నాల్గవ జాతిని సూచించును. అదే నిజమైన పక్షమున ఉత్తమదేవి శూద్రునక, బ్రాహ్మణ స్త్రీ జరిగిన ప్రతిరోసు సంబంధమున కలిగినదని తలచవలసి యున్నది. శా. శ. 1318 నాటి ఒక శాసనమున 'అర్జుని జీయన' అనువాడు "ఉత్తమమహాదేవి భోగము"న, దేవునికి వింజామరలు వీచుటకై ఏర్పాటు గావించినాడు ⁶⁶ ఈ అర్జున జీయన "భోగపరిక్ష" అనగా దేవునికి జరుగవలసిన సేవలను అమలుపరచవలసిన అధికారిగా చెప్పబడినాడు. ఈ అర్జునజీయనే అర్జునరెడ్డి కావచ్చును శా. శ. 1323 నాటి మరియొక శాసనమున 'ఉత్తమ మహాదేవి తల్లి చింగా ముదుసలింగారు' పేర్కొనబడి యున్నది. ⁶⁷

ఈ శాసనమున ఈమె "శ్రీ మహాదేవిభోగము" అనగా ఉత్తమ మహాదేవి భోగమునకై, దేవుని "మడవలి" అనగా వంటసాలముగాను 10 పుట్ల సేం సమర్పించినది.

3) పార్వతీదేవి : శా. శ. 1328 నాటి ఒక సింహదం శాసనము ముమ్మడ నామాంతరయగు పార్వతీదేవిని, శాసన లెలుగు భాగమున "ప్రతాపా వీరనరసింహ్య గేవమహారాజుల మహాదేవిరైన సిద్ధు బీయ్యనంగారి కూతులు పార్వతి మహాదేవింగారు" అని, సంస్కృత భాగమున "గుణగణనిలయా విద్విదేశన్య పుత్ర స్యస్యాశ్చ ఓషత్త్య సిద్ధై గజపతి దైయితా పార్వతి ముండుదాభ్యాం" అనియు పేర్కొనినది. ⁶⁸ పార్వతీదేవి తండ్రిగా పేర్కొనబడిన సిద్ధుబీయన లేక విశ్వినేకుని గూర్చి విట్టి నివరములు తెలియరావు. పార్వతీదేవి, ప్రచుర్యమునుండి 6 గ్రామములుకొని దేవనికి సమర్పించినది. ఈ విషయమును శాసనము ఇట్లు సుడువుచున్నది. "పార్వతి మహాదేవింగారు తమకు అబీష్టాత్తర్ సిద్ధిగాను దోగానకై కటుక బండారమందు మలలు 300 మాళు ప్రవేశముచేసి రజాల శ్రీ హస్తా శాత్ర ప్రచూణమందును కలింగదేశమందును అనకవల్లి నావులవల్లి పిణికివాడ విడువాక నాడుమను ముమ్మడివాడ క్రయంగా వివి పింహ్యది న(0) దనికి సమర్పించెను."

4) కమలాదేవి : శా. శ. 1326 నాటి ఒక సింహదం శాసనమున కమలాదేవి నాల్మాడి భానుదేవుని (క్రీ.శ. 1409-1434) సంతల్లిగా చెప్పబడివున్నది. ⁶⁹ శాసన సంస్కృత భాగమున ఈమె 'జీయ్య గజపతి జననీ కమలాదేవి' అని తల్లిగానే పేర్కొనబడి ఉన్నట్టికి, లెలుగుభాగమున "గజపతి ప్రతాపవీర నిరంక్కు భాణు దేవ రాజుల సినతల్లి కమలాదేవి అమ్మబీయ్యంగారు" అని వివరింపబడినది.

నాల్మాడి భానుదేవుని తామరట్టిక లెవియు నెటిక లద్దము కాకపోవుటచేతను, పైన పేర్కొనిన నాల్మాడి నరసింహుని రాణులో నాల్మాడి భానుదేవుని తల్లి ఎవరో చెప్పనీయకాదు బహుశా నాల్మాడి భానుదేవుడు తారాదేవిపు తుడైయుండవచ్చును; ఏమన, ఈమె శిలాశాసనములందు సట్టదేవిగా పేర్కొనబడినది.

నాల్మాడి భానుదేవుడు

[క్రీ శ. 1409 1434]

శిలా శాసనముల నాల్మాడి భానుదేవుని నల్గురు దేవతల

పేర్లను తెలిపుచున్నది ఈ శాసనము లన్నియు సింహాచలమున
లభ్యమైనవి.

1) రాజులదేవి లేక రాజు దేవి:

శా. శ. 1336 నాటి ఒక శాసనము ఈమెను "గజపతి
ప్రతాపవీర శ్రీ విజయ భాణదేవరాజుల మహాదేవి రాజు దేవి మహాదేవి"
అని పేర్కొన్నది.⁷⁰

2) తల్లిమదేవి : ఈమె శా. శ. 1344 నాటి ఒక శాసన
మున వాగణాసీ కటకము (నేటి కటక్)నుండి, దేవుని నిత్య తిరు
మంజనము (అభిషేకము)నకు ఏర్పాటు గావించినది.⁷¹ శాసన
సంస్కృత భాగమున "భానుదేవ గజాధీశ మహాదేవ్యాప్యా తల్లిమా"
అని, తెలుగున, "వీర శ్రీ విజయ భాణదేవరాజుల మహాదేవి తల్లిమా
దేవి మహాదేవి" అని పేర్కొనబడినది.

3) ఎల్లమదేవి : శా. శ. 1349 నాటి ఒక శాసనమున,
ఈమె 'విజయ భాణదేవ రాజుల మహాదేవి ఎల్లమాదేవి' అని
చెప్పబడినది.⁷²

4) చోండ మహాదేవి : శా. శ. 1352 నాటి ఒక శాసనము
"విజయ భాణదేవరాజుల మహాదేవి చోండ (మా) దేవి మహాదేవి"ని
పేర్కొనుచున్నది.

స్వామి భా దేవుని పై దేవేంద్ర గూర్చిన ఇతర వివరము
లేనియు తెలియరావు.

అర్వాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులను గూర్చిన వివరము
లనేకము ల విరివిలో వలన విరుగువలసి యున్నది. వీరిలో చాల
మంది పసిద్ధ రాజ వంశములకు చెందినవారుగక సోమ వనితలుగ
కన్యలు ముచ్చారు. చాలమటుకు, రాజులు తమ కలిమి బలముల
కొప్పుకై పసిద్ధ రాజవంశములకు చెందిన రాజ కన్యలను వివాహ
మాడటం పరిపాదము; యుద్ధమునందోడిన రాజుల కుమార్తె
లను, ఒక విధమైన నష్ట పరిహారముగ, వారి రూప గుణాతిశయ
ములనుబట్టి, ఉద్వాహనము ఆచారముగూడ కలదు. గాంగరాజుల
వివాహములు చాలమటుకు ఈ సంప్రదాయములకు విరుద్ధముగా
యెచ్చును. పట్టుపై దేవులని విష్ణుబడినవారి విషయమునగూడ, వారి

వంశాధికమును గూర్చిన, వారి తలితండ్రులగూర్చిన వివరములు
చెప్పబడియుండలేదు. వీరిలో కొంతమంది తమ తల్లులపేర్లుతప్ప
తండ్రులపేర్లు చెప్పలేదు వీరిలో డ్రామియ కన్యలేగాక, బ్రాహ్మణ,
శూద్రాది ఇతర వర్ణములకు చెందిన వారుగూడ ఉండినట్లు తెలియు
చున్నది. దీనినిబట్టి నాడు సంఘమున, అనులోమ సలిలోమ వివా
హములుగూడ ఆమోద యోగ్యము లైనట్లు తలచవలెను.

ఈ వ్యాసమున, శాసనములనుండి, నేటికే తెలియవచ్చినంత
వరకు, అర్వాచీన తూర్పు గాంగరాజుల దేవేరులను గూర్చి, సమగ్ర
ముగా తెలియ చేయుటకు ప్రయత్నము జరిగినది. భావికాలమున
బయల్పడగల శాసనముల వలన వీరినిగూర్చి ఇతోధిక వివరణముల
కవకాశము కలుగవచ్చును.

అధోజ్ఞాపికలు

- 25 ద. హిం. శా. V. 1047
- 26 గ. హిం. శా. X. 707.
- 27 ఎపి. ఇండియా VI, పు. 198 మొ||
- 28 ఎపి. ఇండియా. XXXI పు. 249-262 లు.
- 29 అదే.
- 30 ఎపి. ఇండియా. XXXI, పు. 94-98 లు.
- 31 ఎపి. ఇండియా, XXXI, పు. 99-102 లు.
- 32 ఎపి. ఇండియా, XXXI, పు. 94-98.
- 33 దక్షిణ దేశముపై ఈ ఒడ్డు దండయాత్ర, అనియంక
భీషు, సోమల దేవి వివాహ బాంధవ్యము, వినినిగూర్చిన
చర్చలకై చూడు. నేలటూరి వెంకటరచయ్యగారి
వ్యాసములు, భారతి, 1945, ఫి.బి.సి. పు 161 మొ||
జూన్, పు. 541 మొ||, జూలై. పు. 57 మొ||;
డి. సి సర్కార్, ఎపి. ఇండియా, XXX పు. 19 మొ||
ఎపి. ఇండియా, XXXI, పు 99 102 లతో; టి.వి
మహాలింగం, ఎపి. ఇండియా, XXXI, పు. 94 98.
ఎపి. ఇండియా, XXVIII పు. 185 195 లు;
రళింగ సంచిక, పు. 89.

35 ద హిం శా. VI, 1207.	43 దహింశా V. 1225
36 ఎ.సి. ఇండియా, XXVIII, 185-189, కళింగ సంచిక, పు. 89 మొ	44 శ్రీంద చామనది.
37 ద హిం శా. IV, 1084	45 దహింశా, V. 1227
38 ఎ.సి. ఇండియా, XXVIII, ప. 185 195; కళింగ సంచిక, పు. 89	46 దహింశా, VI. 933
39 ఎ.సి. ఇండియా, XXVIII, పు. 302-308; 'ఒరిస్సా హిస్టోరికల్ రిసర్చ్ జర్నల్', v.i, పు. 1 మొ	47 దహింశా. VI. 1052
40 లదే	48 దహింశా. V. 1190
41 దహింశా V 1189, 1225, 1226, 1227 VI. 933, 1052, 1053 IV. 975	49 దహింశా. VI. 1053
42 దహింశా V. 1226	50 దహింశా. IV. 975
	51 దహింశా. V 1227
	52 దహింశా. V. 1191
	53 దహింశా. VI. 752
	54 ఎ.సి. ఇండియా

ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రచురణలు

పండితారాధ్య చరిత్ర

డాక్టరు తిమ్మావజ్జల కోదండరామయ్యగారు వ్రాసిన పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది. వెల రు. 15-00

(పోస్టేజి అచనం)

బసవ పురాణము

బైందుచేసిన రంగుల అట్టతో, కీ. శ. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి 'సప్తావన'తో కళాపూర్ణ నిడుదవోయి వేంకటరావుగారి విపుల పీఠికతో అమ్మకానికి సిద్ధంగా ఉంది. వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజి అచనం)

భగవద్గీత

కీ. శ. కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానముతో బైందుచేసి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది. వెల : రు. 7-50

(పోస్టేజి అచనం)

ఆంధ్రపత్రిక ఏజెంట్లద్వారా కూడా తెప్పించుకోవచ్చు. (పోస్టేజి అచనం)

..... ప తు ర కు .....

మేనేజరు:

ఆంధ్రపత్రిక, గాంధీనగర్, విజయవాడ - 3

55	ఎస్. ఇండికా, XXVIII, 302-308; ఒరిస్సా హిస్టారికల్ రిసర్చ్ జర్నల్ V.i, పు 1 మొ. II.	63	దహింశా VI. 767
56	దహింశా. VI 752	64	దహింశా VI. 768
57	ఎస్. ఇండికా, XXVIII, 302-308	65	దహింశా VI. 768
58	దహింశా, XI. 753	66	దహింశా VI. 1033
59	దహింశా, VI. 1017, 1035, 765, 1037, 1033, 1034	67	దహింశా VI. 1034
60	దహింశా. VI. 1035	68	దహింశా VI. 731
61	దహింశా. VI. 1017	69	దహింశా. VI. 1113
62	దహింశా. VI. 765	70	దహింశా. VI. 1115
		71	దహింశా VI 1069
		72	దహింశా. VI. 1082

అ ను బ ం ధ మః

సౌలభ్యము కొరకై ఈ క్రింది పట్టీ రూపమున అర్వాచీన తూర్పు గంగరాజులు, వారి దేవేరులు, ఆ దేవేరులను పేర్కొన్న శాసనములు, ఆ శాసనముల కాలము ఇవ్వడమైనది.

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
1) వజ్రవాన్తి దేవుడు	1) పృథ్వీమహాదేవి 2) యరజయ 3, బెజయ 4) నంగమ	ద హిం శా V 1122 " V 1122 " V 1120 ఎస్. ఐ. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని కెండుపూతా, మసట్టికలు	శ. 990 శ. 1217 శ. 1218
2) రాజరాజు దేవేరి దవర్క	1) రాజసుందరి	అనంతవర్మ వాడగంగుని పద్య తా మ పట్టికలు. బొరతి, 1925, నవం, పు. 101, ఆగ, పు. 74.	శ. 1003 శ 1034
3) అనంతవర్మ వాడగంగుడు	1) లక్ష్మీదేవి 2) సోమదేవి 3) పృథ్వీమహాదేవి 4) యరకమ్మ 5) రాజలదేవి	ద హిం శా. V. 1347. " V. 1348 " V. 1079 " V. 1012 " V. 1035 " V. 1084 " IV. 1191	శ. 1015 శ. 1015 శ 1032 శ. 1030 శ. 1035 శ. 1035 శ. 1050

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
	6) పిద్దులదేవి	„ IV 1192	శ. 1050
	7) జయంగొండ చోడదేవి (పట్టమహిషి)	„ IV. 1194	శ. 1050
	8 శియాదేవి	„ IV 1195	శ. 1050
	9) లీలానతి	„ IV. 1196	శ. 1050
		„ IV. 1197	శ. 1050
	10) కళ్యాణదేవి	„ IV 1198	శ. 1050
	11) రావణ్యవతీదేవి	„ IV 1184	... ..
	12) దెన్నవ మహాదేవి	„ IV 1199	శ. 1071
	13) కస్తూరికామోదిని	వి. 40 XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టికలు	శ. 1217
	14) ఇందిరి	„	శ. 1128
	15) చంద్రరేఖ	„	„
	16) సోమాంధిక	ద హిం శా. V. 1076	శ. 1037
	17) మమవవాదేవి†	ద హిం శా. V. 1043	శ. 1045
4) కామార్కనాడు	1) మానమదేవి	ద హిం శా. V 1047	...
5) రామపుడు	...	...	...
6) ఇమ్మడి రాజరాజు	1) సురమ	న్యప్తేశ్వరుని భువనేశ్వర శిలా శాసనము (ఇమ్మడి అనియంక భీముని నాటిది)	...
7) ఇమ్మడి అనియంక భీముడు	1) వాఘల్లదేవి	వి. 40. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టికలు	శ. 1217
8) ముమ్మడి రాజరాజు	1) మంకుణదేవి	„	శ. 1218
9) ముమ్మడి అనియంక భీముడు	1) కస్తూరీదేవి	„	„
	2) గంగాదేవి	„	„
10) మొదటి నరసింహుడు	1) సీతాదేవి	ద హిం శా. VI 1207	శ. 1207
		వి. 40. XXVIII, 185	శ. 1217
11) మొదటి భానుదేవుడు	1) అన్నమాంబ	ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టిక	శ. 1218
	2) జాకల్లదేవి	ద హిం శా. IV 1084	శ. 1196
		వి. 40. XXVIII, 185 ఇమ్మడి నరసింహుని తామపట్టిక	శ. 1217
12) ఇమ్మడి నరసింహుడు	1) చోడమహాదేవి	వి. 40. XXVIII, 302 నాల్మడి నరసింహుని పురి తామపట్టికలు	శ. 1218
13) ఇమ్మడి భానుదేవుడు	1) లక్ష్మీదేవి	„	„
14) ముమ్మడి నరసింహుడు	1) గంగాదేవి	ద హిం శా. V. 1227	శ. 1263
		„ V. 1189	శ. 1265

† ఈమెపేరు వ్యాసమున, పొరపాటున నదలివేయబడినది. శాసనమున “శ్రీ చోడగంగదేవర మమవవాదేవు కొడుకు శ్రీ మధుకేశ్వర దేవర” అని కలదు. ఇంకె వివరములులేవు.

రాజు	దేవేరులు	శాసనము	శాసనకాలము
		" V, 1226	శ. 1267
		" V. 1225	శ. 1271
		" V. 933	శ. 1271
		" VI 1052	శ. 1272
		" VI. 932	శ. 1272
		" v. 1190	శ. 1274
		" VI. 1053	శ. 1275
		" IV 975	శ. 1275
	2) కొమ్మిదేవి	" V. 1227	శ. 1263
		" V. 1191	శ. 1271
	3) బిరుజాదేవి	" V. 752 (నాల్గొడి నరసింహుని నాటికి)	శ. 1305
	4) కమలాదేవి	ఏ.పి. ఇండికా. XXVIII, పా. 302 నాల్గొడి నరసింహుని పురి తామపట్టికలు	
15) ముమ్మడి రానదేవుడు	1) హిరాదేవి	"	
	2) తారాదేవి	ద హిం శా. VI. 752 (నాల్గొడి నరసింహుని నాటికి)	శ. 1305
16) నాల్గొడి నరసింహుడు	1) తారాదేవి	ద హిం శా. VI. 753	శ. 1305
	2) వీరాదేవి	ద హిం శా. VI. 1008	శ. 1316
		" VI. 1035	శ. 1311
	3) ఉత్తమదేవి	" VI. 765	శ. 1316
		" VI 1035	"
		" VI 1017	"
		" VI 1037	"
		" VI 1033	శ. 1318
		" VI. 1034	శ. 1034
	4) పార్వతి లేక ముమ్మడి.	" VI. 731	శ. 1328
	5) కమలాదేవి	" VI 1113	శ. 1336
17) నాల్గొడి భానుదేవుడు	1) రాజలదేవి	" VI 1115	శ. 1336
	2) తల్లమదేవి	" VI 1069	శ. 1344
	3) ఎల్లమదేవి	" VI 1082	శ. 1349
	4) చోండమహాదేవి	" VI. 784	శ. 1352

∴ స మా ప్ర మ్ :-

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర

ఈ గంధము చక్కని గెటర్ తో మంచి అచ్చుతో మంచి బైందుతో వుంది. ఇతి గంధాలయములోను ఉపయోగించుటకు నీరుగా అచ్చు వేయబడింది.

నిదో వైతికలో వ్రాసినట్లు శాసనాల చరిత్ర వ్రాయుట చాల కఠినమైన పని. కార్టెలు అన్నట్లు అసలు సమీక్ష అంశ ప్రతిభావేశములు లేని వారిని గురించి ఎట్టివి తెలివారికి సుస్వయించి చెప్పడమన్న మాట శాసనముల గూర్చి, వాని బాషను గూర్చి విశేష పరిశ్రమ గావించిన ఉత్తమ శిషి విద్వాంసులు అయిన బూదరాజు రాధాకృష్ణగారిని నలుగురికి తెలియజేయాలి. శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు వ్రాసినట్లు ఈ గంధము చరిత్ర, బాషరంగముల లోనే గాక సురావస్తు రంగములోను పరిశోధన చేయు విద్వాంసులకు ఉపయోగపడగలదని ఆశించాలి.

ఈ శాసన సంపుటి గూర్చి రాధాకృష్ణగారే చక్కగా సీరికల్ వ్రాశారు. 'అనంతభక్తమైన తెలుగు శాసనాలు ఎంకా అముద్రితంగానే ఉన్నాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ సభ్యులవారు గట్టి చర్యలు తీసికోవాలి. కోరాడవారు, చిలుకూరు నారాయణరావుగారు శాసనాల గురించి వాసినా, శాస్త్రరీతిగా, చరిత్ర రీతిగా శబ్దార్థ నిర్ణయ విషయంలోకూడ కొన్ని లోపాలున్నాయి.' తొట్టతొలి తెలుగు శాసనం క్రీ. శ. 2వ శతాబ్ది నాటిది. దీనిలోని 269 శాసనాల్లో 217 శిలాశాసనాలు, 52 తామ్ర శాసనాలున్నవి. ఇవి విదిన్న స్ర్తికలనుండి తదితరత్ర సేకరించారట గంధకర్త. 60 సంస్కృత, 7 పాక్షర, 1 కన్నడంలో వున్నవి. శాసన కాలనిర్ణయం చిక్కుపని. కొన్నింటి వారాన్ని చరిత్రాత్మక సంఘటనలను ఆధారం చేసుకొని చేశారు. తిప్పేత్తల సహాయంతో కొన్నింటి కాల నిర్ణయం సుగమమయింది. తేదీల నిర్ణయంలో రాధాకృష్ణగారు బుహ్లాన్ పండితుని కృషిని సందుమనాన్ని పరిసరించారు. మొత్తం మీద భాషా విశిష్టత సమంగా ఈ శాసనాలవల్ల దొరకటంలేదు.

చావరకు ఈ సంపుటిలోని శాసనాలు గోదావరి దక్షిణ తీరాంధ్రదేశంలో దొరికినవె. గోదావరి ఉత్తర తీర భూములవీ కూడ

అన్నీ అనవచ్చును. బెంగాళమునుండి 4, అలహాబాద్ నుండి ఒకటి సేకరించారు. రెండు శతాబ్దం తరువాత 10వ శతాబ్దం వరకు నండ్లిక బాషా భేదములకు పరిశోధించవచ్చును ఎక్కువభాగం శాసనాలలో సంస్కృత తెలుగు సుజీ సవాళ భాష వుంది. కొన్ని శాసనాలలో ఎక్కువగా తెలుగు వాక్యాలు వున్నవి. రెండు శాసనాల్లో సంస్కృత, కర్ణాట శాసనాల సంకలనమధ్య తెలుగు వాక్యాలున్నవి.

ఈ శాసనాల్లో దృఢిక సంఖ్యలో దానస తాలే వున్నవి. కొరవి శాసనం రచనా పద్ధతిలో నన్నయ వచన రచనకు దీటుగా వుంది. నీని పద్యరచనలో తిసిముఖంగా గుర్తించరాని అర్థాను స్వరాన్ని పునరుద్ధరించటానికి నీరుగా పుంజుకుందని రాధాకృష్ణగారి వాదము శ్రీనాధుని రాగరి హారు 'కల్పట్టనం' అని గుంటూరు శిల్ప రండుబల్లిలో దొరికిన శాసనంలో వ్రాశారు.

క్రీ. శ. 972 నాటి వాయల్పాడు (చిర్తూరుజిల్లా) శాసనంలో మనుస్మృతిలోని వర్ణచార విషయక శిక్షాస్మృతి స్మరణకు లేబడింది. ఇది సాంఘిక చరిత్ర కారులకు వెలచేని విషయం.

బ్రాహ్మ, దేవనాగరి, ద్రవిడి (ద్రమిళీ) లిపిలో వాయలిన శాసనాలను రాధాకృష్ణగారు పరిశోధించారు. క్రీ. పూ. 200 పాంచాల బ్రాహ్మ లిపిని 'బుగ్గెల్' నండించుచు వెంగి చాళుక్య లిపియని, ఇతరులు తెలుగు-కన్నడ లిపియని పేర్కొన్నారు. దీనినుండి వచ్చిన శాఖను క్రీ. శ. 650-950వరకు చాళుక్యలిపి అని నామకరణం చేశారు. ఆర్-చిహ్నాని క్రీ. శ. 1030-నాటికే తెలుగు-కన్నడ లిపులు వేరుపడ్డాయని వ్రాశారు.

రాధాకృష్ణగారి పురోద్ధాతంలో కొన్ని వ్యాకరణ విశిష్టతలు కూడ విమర్శించబడినవి. ఒక అక్షరం ప్రక్కన వుండవలసిన అర సున్ను మొదట్లో తరువాతి అక్షరం పైన (.) చుక్కగానో లేక కుడివైపు చుక్కగానో వ్రాసేవారట. అది కమంగా సున్నుగా మారిందని కనుగొన్నారు నన్నయ తరువాత సున్ను ఒక సంక్లిష్ట వ్రాయబడుచూ వచ్చింది. య, య, అ, న్న అనే అక్షరాలు కూడ ఈ శాసనాల్లోనే లభ్యమవుతున్నాయి.

రాధాకృష్ణగారే వాసినట్లు ఈ గంధంలో భాషా చరిత్రకే ప్రాముఖ్యం కనబడుతుంది. శాసనకాలం శాసన సారాంశం వాచారు. అంగ్ల లిపిలోను, తెలుగు లిపిలోను శాసనాలను అచ్చు వేయుటవల్ల ఆంధ్రేతర పండితులకు కూడ ఈ గంధం పరిశోధనలకు అనుకూలంగా వున్నది. వర్ణచూడాకమంలో శాసనాలలో పేర్కొనిన ఇంచుమించు అచ్చు సదాకు ఇంగ్లీషువివరణతోబాటు సూచిక యున్నది. ఈ శాసన భాషాధ్యయనం వలన తెలిసే ముఖ్య విషయాలను ఆంధ్ర, అంగ్ల భాషల్లో వ్యాసాలుగా వాచారు.

వీరు సుప్రసిద్ధ పరిశోధకుల సహాయం ఎంతవరకూ పొందారో వివరించి రచన వివరాలు, సకటించుకున్నారు. ఉపయుక్త రచనల పట్టికవలన ఈ భాషా శాస్త్రాధ్యయనకు దారితెస్తూ తెలుస్తున్నది.

విరి లఘుసీతక, చరిత (పేరుకు లఘువన్నారు కాని 109 పుటలున్నవి) విచిత్రం విసుగురేకుండా చదివెయ్యవచ్చు.

మచ్చుకు శాసనాల పదజాలాన్ని వివరిస్తాను.

అశన = అయిన, అకణ్ణవత్తి = అఖండవత్తి, అత్తిలి = లత్తివెట్లు, అధిష్ఠాణుంఁ = పరిపాకుడు; అముదునకు = దేవతల కిచ్చే బల్యవ్వంకోసం, అరుహాణ = deserving man, అటిన = అలియు నశించుకు విశేషణం, అటినకొన్న = వ్యయంగా వ్యయం చేసు కొన్న, అద్యాని = ఆచారవికృతి; నింట = యెటా, అదితి = రాజో ద్వ్యం, నింటది = యాదై, ఉరి = సోగొట్టుకొని, ఇప్పటికీ మద్రాసులో కొందరు కోటికి కొంతి అంటారుగా! ఉరువు = శాస్త్ర, వస్తువు, ఒంగ్గేలు (వంకలాగు); ఓయం = మోయటానికి

లి కట్టెచ్చ = కట్టించి; కణంగి = కడంగి, కుటున = గుట్టుమీడు; గంగ్గ = గంగ, కొచ్చినా = చెక్కిన, గొణకె = గణకుడయిన చిరున = చీకటిలో; డంబ్బి = డంబ, తబుణ్ణ = తమ్ముడు, తాగిరి = సాకిరి = రక్షించిరి; తొలు = ఆవు; దణ్ణ = దండగు;

దమ్మువులు = ధర్మాలు; నదువు = అధికారి; నదువుళ్ = అధికారులు; నిబంధకాలును = వార్షికాలు తీసుకునేవారు; నివలు = జలాంజలి, నెపం; పదిAllowance బ్రతి, నైవేద్యం; పదిగి = తిట్టి, నెగడిన = పేరుమోసిన, పడల్ = పడవలు,⁹¹ చిన్న సేనాపతి, భడవాల (పా) పదువరంబు = పన్ను మినహాయింపు; పరియారు, పుం = పన్ను రేనిదూమి, పరువు = విశాలస్థలాలు పల్లి = పల్లె; పాటి = శివారు పాట = బాహులుడు; పాట = బాహుడు పుణరు = పునర్వపు నక్షత్రం. పుటి > పురె = పాత; పెద్దెము = భార్య సేరామణి = పేర్ అవణి శావణపూర్ణిమ; పాంటి = కొసం, కొరకు; పతిరవలు = లడ్డంకులు; పతిరోమంబు = వ్యతిరేకత, బాణ = పరాక్రమం.

జెండా; బాహత్తరి = కొప్పు, బూత = గామణి > Skt భుక్త) బోయ = గ్రామాధికారి; ముయ్యలి = మూ ఎల్ల - మూడుపాద్యులకు, మొగమాడుల్ = ముఖపంటసం, రచ్చ = రాజమార్గం, పదిమంది చేరేచోటు; రట్టడి = గ్రామాధికారి, రడ్డి, అచ్చు = ధ్వంసంచేసే

చివరి కొశమునుబట్టి చూస్తే ఎన్నో వదాలు నాటికి నేటికి ఆయా మండలాల్లో ఒకలాగే వున్నవని కూడ తెలుస్తున్నది. శాసనాల అబి పాయం కీర్తికాని, రాజసశస్త్రికాని దానధర్మాలుకాని అచంద తారార్కం ఉండాలని పరిపాలించగడాలని. ఉదాహరణకి కీ శ. 850 నవిజనంపాడు కనిగిరి తాలూకా నెల్లూరు శాసనం చూడండి. పల్లవ బాదిరాజు మూడుపుట్ల నిత్తనం పాలం దానం ఇచ్చినాడు. ఆ దాన శాసనాన్ని ఆ కోరికను సున్నించినవారికి అభ్యుపేధయాగం చేసినంత పుణ్యం వస్తుందని శాసనాన్ని వమ్ము చేసినవారికి శ్రీ పర్యటం ధ్వంసం చేసినంత పాపం తగులుతుందని వ్రాయించాడు. సావ పుణ్యములు చక్కగ నమ్మిన ఆ కాలానికే అది చెల్లంది!

శాసనపు అభి పాయానికి అడ్డుపడువారికి పంచమహాపాతకం చుట్టుకుంటుందని శాసనాల్లో కూడ శాసనాల్లోనే చెక్కి వుంటుంది. రాజులే కాక ధనికులైన కోపట్లు, వర్తకులు ముత్త రాజులు మొదలగువారు కూడ దానాలుచేసి దానశాసనాలు చెక్కించారంటే ఆశ్చర్యమేమీలేదు.

ఇదివరలో అనేక శాసనాల చర్చలు 'భారతి'లో అచ్చుపడి పరిశీలనకు తోడ్పడినవి. అన్నింటిని, మరికొన్నింటిని సేకరించి ముద్రించి ఒకచోట అందించేటట్లు చేసిన సాహిత్య అకాడమివారిని శ్రీ బూదరాజు రాధాకృష్ణను కూడ ఎంతో అభినందించాలి. దీనిని చదివి, సాతకులు సాధ్యమైనంత ఘనంగా లాభం పొందాలని ఆశిస్తున్నాను.

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

(క్రి. శ. 1100 వరకు)

పాఠ, పదకోశ, అంగవా భాషాచరిత్రలో -

డ|| బూదరాజు రాధాకృష్ణ

ప్రచురణ : ఆంధ్ర పబ్లిక్ సాహిత్య అకాడమి కళాభవన్, సైఫాబాద్, హైదరాబాద్-4.

సుమారు : 645 పేజీలు. ధర : రు. 20/ ఇది క్రి. శ. 1100 వరకుగల తెలుగుశాసనాల సంపుటి.

కలగూరగంప

రెక్స్ స్ట్రపుట్

'నా రెండోవిటే బెబ్బిలుని రెండు సార్లు చదివానటం నిజంకాదు. ఒక సారే చదివాను,' అని ఈమధ్యనే ఒక ఇంటర్వ్యూలో అన్నాడు డిటెక్టివ్ నవలలు రాసి పేరుగడించుకున్న రెక్స్ స్ట్రపుట్. అవరాధి పోకోధక నవలలంటే తక్కువగా చూడక్కర్లేదు - ఎడ్వర్ అలాక్ సో, అర్థర్ కాన్స్ డాయల్, జార్జెస్ సిమివాన్లు "నేరా" అని వస్తువుగా తీసుకుని కథలురాసి అందరి మెప్పులూ పొందారు ఈ జాబితాకి ఇప్పుడు రాస్తున్న కొందరి పేరులకూడా చేర్చవచ్చునేమో. (కొంతకాలంకింద జె. బి. ప్రెస్ట్లీ ఒక ప్రసంగంలో "మొదలు, మధ్య, చివర ఉన్నవి డిటెక్టివ్ నవలలేకదా? తక్కిన నవలలు ఒక స్థిరమయిన రూపం లేకుండా పోతున్నాయి." అన్నాడు.) స్ట్రపుట్ అన్న మాటలకిపట్టి అతను జాన్సర్, మెకాలే లాగి చాలా చిన్నప్పడే అనలేనివి చూపించుకునేవాడనుకోవచ్చు. అతని నవలలు శుద్ధ అమెరికా నవలలు, అందులోనూ తూర్పు, ఉత్తరం అమెరికా వయపు నవలలు, వాటిలో ఇండియాలో ఎందరినో (కనీసం పుస్తకాలు, రేడియోద్వారా) తెలిసిన 'యూరోపు సంస్కృతి' జాగా కనిపిస్తుంది. సుప్రసిద్ధ అమెరికా సంపాదకుడు హెచ్ ఎల్, మెంకెన్ సంస్కృతి అంటే బీర్ తాగటం, ఒకరకం సాఫ్టవేర్ పరిగీలం కచేరీలు (క్లాసికల్ మ్యూసిక్ ని అభిజాత్య సంగీతం అని అనువాదం చెయ్యాలిగితే ఈరకం సంగీతం కచేరీలు) వివడమే అనుకునే వాడిని ఎవరో ఒకసారి పేళనగా రాశారు.

స్ట్రపుట్ నవలలలో 'నారోపుల్స్' అనే డిటెక్టివ్ నవ్విశాక అతనికి పేరు తెచ్చిపెట్టాయి. వాటిని చదివినవాళ్ళకి స్ట్రపుట్ ఆది ప్రాయంలో సంస్కృతి అంటే మంచి భోజనాలుచేసి పూలమొక్కలు పెంచటమేనా అన్న అనుమానంరావచ్చు కాని, నారోపుల్స్ యుగో స్లావ్, పాంతంనుంచినచ్చి అమెరికాలో స్థిరపడిపోయినవాడు. అతని 'ఎసిస్టెంటు లార్సీగుడ్మన్ ఓహోయినుంచి వచ్చినాడు-అమెరికా అంతర్యద్దంలో "మానీయర్ గెలిచింది" అని సంతోషిస్తాడు కాబట్టి స్ట్రపుట్ కి లేనిపోని దక్షిణాది సానుభూతులు లేని ఊహించవచ్చు! సిగ్గోలనిగురించి రాసినప్పుడు స్ట్రపుట్ కి ఎంత "విశాల మయిన" దృష్టి ఉందో కొంతదాకా తెలుస్తుంది.

రెక్స్ స్ట్రపుట్ నవలలు ఏవి చదివినా "అతను ఇంగ్లీషు వింత లేరికగా రాసేస్తాడు!" అనికూడా చదువరులకి అనిపించక తప్పదు. నారోపుల్స్ ఎక్కువగా కథలలేని చాలా లావుమనిషి. నేరాలని శోధనచేసి బతుకుతాడని తక్కువగా చూసేవాళ్ళని అతను తగినట్లుగానే మందలిస్తూ ఉంటాడు. పాతకాలపు వాళ్ళ ఒకళ్ళనొకళ్ళు హత్యలు చేసుకొనటాన్ని గురించి సరికేవాళ్ళ ఇప్పటికాలం హత్యలని గురించి చదవటానికి ఎందుకు మొహమాట పడాలి? రెక్స్ స్ట్రపుట్ నవలలు చదివేవాళ్ళవదూ తమ కాలాన్ని వృధాచేస్తున్నారనలెము! అతని మరణ వార్తని విన్నప్పుడు "కాత్త నారోపుల్స్ లేక లార్సీ గుడ్మన్ నవలలు ఇంక రావడం!" అని ఎందరో అనుకుని ఉంటారు.

— ఓ. వి.

"కావ్యాత్మ" — ఒక పరిశీలనము

ధ్వన్యలోకములో నొక కారికకు అను పూర్వి (కమము) ఇట్లున్నది.

"అర్థః సహృదయ శ్లాఘ్యః

కావ్యాత్మేతి వ్యవస్థితః |

వాచ్య ప్రతియ మానాఖ్యో

తస్య భేదాపుభే స్మృతౌ ||"

(ధ్వన్యలోకము 1 ఉదో ౧. 2 కారిక)

ఇచ్చట దీనికి (ఈ కారికకు) వృత్తి గూడ నిట్లున్నది.

"కావ్యస్య లలితోచిత సన్నివేశ చారుణః శరీరశ్చే

వ ఆత్మా సారతయా స్థితః సహృదయ శాఘ్యాయో ౨

ర్థః, తస్య వాచ్యః ప్రతియ మానశ్చేతి ద్వౌ భేదౌ."

(లలితములు సముచితములునగు సన్నివేశములలో మనోహరమైన కావ్యమునకు, శరీరమున కాత్మకల సారజాతముగ నుండి సహృదయులు మెచ్చుకొను సర్థవేది గలదో దానిలో వాచ్యము, ప్రతియ మానమునని రెండురకములు గలవు.)

ఇచ్చట కారికను, వృత్తిని, పరిశీలించినచో నీ యర్థము స్ఫురించుచున్నది.

“సహృదయ శ్లాఘ్యమైన అర్థమేదో అది కావ్యాత్మ” అని.

కాని వాచ్యార్థము కావ్యాత్మయని ఆనంద వర్తనాచార్యులుగాని యితరాంకారికులుగాని అంగీకరించుటలేదు. ఈ కారికను ఉన్నదున్నట్లుగా పరిశీలించినచో, దాని స్వరూపమును బట్టికొని, దాని వృత్తిని బట్టికొని “వాచ్యమైన కావ్యార్థము గూడ సహృదయ శ్లాఘ్యమైనచో దానికిని కావ్యాత్మత్వము” ఆనందవర్తనున కభిమతమని తోచుచున్నది.

ఈ కారికకుగల వ్యాఖ్యానములలోను టిప్పణులను మహానరంభరముతోవాచ్యార్థమునకుకావ్యాత్మత్వము నిరసంపాదించుచున్నది. కాని వానిలో నెక్కడనైనను కారికకు యధాశ్రుతముగ అన్వయక్రమమును ని వ్యాఖ్యాతయుఁ జూపించియుండలేదు.

ఇచ్చట కారికలో ‘సహృదయ శ్లాఘ్యత్వ రూపమగు విశేషణము ప్రతీయ మానార్థమునకే యెట్లన్వయించును? వాచ్యార్థమున కా విశేషణ మేమి అన్వయింపదు?’ అను విషయమున సృష్టికరణము జరుగవలయుండెను అది యెచటను నాకుఁ గన్పింపలేదు. పూజ్యులగు నభినవ గుప్తపాదు లిచట నిల్చుపడేశించిరి.

“తుల్యైశ్వర్యరూపత్వే కమితి కస్మై చిదేవ సహృదయాః శ్లాఘంతే, తద్యుత్తర్యం కేన చిద్విశేషేణ యోవిశేషః సప్రతీయ మానభాగః వివేకిభిః విశేషహేతుత్వాదాత్మేతి వ్యవస్థాప్యతే వాచ్య సంవలనా విమోహిత హృదయైస్తు తత్ పృథగ్భావే. విప్రతిపద్యతే చార్యకైరివ ఆత్మపృథగ్భావే. అతపవ “అర్థః” ఇతి వికతయా ఉపకమ్య సహృదయ శ్లాఘ్య ఇతి విశేషణద్వారా హేతుమభిధాయ ఆపోద్గార దృశ తస్య ద్వౌభేదౌ అంశౌ ఇత్త్యుక్తం నతు ద్వావ ప్రియత్మానా కావ్యస్య.”

ఈ విషయమునే వ్యాఖ్యాత లందఱును వివరముగా విశదీకరించిరి. “వాచ్యమగు నర్థము సహృదయ శ్లాఘ్యముగాదు. ఇందు వలన సప్రతీయమానార్థము మాత్రమే కావ్యమున కాత్మ” అని.

ప్రతీయమానార్థము కావ్యమున కాత్మయగుగాక! అంత మాత్రమున వాచ్యములైన కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వము పూర్తిగా నేమి నిరాకరింపవలెనో నాకుఁ దెలియకున్నది. వాచ్యమైన కావ్యార్థమునందుఁగూడ సహృదయ శ్లాఘ్యత్వమున్నదిగా! అట్లుగానిచో ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము అని కావ్యవిభాగము

చేయుటయే కుదురకపోవును. మధ్యమాధమ కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వములేనిచో ఆ కావ్యార్థముల కా శగములగు కావ్యములకు కావ్యత్వమే పొసఁగదు. “సహృదయమాతేణ కావ్యత్వ వ్యవదేశః. లౌకిక వైదిక వాక్యేషు తదభావాత్. తదాపి సహృదయ శ్లాఘ్యేతి” అని అభినవ గుప్తాచార్యులే చెప్పియుండిరి. మధ్యమాధమ కావ్యార్థములకు సహృదయ శ్లాఘ్యత్వము కొంచెమైన నంగీకరింప రింపనిచో ఆ ఉభయ కావ్యముల కావ్యత్వమునకు తిలాంజలి వదలి పరిసినదే. కావ్యములు వివిధములని సర్వాలంకారికులు నంగీకరించి యున్నారు. పైగా పండితరాజు కావ్యములకు చాతుర్విధ్యమును గూడ నంగీకరించెను.

వ్యవహారదశలో ఆత్మకు నానాత్వమును అద్వైతులు గూడ నంగీకరించుచున్నారు. అట్లే యిచ్చటను కావ్యము లనేకములు గాన కావ్యాత్మకుఁ గూడ నానాత్వ మంగీకరించినచో బాధ యేమియును లేదు. ముఖ్యమైన అత్యంత యొకచోట నానాత్వ మంగీకరించుచున్నప్పుడు కావ్యార్థ రూపమై గోణమగు నాత్మకు నానాత్వ మంగీకరించుటలో బాధకమేదియుఁ గన్పించుటలేదు.

ఈ విధముగాఁ గావ్యమునఁ గూడ సారము, సారతరము, సారతమము (అనగా శ్లాఘ్యము, శ్లాఘ్యతరము, శ్లాఘ్యతమము) నగు అర్థములను దీసికొని ఆత్మను పక్కష్టతరము. ప్రక్కష్టతమముగా వ్యవహరించుట సరిగానుండును. ఈ విధముగా నైనచో నీకారికకు స్వరసీకమగు నర్థము ననుగ్రహించినట్లుగును.

మధ్యమము, అధమమునను కావ్యభేదములను మాత్ర మంగీకరింతుముగాని వానికి ఆత్మను మాత్ర మంగీకరింపము అనుట మాత్రము బొత్తుగా యుక్తముగాదు. ఎందువలనన రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమగు శబ్దమే కావ్యమనకు శరీరముగా నంగీకరింపబడుచున్నదిగా! ఆ శరీరము సందాత్మ నంగీకరింపనిచో అప్పుడా కావ్యము శవమువలె జుగుప్సాకరము (రోతను గలిగించుచది) అగును. గాన కావ్యాభిలాషులకు కావ్యపరవాదులయందు ప్రవృత్తియే కలుగకుండవలెను. కాని, లోకములో సహృదయులకు ఉత్తమ కావ్యమునందువలె మధ్యమాధమ కావ్యములందును నొకస్వరూప ప్రవృత్తి గలుగుచున్నది. కావునఁ దప్పనిసరిగా ఆ కావ్యభేదములకును “ద్వైవిధ్యాశ్లాఘ్య”కంఠే కొంచెము తక్కువదైన ఆత్మ నంగీకరింపవలసియే యుండును.

విచారించి చూడఁగా ధ్వన్యాంకముతో నవటనే ఐదవ కారిక

యందు "కావ్యస్యాత్మాసే ఏవార్థః" అను దానిలో అర్థయోగ వ్యవస్థ చేదకమగు 'ఏవ' కారముతో వ్యంగ్యార్థమునకు మాత్రమే కావ్యాత్మత్యము నానంద వర్ధనాచార్యులు నిరూపించినట్లు గమనమౌచును. అయినను ఇప్పుడు చూపిన పద్ధతిగా స్వతీయమానార్థము కావ్యమునకు ప్రకృష్టతమగు ఆత్మయని చెప్పవచ్చును. లేదా 'ఏవ కారమును భిన్న కమముగాను అయోగ వ్యవస్థేదకముగాను కల్పించి "సోఽర్థః కావ్యస్య ఆత్మైవ" (ఆ యర్థము కావ్యమున కాత్మయే) అని యీ వాక్యమున కర్థము చెప్పవలెనని తలంచుచున్నాను.

ఉత్తమ మధ్యమాది నామములతో కావ్యములను వ్యవహరించుట అనంద వర్ధనాచార్యులకంటె ముందుగనే ఆలంకారిక జగత్తులో నున్నదని భారవియొక్క యీ దిగువ వాక్యముననునది దెలియుచున్నది.

“స్తువంతి గుర్వీ మభిధేయ సంపదం
విశుద్ధి ముక్తే రపరే విపశ్చితః”

అనంద వర్ధనాచార్యులచే వ్యవస్థాపితమైన ధ్వనినే భారవికవి “గుర్వీ అభిధే గు సంపద” అని చెప్పినాడని జావించుచున్నాము.

ఇవట భారవికి “గుర్వీయగు అభిధేయ సంపద”యే కావ్యాత్మకగా అభిప్రత్యేయమై యున్నదని ఆయనయొక్క యీ వాక్యమువేతను, అర్థగౌరవమును, నారికేళ పాకమును గల కీరాతార్జునీయ కావ్యమువేతను దెలియుచుండుట గమనింపదగి యున్నది.

(“గైర్వాణి” నుండి)

మూలము :- శ్రీ య. కృష్ణశర్మ

—శ్రీ అవ్వారి వాసుదేవ శాస్త్రి

“జాతి వాదం”

జాతివాదం అనే మాట తెలుగులో కొంతవైచిత్ర్యముగా వాడవచ్చు. మనదేశంలో జాతికి సంబంధించిన వైతన్యానికి నమూనా తక్కువలేదు. ఇప్పుడు కూడా చైతన్యం బలంగానే ఉందనాలి. ఇంగ్లీషులో ‘రేసిజం’ (Racism) అనే మాటకి ఈ విధంగా అనువాదం చేస్తే మరొక ఇంగ్లీషుమాటని మనస్సులో ఉంచుకుని తంకిందులయిన జాతి

చైతన్యం కూడా కనిపిస్తోందంటే ‘అతిశయోక్తిగాదేమో! అయితే, తెల్లజాతివాళ్లు ఎవరయినా తమజాతికి సంబంధించిన అహంకారాన్ని ప్రకటిస్తే ఆజాతికి చెందనివాళ్లు, కనీసం చెందమనుకునేవాళ్లు, చాలా కలవరపడుతారు. ఇందులో అశ్చర్యపడవలసింది ఏమీలేదు. కొంతకాలంగానయినా యూరోపుదేశాలవాళ్లు కొందరు సామ్రాజ్యాలు స్థాపించి తమ ఆధిక్యతని చాటుతూనే ఉన్నారు.

భారతదేశంలో జాతివాదం ఎప్పుడూ లేదని ఎవరూ అవలెదు. దీనికి వ్యతిరేకంగా కొన్ని ఉదాహరణలు జరుగుతూనే ఉన్నప్పటికీ ఆధునిక కాలంలోనే జాతివాదానికి వ్యతిరేకత కొంచెం పవిత్రయ్య గలుగుతోందని అంగీకరించాలి.

జాతికి సంబంధించిన వివక్షణని అన్వివిధాలుగానూ ప్రతిఘటించటానికి భారత దేశాన్ని పాలించేవారు పూనుకున్నారు కాబట్టి అంతర్జాతీయ వేదికల మీద జాతివాదాన్ని ఖండించే ప్రయత్నానికి మృత్యు ఇవ్వటంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఐక్యరాజ్య సమితిలో ఇ.సె.యల్ జాతివాదాన్ని నమ్మే దేశంగా ఖండింపబడింది. ఈ ఖండన అరబ్బు దేశాలు మొదలయినవి తయారుచేసినవి. ఇది సహజమే కాని, “యూదులకి ఒక దేశం ఉండాలన్న వాదం జాతివాదం అవుతుందా?” అని ఆలోచించి చూడటం అవసరం. యూదులు, క్రైస్తవులు మహమ్మదీయులు ఒక వర్గానికి చెందినవారే అంటారు. చివరిరెండు మతాలలో ఎవరయినా చేరవచ్చు. యూదుల మతంలో దేవి వీరుకాదని కొందరి నమ్మకం. “హైందవమతం” లో చేరడంకూడా వీరుకాదని కొందరంటారు. ఇటువంటి అభిప్రాయాన్ని కొందరంటూ కూడా కష్టమే. “హైందవమతం”లో ఎన్నో రంగుల, జాతులవాళ్లు ఉన్నట్లే యూదులలోనూ ఉన్నారు. నీలంకళ్లు, బంగారుజాట్లు ఉన్న యూదులు కూడా ఉన్నారు. ఇక “యూదులజాతి” ఏమిటి?

యూదులకోసం ఇ.సె.యల్ ని సృష్టించటం మంచిదని అని ఎవరూ గట్టిగా వాదించలేదు. కాని, ఇది అయిపోయినది. ఎన్నో రంగుల, జాతుల యూదులు ఇ.సె.యల్ లో జీవిస్తున్నారని వింటాము. (ఇక్కడకూడా అంత తెల్లగా ఉండని యూదులని తెల్లగా ఉండేవారు తక్కువగా చూస్తారని అంటారు. తెల్లజాతివారి జాతి చైతన్యానికి దేని మరొక నిదర్శనమేమో! ఇలాగ కలిసి ఉండటం జాతివాదాన్ని ఎలాగ బలపరుస్తుంది?

కొన్ని సంవత్సరాలకింథ ఈజిప్టు నాయకుడు అబ్దుల్

కూల్ నానర్ 'అరబ్బులూ, ఇ సాయీర్ దేశస్థులూ అన్నదమ్ములని' అన్నారు. (అందుకనే ద్వేషాలు ఎక్కువ అనికూడ ఆయన అన్నాడు!) అరబ్బులు తమ జాతికి చెందిన మరొక దేశం వారిని జాతివాదులని విమర్శించటం వింతగా ఉంటుంది.

రాజగోపాలాచారిగారు ఒకసారి భారతదేశం "వర్సనమన్య" (కలర్ పాథెన్) ని సరిష్కరించగలిగిందన్నారు కుల వ్యవస్థ ఉన్న ఈ దేశంలో "పరిష్కారం" జరగటం ఏమిటనిపిస్తుంది కాని ఆయన మాటలలో నిజంలేపోలేదు భారతదేశంలో అవలంబించబడిన పద్ధతులని గురించి అరబ్బుదేశాలకి వారికి ఎందుకు చెప్పి చూడకూడదు?

- ఒక విలేఖరి.

గణపతి-తెలుగు సాహిత్యము

ఈ పై శిర్డికలో కళా ప్రవూర్ణ శ్రీ నిడుదవోలు వేంకట రావుగారు అక్కోబరు-భారతిలో నొక వ్యాసము రచించియుండిరి. అందు మొదటి గణపతి స్తోత్ర పద్యము, నరస భూపాలీయమునుండి విత్తిచూపించి, దానికి మూలమును సంస్కృతమునుండి చూపించిరి. పిమ్మట అప్పకవిగారు తమ భండోక్షణ గంభీరము (అప్పకవీయము) చేసిన గణపతి స్తోత్రమును ఇట్లు ఉదహరించిరి!

"తనమునియొక్క యెత్తుననే దక్షజము న్నిటలాక్ష్మి దున్ ముదంబున విరు చెక్కులం గొనుచు ముద్దు గొనంగ నొకింత నెమ్మగంబనవుగి వెక్కకుం దిగిచి, యత్న విహీన పరస్పరాశ్రియంబనములు తల్లిదండ్రులకు పన్నునగూర్చు గజాన్యునెచ్చెదన్." -

అని ...

కాని దీనికి మూలమును వారు చూపలేదు. వారు మూలమును చూచిరో తెదో, లెలియదు. కారి వ్యాసమునకు పూరణగా నొసంగుటయో, అటు చేయముగాని, శ్రీ వెంకటరావుగారితోడగాని, అప్పకవిగారితోడగాని, "పాత్తునకు కేర్ కలపందలపోసే కాదు". మన్నింజురుగాక!

వెనుక చూ యింటివద్ద సంస్కృతశ్లోకములు గల చిన్ని శిల్పమొక డుంచెడిది. లది ఇప్పుడు కానరావచ్చులేదు. అందొక సంస్కృత శ్లోకము కలదు, అది గణేశధ్యానము. దాని కర్త ఎవ్వరో

అందు లేదు. కాని అది సరిగా పైపద్యమునకు సరిపోనను. అది మూడు 25, 30 సంవత్సరముల కింటిమాట ఒకనాడు నేను ఆ శ్లోకమునుగాంచి, ముగ్ధుడనై, దానిని అసాదే, తెలుగు సేసితిని. ఆ శ్లోకము, నా పద్యము ఇట్లున్నవి:

శ్లో || "గా గుత్స్య గండ మంబన లోలే
పీఠరా సరిక్ష్య పేరంబుః
తక్కుఖ మేళన కుతుకీ స్వసన,
మనీయ సరిహసన్ పాయాత్||"

తె|| గ|| 'పాఠ్యుగ్ధ ముద్దులలోలు రగుచు
సూరెలన్ తల్లిదండ్రు లొప్పారవారి
యాననైక్యంపు వేడ్కమై యాత్మనదన
మొకట వెన్నాగినగు విచాయుడు బోచు||"

— శ్రీమ దిరాజు శ్రీరా మమూర్తి

లిపి సంస్కరణ

ఆర్య!

తెలుగు లిపి సరిష్కరణని గురించి డా. బయ్య వెంకట సూర్యవారాయణగారు తాసిన వ్యాసం చదివిన తరువాత దీనిని రాయ లేకుండా ఉన్నాను.

1. అచ్చులు పాఠ్యటం బాగా ఎక్కువ అయిన తరువాతనే లిపి సంస్కరణని గురించి ఆలోచనలు ఎక్కువ అవుతాయనిపిస్తుంది!

2. కొన్ని దశాబ్దాలుగా, (ఇతాబ్దాలుగా కూడానేమో!) లలి వాటువసిన లిపిని మార్చాలనుకున్నప్పుడు కర్త లిపి పాఠదానిని అతి ఉంటే మంచిదే కాని ఒక దానిని చూచితే రెండోది స్ఫురించేట్లు ఉండాలి.

3. చీనా బాషల లిపిని మార్చటానికి ప్రయత్నాలు చాలా జరుగుచున్నాయి అంతదాకా 'పాత' లిపిలోని గీతలని తగ్గించటానికి చేసిన ప్రయత్నాలు కొంతదాకా నయినా 'పరించాయి' కాని వూర్తిగా మార్చే ఎవరి ఆచరణనా పొందినట్లు కనిపించవు!

4. ఈ సంద్యనే ముఖ్యంగా లిపిని మార్చటం జరిగింది.

వస్తువులు, గుణగీతాలు మొదలైనవి కొంతకాలం హిందీ లిపిలో వ్రాసినట్లు వస్తే మంచిదన్న సిద్ధాంతంమీద ఈ మార్పులు జరిగినట్లు కనిపిస్తాయి.

5. భారతదేశంలోని లిప్తుకీ ంగ్లీషు లిపికి పోలికలు ఉన్నాయని అంగీకరించక తప్పదు. వీటిని గురించి ఎందరో ఇప్పటికీ రాశారు.

6. అందుచేత, ఎచ్చెట్టుగా కనిపించే సంస్కరణల బదులు ంగ్లీషు అక్షరాలనే వాడుకోవచ్చు! ంగ్లీషు పుల్లింగులు అవకతవకలు ఉన్నాయనిపిస్తే ఆ అవకతవకని దిగుమతి చేసుకోవాలని లేదుకదా?

7. ంగ్లీషు అక్షరాలు సుమారు 52 ఉంటాయని అనుకుందాము. తెలుగులో ఇ, ఆ, ఐ, ఈ ఉన్నట్టివి వేసుకున్నా 400 దాటవు. జపాన్ వాళ్లు 2400 అక్షరాలు ఉంటే టయపు మిషన్ వాడుతారు. వారికి ఇది వింతగా తోచదు!

8. శ్రీ సద్దాశి రామచంద్రరావుగారు కొన్ని సూచనలు చేశారు. వస్తువులని కొంచెం పక్కగా పెట్టుకుంటే లచ్చికూర్పులో ఇబ్బందులు తగ్గుతాయని ఆయన అన్నారు. అంతదాకా వచ్చిన సూచన లన్నిటిలోనూ ఈ విలేజరికి ఆయన చేసినవే సబబుగా ఉన్నాయని పిస్తోంది.

9. థ, ఠ, డ వంటివి కొన్నిటిని మార్పుకొనాలని ఇతర సంస్కర్తలు కొందరు అన్నారు. మహాపాణిని సూచించే గీతని అల్ప పాణపు అక్షరాలనే పెట్టవచ్చునని వారి సూచన. ఇదీ సమంజసంగావే ఉంది! ఇది అంత ఎచ్చెట్టుగానూ ఉండదు, అక్షరాల సంఖ్య తగ్గుతుంది.

10. బలవంతంగా ఒప్పించేవాళ్లుంటే ఏ సంస్కరణయినా వీలవుతుంది! మార్పులని పరిశీలించే వారిలోనే ఒక అభిప్రాయం తెనవ్వదు. లిపి సంస్కరణ పెద్దగా సాగుతుందనుకొనటం పొరపాటేనెమో!

గ్రంథసమీక్ష - జాబుకు - సమాధానం

1975 అక్టోబరు నెల తాళి రో నేను 'లిఖితాలయం' (కర్త శ్రీ శైలవరసు) పై వ్రాసిన 'గ్రంథవిమర్శ' ప్రకటించబడింది. దానిలో నేను కథలో చదుల్చుకుని కానరాదనీ, 'జాత్యావిమానము, జనవిహితము' వంటి ప్రయోగాలు కావనస్తున్నవని, అల్పవాడే హస్తినాపురంగా మారిన దనదం, కాశీ, రాశేశ్వర, క్రైంబ కాల్పోని లింగాలే శ్రీలింగ లనడం అనపాజంగానూ, అసందర్భంగానూ కావనస్తున్నవని వ్రాశాను.

నా సమీక్షలోని రోపాలను తెలుపుతూ నవంబరు నెల భారతిలో పోటు-వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు రోక జాబును ప్రకటించారు. కథలో చదుల్చుకుని లేదన్న దానిని పురస్కరించుకుని 'సమీక్షరులు ఎవరున్నా కావ్యంలో వున్న వ్యానిగురించి చర్చించాలిగని, రెనివాటిని ప్రస్తావన చెయ్యడం ఎందుచు?' అని వారంటున్నారు. పుస్తకాన్ని విమర్శించేటప్పుడు అందులో కథాచదుల్చుకుని లేదనడం సమీక్షకుని ధ్యం కాదని వారన్నప్పుడు దానికి సమాధానం చెప్పవక్కరలేదు.

అల్పవాడే హస్తినాపురమనడం, కాశీరామేశ్వర క్రైంబికాలే తెలుగువారి శ్రీలింగాలనడం అనపాజమైరే కావచ్చునేమో కాని, ఆ సందర్భంగా ఎలా ఉన్నదో తమకు లర్థంకాలేదంటున్నారు. వారికి అర్థం కాకపోతే చరిత్రకారులను అడిగి తెలుసుకోవడం మంచిది.

43 పుటల ఆ పద్యపుకి 22 పుటల సరిమితి గల సద్విమర్శకుల పీఠిక ఉన్నది. ఆ పీఠికలో స్పృశించబడని అమూల్య రత్నా రెన్నో ఉన్నవట. వానిని చెప్పకుండా విడిచి వీరో లోపాలను నేను చూసినట్లు అనుకుంటున్నారు. ఆ రత్నాలెవో వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు వివరించిఉంటే బాగుండేది.

'నాకు రచయిత సైగని, గ్రంథంపైగని దురదిశాయమున్నదో, లేదో నా విమర్శలోని "సరళమైన కవిత్వో శిల్పప్రసక్తి, ఆంధ్రప్రదేశ్ ఇందు చక్కగా చి తించబడినవి" అనే ఒక్క వాక్యం పల్లనే తెలుసుకోవచ్చును.

— (రా. శి.) — శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య,

గ్రంథ విమర్శలు

కదిలేబొమ్మలు (కథల సంపుటి)

[రచన : అంగర వెంకటకృష్ణారావు ప్రచురణ : విశాఖ సాహితీ. వెల రూ 4-00 పేజీలు 134, పుస్తకములు కావలసిన వారి కింది చిరునామాకు వ్రాయవచ్చును. విశాఖ సాహితీ 25-15-204 మెయిన్ గోడ్డు, విశాఖపట్నం-530001.]

ఇది కథానికొక యుగము. నేటి సాహిత్యమున కథకధిక ప్రాధాన్యము గలదు. సాతకలోకము దీనికి ప్రముఖస్థానమిచ్చి ఆదరించుటయే గాక, వారపత్రికలు చూసే పత్రికలత్యంత సాధాన్యమొక రచయితలను ప్రోత్సహించుచు కథా సాహిత్యమును అభివృద్ధిపరచుచున్నది ఈనాడు ప్రతివ్యక్తి కాలక్షేపముకొరకు కథలు చదివి ఆనందించుచున్నాడు. పురుషులకంటె స్త్రీలు కథలను చదివి కథారచయితలకు పరోక్షముగ చేయూతనందించు చున్నారు.

ఆంగ్ల సాహిత్యమునందు కథారచన పూర్వమునుండియు అభివృద్ధి చెంది యుండలేదు మొదటగా పద్యరూపమున కథలు వెలసినవి. సీమృత వచన రూపమున కథలు రచింపబడినవి 16, 17వ శతాబ్దములందలి ఇటలీ సాహిత్యము యొక్క ప్రభావము ఆంగ్ల కథానిక వాఙ్మయము పై నన్నట్లు వేత్తల అభిప్రాయము. కాలక్రమమున కథా సాహిత్యము నల్లర్కులకు వ్యాపించినది. అమెరికా, ఇటలీ, రష్య, ప్రాచ్య మున్నగు దేశములందలి కథారచయితలు తమ రచనచే సాహజిక వైతవ్యము కలిగించి మానవ మనుగడకు మార్గ దర్శకులైరి. జాన్ గాల్స్ వర్థీ, జోసెఫ్ కన్ రాడ్, డి. హెచ్. లారెన్సు, ఆల్ఫ్రెడ్ హక్సలీ, జేమ్స్ జాయిస్, ఓ. హె. నీ, మాన్ మున్నగువారు కథానిక సాహిత్యమును పెంపొందించినందుండిరి. వీరు వ్రాసిన కథల సాహిత్యమునకు మకుట ప్రాయములు. సంస్కృతమునందీ కథానిక రచన గలదనియు తరువాత మరుగుపడినట్లు చెప్పటకు శాస్త్రమందు నిదర్శనములు గలవని పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు తమ 'సాహిత్య శిల్పసమీక్ష' అను గ్రంథమునందు పేర్కొనియుండిరి. అగ్నిపురాణము నందు ధ్వన్యలోకమునందు కథానిక ప్రస్తావన గలదు. దీనినిబట్టి కథానికకు పూర్వచరిత్ర ఉన్నట్లు స్పష్టమగును. కాని నేడు లభ్యమగుచున్న సంస్కృత వాఙ్మయమునుబట్టి పూర్వ కథానిక స్వరూప

మెట్టిదో గ్రహించుటకు నిదర్శనములు లేనవి లక్ష్మీకాంతముగారే చెప్పిరి.

తెలుగునందు పంచతంత్ర హితోపదేశ కథలు, కాశీ మజిలీ కథలు, విక్రమార్కుని కథలు మున్నగువి బయలుదేరినవి. మొదటివి కేవలము నీతి ప్రబోధకములు. రెండవవి మనోరంజకత్వమును కలిగించునవి. నవీన సాహిత్యమునందలి కథలు నీతి ప్రబోధకములు ప్రత్యేక మనోరంజకత్వమును, వైజ్ఞానిక విశేషములను, జీవిత సమస్యల పరిష్కారమును చూపించుచు వ్రాయబడుచున్నవి. తెలుగులో కథలు వ్రాసినవారిలో గురజాడ, నేలూరి శివరామశాస్త్రి, చితా దీక్షితులు, చలం, ఎనిమిదికృష్ణం, శ్రీపాద సు బహ్మణ్యశాస్త్రి, బాపిరాజు, గోపీచంద్, కుటుంబరావు, బుచ్చిబాబు, మాలీచందూర్, సవని నిర్మల ప్రభావతి, రంగయకమ్మ, సులచనారాణి మున్నగువారు ప్రధానములు. వీరు తెలుగు కథానికకు అంతర్జాతీయ భ్యాతి అభివృద్ధిని ఆ రచయితలు, కథలు - సాలగుమ్మి పగ్గరాజుగారి 'గలివాన', పురాణం సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారి 'నీలి', వీరివలన తెలుగు కథయొక్క ప్రాశస్త్య మితరదేశములవారు గ్రహింపగల్గిరి.

కథకు విషయము సంక్షిప్తము పరిమిత ప్రాత్రలు సామాజిక సమస్య, సాధా ము. రచనాతే కథ చెప్పచుండును. అనంతరముచో ప్రాత్రలవలన చెప్పించుచుండును. నవల, నాటకములవలె దీర్ఘమగు కథ, సంవాదాలు కథయందుండరాదని సిద్ధల నిర్ణయము.

స్వర్ణియ అంగర వెంకట కృష్ణారావుగారు అప్పడప్పడు వ్రాసిన కథలు ఒక పుస్తకముగా పకటించి రచయితకు స్మృతి విహ్నుముగా విశాఖ సాహితీవారు కదిలేబొమ్మలు'ను లోకమునకు పంపినారు. ఇందులో నాగరికత, బల్లిపతనం, బాదంచెట్టు-తంబూరా పెట్టె, హోమగుండం, కదిలేబొమ్మలు, గురం, కలతపడ్డగంగి, ఎందుకు, పెద్దపినిషి, ముక్తచార నత్తురూపాయి, జవాబు చెప్పలేదు-అను సం డెండు కథలు గలవు. ఇందులో చెప్పకొన తగినవి కొన్ని గా, అవి 'నాగరికత'. గిరజాలజుత్తు పాడుగుగా సన్న లుంగి, రోకలివంటి పాడుగైన కర, మొదలగు వానితో జంచు మాంసపు అమ్మకపుదారుల స్వరూపము కానవచ్చును. వృత్తిలో ఉన్నంత వరకా విడముగానే ఉండురు. ఆ పని అయిన తరువాత సగ

నిగమెరియు దుష్టులు దరింతురు. వారు ధరించిన వస్త్రములందే నాగరికతేగాని మనసులందు నాగరికతలేదు. ఆ నాగరికతే ఉండిన యెడల పందినికొల్చి చంపుటకు వ్యక్తిసంసిద్ధుడు కాలేడు. పంది ప్రాణము తీయుట అనాగరికతని లక్షణము. ఈనాడు పెద్దమనుష్యులు నాగరికత పేరుచెప్పి చేయరాని పనులన్నియో చేయుచున్నారు. ఇట్టి వారే సమాజమునందు నాగరికులుగా చెలామణి అగుచున్నారు.

ప్రేమతోపడి ఒకరి నొకరు అనుమానము పెంచుకొని ముక్కు పచ్చలారని బాలిక జీవితమును బుగ్గిపాలు చేయుటమే "హోమగుండం."

గోపాల్ భార్య లత. ఆ గృహమున పనిమనిషి దేవుడమ్మ. ఇల్లాలుకంటె పనిమనిషిమీద వ్యామోహము పెరిగింది గోపాల్ కు. ఈ విషయము లత గ్రహించి దేవుడమ్మను దండించినది. అయినను రాగబంధము వీడక పెనవేసికొనిపోయింది. దేవుడమ్మ భర్త జోసఫ్. ఈతడు మరియుమ్మను మరిగినాడు. ఇతని వలనే మిన్నీ మరణించినది. దేవుడమ్మ చెడినదని జోసఫ్ గ్రహించి ఆమెను చంపవలయునని ఆహారమున విషము కలిపినాడు. అతడు విషయము తెలియక లత పియుడే విషము కలిపినాడని గోపాల్ ఊహించెను. దేవుడమ్మే ఈ నని చేసినదని లత భావించినది. ఈవిధముగా రక రకములుగ ఊహించినారు. తుదకు పెద్దవాళ్లు రగిల్చిన ఈర్ష్య అను హోమ గుండములో వడి మల్లెపువ్వువంటి మిన్నీ ప్రాణము కోల్పోయినది.

రమాదేవికి ఢిల్లీలో ఉద్యోగం అయినప్పుడే రామనాథం గుర్రం మీంచి పడిపోయాడు. స్త్రీలకి సంబంధించిన ఒక అంతర్జాతీయ సంస్థలో భారతదేశంలో అధికారిణిగా ఆమె నియమింపబడ్డది ఢిల్లీనుంచి లండన్, న్యూయార్కు, పారిస్, బాన్, మొదలైన చగరాలుగా ఉద్యోగరీత్యా తరచు వెళుతుంటుంది."

ఆమె వెళ్లిపోయింది.

మరి తిరిగి రాలేదు.

గుర్రము పారిపోయింది.

రామనాథం - రమాదేవి భార్య భర్తలు 'ఇద్దరూ' చదువు కొన్నవారే. రమాదేవి స్త్రీ అగుటచేత పదవులు లేలికగా వచ్చినవి కాని రామనాథం అలాగుననే ఉండిపోయాడు. భార్యకీర్తి ప్రతిష్ఠలకు

రామనాథం తలముక్కులైనాడు. రామనాథం రమాదేవిని బయట ప్రపంచమున అడుగుపెట్టమని పోపురించి ప్రోత్సహించెను. అంతలోని విధంగా అణగిమణిగా యుండునో అదే విధంగా బయట కూడా ఉండునని భావించెను. అనుకొన్న దానికి వ్యతిరేకముగా జరిగినది. అయినా భార్యకు మా తము ముద్దుగా 'గుర్రం' అని పిలవలేకుండా ఉండేవాడుకాదు రమాదేవి పదవుల నుండి పదవుల మీదకు లభించినది. రామనాథం దూరపుయాడు.

రమాదేవి తన తాతా పనులనలస రామనాథాన్ని గూర్చి ఆరోచించుటకు సమయము లేకపోయినది. ఇతర దేశములకు వెళ్లివని మరి తిరిగి రాలేదు. గుర్రము అదృశ్యమయినది. మరల రాలేదు. అప్పటి నుండి రామనాథమునకు గుర్రమనిన తగని భీతి. సినిమా లలో గుర్రము కనబడితే చాలు పరుగులు చెట్టును. ఇంతటి పీరికి సన్యాసి రామనాథం. అందుచేతనే రమాదేవి రామనాథమును వదలి వెళ్లిపోయినది. ఆమెకు కావలసినవి కోరుకొనునది అతని దగ్గరంబింపలేదు, గనుగెద్దువంటి అతని జీవితములో రాజీపడలేక నునసు మరలించుకొని వెళ్లిపోయినది అతని బ్రతుకు సహారా దీజర్న.

'కలతపడ్డ గంగ' కథాక ప్రేమకు సంబంధించినది. గంగ దొరను ఆకర్షించినది. అతని సౌందర్యమున మేడలు కట్టుకొన్నవి. తాను చేయుచున్నది అధర్మమే అయినను మనకు నిగహించుకొనలేక దొర కౌగిలిలో ఇమిడిపోయినది. అమాయకుడైన తన భర్తను చూచి పిగ్గుతో తలవంచుకొన్నది. గంగను భర్త చాలా ప్రేమగా చూచినాడు. కాని భర్తలో లేనిది దొరలో ఉన్నదని మురిసిపోయెను. కాంక్షను నిగ్రహించుకొనలేక వాంఛను నిర్పూరింపలేక సతకులపై తన్ను తాను సమాధానపరచుకొనలేని అశక్తురాలైనది. భర్తకు తీరని దోహము కలిగినది. గంగ తన తప్పు లెలిసికొని భర్తలో లీనమయ్యినది. కలతపడిన మనసు కుదుటపరచుకొని ప్రయత్నించి పశ్చాత్తాపము చెందినది. లెలిసి చేసినను, తెలియక చేసినను గంగ చేయని నేరమే చేసినది.

'పెద్దమనిషి' ఈనాటి సంఘమునందలి నౌర్యాగ్య స్త్రీలకి సంకేతము. నీతన్న బడ్డీకొట్టు పెట్టుకొని హాయిగా జీవితము సాగించినను భార్య గంగ అందము పెద్ద మనుష్యులకు చక్కలిగింజలు కలగించుచున్నది సిగరెట్టు కాల్చుకొను నెపముతో పెద్దవారు కొట్టు దగ్గరకు వచ్చి గంగతో సరసములు ప్రారంభించేవారు. ఒక పెద్ద

మనుష్యుని దృష్టి గంగపై లగ్నమైనది. ఆమె ననుభవించవలయు నని ఆశ చెబుచున్నది. అనుభవించుట కంటకముగా నున్న భర్తయైన సీతన్నను జైలుసాలు కేసేవారు మోసిగొన్నారు. గంగను మాయమాటలతో అంటికి రప్పించి మానసును బంగారించి తమకర్తవ్యముచే చాచుకొనినారు. శాంతకాలమునకు సీతన్న బయటకు వచ్చినాడు జైలు నాండి విషయము చెబుకొని టి. పి. బసు కసిలీరునట్లు కొట్టి పరుగులు పెట్టినా చివరను దొరికినది.

సేద్య మనుష్యులు చేసి నెరమునకు లగినట్లులేదు. దానికి కారణము వారు సంఘమున పెద్దమనుష్యులుగా నుండవలసియు కొనుటయే. అయితే అందుకు అనుభవించెను. లోకమునకు కన్నులున్నను చూడనొచ్చు నట్టిగా అమాలుకలను బలగా స్వీకరించి పెద్దమనుష్యులకు తృప్తికలిగించుచున్నది అది నేడు బరుగుచున్న న్యాయము. ధర్మము.

అంగరవెంటలు కృష్ణారావుగారు కథలకు స్వీకరించిన చిత్తము సామాజిక పంపుర్ణము సంబంధించినట్టిది. అయినను కథలందు పొయ్యి నుండినది కాలక్రమమునకైనను సాతకుడు వీనిని చదివి ఆనందింపలేక పోవచ్చును. టైటిల్ కథ కదిలేబొమ్మలు బల్లిపరనం, ఎందుకు, జవాబు చెప్పలేదు మున్నగు కథలందు నని లేదు. అశయశాన్తము. కథలందు కొత్తదనము లేదు. అయితే రచయిత సమాజముందలి చక్క అగుటచేత అందులోనున్న అధర్మములను కన్నులముందు ప్రదర్శించినారు.

నిశాఖ సాహితీవారు రచయిత నాసిన కథలను మంచివి ఎప్పుడొకటి ప్రకటించిన కథానిక సాహిత్యమునకు తురాయిగా ఈ కథల సంపాదకీ అందరిది.

ఆంధ్ర సాహిత్య విశాడమీవారి లర్థిక సహాయముచే ఈ కథల సంపుటి ప్రకటించినారు. కాని ప్రతిచక్క కొనగలిగినంత ఖరీదు పెట్టలేదు. గ్రంథాలయములకే ఆ రేటు సరిమితముగా నున్నది.

ఈ నాడు వచ్చుచున్న కథలలో పోర్చి చూచినట్లయిన ఈ కథల సంపుటిని సాతకుడదికముగా ఆనందింపక పోవచ్చును. ముందు ముందు నిశాఖ సాహితీవారు మంచి పుస్తకమాలను ప్రకటించెదరని మనసు తలంపవచ్చును.

— శ్రీ రామమోహన్.

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ

[రచయిత : డాక్టర్ ఎస్. వి. రామారావు ఉస్మాన్యా విశ్వవిద్యాలయమునందు : హెచ్. డి. పట్టమునకు : రమైన సిద్ధాంత గ్రంథము - సమరణ : పసిడి సమరణలు రాజ్ మోహన్లా ' హైదరాబాదు-29; వెల : పాదా పతి : 15 రూ. 310 పేజీలు]

'నేను విమర్శకుడను నన్నెమని మానుచున్నా' కవుల గ్రంథముల కగ్ని పుల్లను; కవుల ముంగిటి మొడిచేయిని. కవులసాటి టి తుపాకి పక్కను. నాడు మెదుపుచుకొని నోటిమీద 'సిద్ధికోట్టెనను' (విమర్శక శబ్దావళి - డి. 1వ సంపుటము. కీ. శి. పానుంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు) విమర్శకుని పని కవుల గ్రంథములకు విషయముట్టించడమే అనుకొన్న వారు కూడా శాశ్వతముగా కాని వ్యాఖ్యాతలు కవి లానై కవి పట్టులని కవి హృదయాన్ని అవిష్కరించటంలో అసామాన్యమైన పట్టు కనబరచేవారు గోరంత గుణాన్ని కొండంతచేసి మెచ్చుకొనే హృదయ వైశాల్యం మన వ్యాఖ్యాతలది. పాదిన ఆంధ్రకవుల కావ్యాలలోని గుణాలను సమృద్ధిచేటునగడు వాటికి మూల గంధాలైన సంస్కృత గ్రంథాలలో ఆయా నిశేషాలు ఉండి ఉంటాయని, వాటిని సరిగ్గాంచి మెచ్చుకోవటం కాక ఎక్కడి కక్కడ కూడ, కవిని స్తోత్ర పాఠాలో ముంచెత్తటం కూడా జరిగింది.

విశేషింకరతులు, గురజాడవంటి ఆంధ్ర మహాపురుషులు పూర్వకమున గుణవోషణను నిష్పక్షిక్షంగా పరిశీలించ బూనుకొన్నప్పుడు విమర్శ కొత్తపుండు తొక్కింది కవిత్వతత్త్వ విచారము 'నేటి కాలపు కవిత్వము' తెలుగువిమర్శ 'విశ్వానంత' మెల్లరాళ్ళగా నిలిచాయి. ఒక్కసారి వెనుదిరిగి చూచుకుంటే తెలుగు సాహిత్య విమర్శ అవతరణ-వికాసములు ఎవరైనా వివరించవలసిన అవసరం తప్పక ఉన్నదనిపిస్తుంది. సాహిత్య విమర్శ తెలుగులో యింకా అరికయోక్తులలో కూడిన పొగిడ్తలతోనూ, గిట్టనిచారిన వివరించుకొని, రంధ్రా వ్యవధా దృష్టిని సారించడంతోనూ నిలిచిపోయి వుండటం బాధాకరమనిపిస్తుంది.

'మనకింకరచూ ఉన్న సద్విమర్శకుల శక్తియుక్తులను లర్థం చేసుకొని, వారిలో ఉన్న లోపాలకు బలహీనతలను విడిచిపెట్టి విమర్శ అంటే 'గుణదోష విచారము' అనే స్థిర సమ్మతాన్ని చదువరులకు

కలిగించడం ఆధునిక విమర్శకుల అవశ్య కర్తవ్యం. డాక్టర్ ఎస్. వి. రామారావుగారు 'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ' అని పి. సెన్ డి. పట్టామనకు పాతమైన సిద్ధాంత గ్రంథమున విమర్శ అవతరణ వికాసములను సవివరంగా పేర్కొన్నారు.

'విమర్శనము-విమర్శకుడు' అనే మొదటి ప్రకరణముతోల్కిగా పాఠదోరణిలో " 'మృతీ' రామపునకు 'వి' అను ఉపసర్గచేర గావిమర్శ శబ్ద మేర్పడుచున్నది" అని విద్యార్థులు 'కాంపోజిషన్' రాసే ధోరణిగా మొదలుపెట్టారు. విమర్శనమునగా బుద్ధి వ్యాపారము' అని చెప్పటంతో విమర్శ ఒకకళ' 'అది హృదయాన్ని అలరించేదిగా ఉండాలి' అన్న సత్యాన్ని బాగా గుర్తించినట్లు కనబడదు. కాని మూడవ పేజీలో విమర్శకుడు "కవిస్పృష్టికి ముగ్ధుడై తాను కూడ బాననా జగత్తులో విహరించుచు ఆవేశఃరితాంతః కరణముతో విమర్శను వెలయించు" నన్నారు దీనికి తార్కాణగా దేవులపల్లివారి ఏం-సేన-సీతకను, ఇంద్రగంటివా 'వ్యాసాచరి'ని పేర్కొన్నారు కాని కవిస్పృష్టికి ముగ్ధుడు కాకపోయినా విమర్శకుడు విమర్శను కళాత్మకంగా వెలయించవచ్చు కట్టుమంది రామలింగ రెడ్డిగారు ప్రబంధాలలోని కథ ఎలా ఉంటుందో వివరించేట్లు 'కవిత్వతత్త్వ విదారము'లోని రచన జ్ఞాన్తికి తెచ్చుకుంటే విమర్శకుడు కవిస్పృష్టికి ముగ్ధుడు కావటం అత్యవసరం కాదనిపిస్తుంది. సహదగ్ధనం, సభ్య ప్రవచన ఉంటే విమర్శను కళగా రూపొందించవచ్చు.

పాశ్చాత్య విమర్శక సిద్ధాంతములను భారతీయ విమర్శ ప్రమాణాలలో సమన్వయం చేసి "కావ్యమునందు భారతీయ విమర్శకులు గుఱు నన్వేషింపగా పాశ్చాత్యులు అతివృత్త నిర్మాణము పాఠశాలము పరిశీలింతురు. గతమున కాలంబనము కదాపి సములు ఇతివృత్త పాఠముల ఆదారమున రసము సరిశీలించబడుచు రావున, ఇరువురి మార్గముల వేరుకాని. గమ్యమొక్కటే." డాక్టర్ ఎస్. వి. రామారావుగారి యీ సమన్వయం మెచ్చదగింది.

'తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ 'పూర్వయుగము' అనే ప్రకరణంలో సత్యబాంధవ సరసీనములను, కవులు గ్రంథాలలో వెల్లడించిన పూర్వకవి స్తుతులలోను, కుకవి నిందలలోను వెలువరించిన అభిప్రాయాలను క్లుప్తంగా తెలిపారు. కవి హృదయాన్ని స్పృష్టంగా గ్రహించటానికి టీకారచన తెంతగానో తోడ్పడుతున్నాయి. "ఆంధ్రమున టీకా రచన 16 వ శతాబ్దినుండి ఆరంభమైనట్లు గోచరించు

చున్నది. వీరిలో సాహిత్యవిమర్శకుల ముగ్ధరాజు శేతరాచి (1575) రాఘవ పాండవీయమునకు రచించిన అదర్శవ్యాస" చతుష్టయంగా సమ దాగని గ్రహించి ఎస్. వి. రామారావుగారి కృషిని పంపించగలరు. తెలుగు అక్షర గ్రంథాలు "పదానంగా సంస్కృతాలంకార రాస్తాలనే అనుసరించటంచేత ప్రద్యేకంగా తెలుగు లక్షణ గ్రంథాలు తెలుగుకావ్య విమర్శలో వానికంటగా సాధార్యము లేదు" అని వీరి సూచన గమనించదగ్గది. "వ్యాఖ్యలయందు సూత్రము కొంత విమర్శ కన్పట్టుచున్నది అనికూడ కేవల టీకారూపములై, కనిత్య పాండర్య చర్చను తావివ్వక కవి హృదయ సకాశకములు కాకున్నవి" అన్న వీరి మాటలు మెచ్చదగినవి. వివిధానికావదానికే దావాన్ని వివరించుకుంటూ పోతుంటేగాని కావ్యమలోని విశిష్టతను, కవి లక్ష్యాన్ని, అది ఎంతవరకు సరవేరిందన్న విషయాన్ని వ్యాఖ్యాత లంకగా వర్ణించుచోరేడు. అది వ్యాఖ్యాతల దృష్టికాదు కూడాదు. వ్యాఖ్యాతల వ్యాఖ్యలోని రూపాన్ని నష్ట విమర్శలెంతవరకు తీర్చి యున్నది పరిదేహింపదమే. అయినా కావ్య శిందర్శాన్ని ఉపదేశాన్ని పాండరలవినవారికి వ్యాఖ్యాతల రచనలు తృప్తినివ్వరచటం కోరతే 'ననువర్తిత' వంటి గ్రంథాలకు వ్యాఖ్యలు వచ్చినా, 'ననువర్తిత' అనుటకు, 'ననువర్తిత' విమర్శనమునంటి గ్రంథాల అవసర మౌతున్నాయి.

ఆధునికాంధ్ర విమర్శల అవతరణకు వీరికల తోడ్పాటును రామారావుగారు శిష్టగా పాఠించారు. సాహిత్య విమర్శకు లోద్బవిన కావలి రామస్వామి, సి. సి. బ్రాన్, జాలూరి లక్ష్మయ్యరాస్త్రిగారల కృషిని మరీ క్లుప్తంగా వివరించారు. ప్రభుభాండ విమర్శకునిగా శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారిని గుర్తించి గౌరవించటం రామారావు గారు యీ పుస్తకంలో చేసిన అత్యుత్తమమైన సమి. తెలుగు సాహితీ

ఉ ప యో గ క ర మ్మై న
స రి కొ త్త గ్రంథములు
వ్యవసాయము-ఫషరీ-కోళ్ళ పెంపకం-అడవులు-లోటుషని
ఇంటినిరింగ్-వెద్దకము-వివిధ సాంకేతిక విషయములపై
గ్రంథములుగంప్ర. కేటరాగుడిచితం. ఇంగ్లీషులో వాయుండి
N. K PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

సుక్ష్మత్రమునందు విమర్శన ప్రవృత్తిని అతరింపజేసిన బగీరథుడు కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు. తొలి తెలుగు విమర్శనా గ్రంథమును వెలియించిన కీర్తిమూర్తి ఆయన. పంతులుగారు రచించిన 'విగ్రహ తంత్ర విమర్శనము' 1875-76 లో వివేక వర్షాని ప్రతికయందు వెలువడినది. ఆంధ్రవాఙ్మయమున వెలిసిన ప్రథమ సాహిత్య విమర్శనా గ్రంథమిదియే. రామారావుగారి పరిశోధనాకృషివలన వెల్లడియైన యీ సత్యాన్ని పండితులు తర్జన భర్జనలు లేకుండా అంగీకరిస్తారేమో వేచి చూడాలి.

వీరేశలింగం పంతులుగారి తరువాత చెప్పగిన విమర్శకుల వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారే. ఆంధ్రముల్లి నాథులని కీర్తిగడించిన వారికృషి అపారమైనది. ఆయన పడిన పొరపాట్లను, అసంఖ్యాకంగా తరువాత పండితులు ఆక్షేపించారు. అయినప్పటికీ "దేశక్షేమమునకు బాషాక్షేమము పురాది"గా భావించిన ఆ మహనీయుడు సలిపిన సారస్వత యుద్ధాలు స్మరింపదగినవి. ఎన్. వి. రామారావుగారు యీ సారస్వత యుద్ధాలను స్మరణ మ్రాతంగానే పేర్కొన్నారు. బహుశా స్థలాభావంవల్లనేమో. పరిశోధనా గ్రంథాలు స్థలాభావాన్ని లక్ష్య పెట్టటంకంటే సారస్వత మథనంచేసి సత్యాన్ని వెలికితీయటమే మంచిది. 'విమర్శకాగేరులు కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి విమర్శలకు కాలనోషం పట్టినా విమర్శ చరిత్ర రాసేవారికి పేరు స్మరించటం తప్పనిసరి. రామారావుగారు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి కృషిని ప్రస్తావించి విడిచిపెట్టేశారు." గురజాడ అప్పారావుగారు ప్రత్యేకముగా విమర్శన గ్రంథములు రచింపకపోయినను ఆయన రచనలన్నింటియందును సాహిత్యవిమర్శ అంతర్భూతమైయున్నది." రామారావుగారు గురజాడ కృషిని యీ రంగంలో విస్మరించక చక్కగా గుర్తించారు. ఇంకా పూండ్ల రామకృష్ణయ్య, కొక్కొండ మొదలైనవారి కృషిని గూడ దిబ్బా తంగా సూచించారు.

'వికాసము' అనే భాగంలో కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి విమర్శ గ్రంథంలోని ప్రత్యేకతను నొక్కి వక్కాణించారు. సరితనిమై సుబోధకమైన భాషలో మొగమాటములేక సూటిగా వ్రాయుట రెడ్డిగారి ప్రత్యేకత. కార్యరచనలో విప్లవాధ సత్యవారాయణగారికొక ప్రత్యేకతైతి ఉన్నట్లే విమర్శప్రక్రియలోను విశ్వనాథ బాణీ విమరంబిదో రామారావుగారు ప్రశంసాపూర్వకంగా వివరించారు. సుమారు 18 పేజీలలో సోదాహరణంగా విశ్వనాథచారి గొప్పతనాన్ని మ్రాతమే నిరూపిస్తూ రామారావుగారు రచన సాగించారు. కందు

కూరి, కట్టమంచి, నేదం నాదశైల వారి కీర్చిన ప్రాధాన్యం కంటే రామారావుగారు విశ్వనాథచారికి విమర్శ రంగంలో ఎక్కువ ప్రాధాన్యమివ్వటం గమనించవలసిన విషయం.

విశ్వవిద్యాలయాలనుండి వెలువడిన సిద్ధాంత వ్యాసములను, ప్రతికలలో నున్న విమర్శ వ్యాసాలను రామారావుగారు సరితమైన వేగంతో కేరళం రచయితల, వ్యాసాలపేర్లు మ్రాతం చెప్పుకుంటూ పోయారు. దీనివలన యాతాగంలో రచన (Descriptive catalogue) వలె రూపొందేది. 'సత్యదర్శనం, సమ గత్యం ఈ గ్రంథం ఆశయాలు" అని గమయిత అవతారికలో అన్నారు. గ్రంథంలో కొంతభాగం మరి (catalogue) లాగ తయారవటం వలన యిది అసమగ్ర మనక తప్పదు. అమాటకొస్తే ఏదీ సమగ్రంకాకపోవచ్చు. నివరణ సవిస్తరంగా సాగినపుడే రచయిత సత్యదర్శనం ఎటువంటిదో తెలుసుకోవటానికి వీరవుతుంది.

తెలుగులో సాహిత్య విమర్శ అభివృద్ధికి యీ గ్రంథం తోడృ డక పోయినా కొంతవరకు వచ్చి సాహిత్య విమర్శల స్వరూప స్వభావాలు కొంతవరకు బోధపడతాయి కందుకూరి వారి విగ్రహతంత్ర విమర్శనము (1876) తెలుగులో తొలి విమర్శన గ్రంథమని వీరు పరిశోధనచేసి నూతనాంశాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నారు. ఇది యథార్థమని పండితులందరూ తల లూచినప్పుడు తెలుగు విమర్శ చరిత్రకు డాక్టర్. ఎన్. వి. రామారావుగారు దోహదం చేసిన వారవుతారు.

బా బా ఫ రీ ద్

[జీవిత చరిత్ర; ఇంగ్లీషు రచన : బర్వంతసింగ్ ఆనంద్; పచురణ : సాహిత్య అకాడమీ - న్యూఢిల్లీ; 95 పేజీలు; వెల రూ. 2-50]

కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ 'బాంబేయ సాహిత్య నిర్మాతలు' అనే వరుసలో ప్రకటిస్తున్న వాటిలో పంజాబుకు చెందిన బాబా ఫరీద్ అనే తాత్త్విక చింతిని, సాహిత్య విశేషాలను వివరించే పుస్తకమిది. బాబా ఫరీద్ అపస్తంభ శతజయంతి 1973లో ఢిల్లీలో జరిగింది. ఆయన క్రీ. శ. 1173లో జన్మించి 1265లో మరణించారు. ఆయన గడపిన పవిత్ర జీవనంతోపాటు తాత్త్విక ప్రవచనాలు కూడ పంజాబులోనూ, ఉత్తర భారతదేశంలోని వలుప్రాంతాలలోను వ్యాపించి ప్రచారంలో ఉన్నాయి. ప్రసిద్ధ మతగురువు గురు

నానక్ బాబా ఫరీద్ ప్రవచనానికి ముగ్గుడై వాటిని భద్రపరిచి ముందు తరాలవారికి అందజేశాడంటే ఫరీద్ గొప్పతనానికి వేరే నిదర్శనం అక్కరలేదు. బాబా ఫరీద్ వేమన, కబీర్ మొదలైన వారిలాగే తాత్త్విక చింతనతో నిండిన కవితలను రచించారు. ఫరీద్ కవితలు అరబ్బీ పర్షియన్ పంజాబీ భాషలలో రచించారు. ఆయన కవిత మార్మిక (mystic) పద్ధతిలో అరోచనా పరులకు చల్లలారించేదిగా ఉంటుంది.

షేక్ ఫరీద్ ఉద్దీన్ గజ్నవి-ఇ షకర్ అనేది ఫరీద్ పూర్తి పేరు. ఆయన ఇస్లాం మతానుయాయు. ఇస్లాము మతంలోని మార్మిక పద్ధతి అనదగిన 'సూఫీ' పద్ధతిని ఆయన అనుసరించారు. పవిత్ర జీవన విధానమును సూఫీ పద్ధతిలో అప్పుక అనుసరించవలసి ఉంటుంది.

సూఫ్ (suf) అంటే అరబ్బీ భాషలో ఉన్ని (wool) అంటే అర్థం. అరేబియా ను, ఇరాక్ లోను సన్యాసులు ముఘలు బట్ట కాక ఉన్ని వస్త్రాలను ధరించటంచేత 'సూఫీ' అనే పేరువచ్చింది. కొందరు మాత్రం సూఫీ అనే పదం 'సోఫాన్' అనే గ్రీక్ పదం నుంచి వచ్చిందంటారు. 'సోఫాన్' అంటే గ్రీకు భాషలో ఆధ్యాత్మిక వి అని అర్థమట.

క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దిలో పర్షియా ఇస్లాము ప్రభావానికి లోనైనది. అరబ్బీ-ఇస్లాము సంస్కృతులు; ఆర్యన్-ఇరానియన్ సంస్కృతుల సమ్మేళనకు ఫలితంగా సూఫీతత్వానికి విశేషమైన ప్రచారం జరిగింది-మహమ్మద్ గోరీ క్రీ. శ. 1186లో ఒక్కవారి సామ్రాజ్య స్థాపనకు, తదనంతరం సుల్తానుల పరిపాలన ఏర్పడేటందుకు దోహదం చేశాడు. ఆనాటి ఇస్లాము మతానుయాయుల సంస్కృతీకరణగా పర్షియన్ భాషను వాడేవారు. కాబూలునుండి భారతదేశానికివచ్చిన జమాలద్దీన్ కుమారుడు ఫరీద్ బాబాతో ఫరీద్ సహమలను ప్రదర్శించినట్లు అనుయాయులు కొన్ని కథల ప్రచారంలోకి తెచ్చారు.

ఖ్వాజా కుతుబ్ ఉద్దీన్ భక్తియార్ కాకి అనే ఆచార్యుని ప్రభావంతో ఫరీద్ సూఫీ తత్త్వంపై ముగ్గు చూపాడు. గురువు మరణం తరువాత కొన్నాళ్లకు ఫరీద్ ఢిల్లీలోని జీవితాన్ని, రాజకీయాలు రోపీ అబ్దోధానో (సాకిస్తాన్ లో మాండ్ గోమరీ జిల్లాలో ఉన్నది) పట్టణం వెలుపల చిన్న గుడిసె వేసుకొని జీవితం గడిపాడు.

అక్కడే ఆయన వివాహం చేసుకొని పిల్లలతో, పెద కుటుంబంతో, వారిద్యభారంతో, భగవద్భక్తితో, కాలం గడిపాడు. సరి ద్యభారం ఆయన భక్తికేమి అడ్డురాలెదు.

యోగుల భక్తి పద్ధతిని, బౌద్ధుల చిత్తాటరాన్ని, భక్తిమార్గం లాచరించే సంగీత సృష్టాను ఫరీద్ సూఫీ తత్త్వంలో ప్రవేశ పెట్టాడు. కురాన్ చెప్పిన ధార్మికత (Charity)ను ఫరీద్ తన అనుయాయులకు బోధించాడు.

బాబా ఫరీద్ గీతాలు రెండు పాదాలలో స్వయంసంపూర్ణంగా ఉండే గీతాలలో ఉన్నాయి. కవిత్వాన్ని అనుసరించటం కష్టసాధ్యం. అందులోనూ తాత్త్విక చింతన మార్మికపద్ధతిలో ఉండే అనువాదం కష్టతరమని వేరే చెప్పవలసరం లేదు. ఈ గ్రంథాన్ని రచించిన శ్రీ బల్వంత్ సింగ్ ఆనంద్ ఫరీద్ జీవిత విశేషాలు ఆసక్తిదాయకంగా గొప్పటమేగాక, ఫరీద్ గీతాలను చక్కని ఇంగ్లీషు భాషలో గీతరూపంగా అనువదించి భారతదేశంలో ఇంగ్లీషు నేర్చిన అన్ని ప్రాంతాలవారికి అందుబాటులో ఉండేవిధంగా రచించారు. అన్ని రాష్ట్రాలలోని సాహిత్య శీర్షాల రచనలను పండిత పామరులందరికీ అందుబాటులో ఉండే విధంగా రచింపజేస్తున్న సాహిత్య అకాడమీ ఢిల్లీవారి కృషి మెచ్చదగినది. శ్రీ బల్వంత్ సింగ్ ఆనంద్ తమ బాధ్యతను చక్కగా ర్పర్తినిం చేడమేగాక, ఫరీద్ కవితను చక్కని ఇంగ్లీషు భాషలో అనువదించి కవితాభిమానులకు ఆనందం కలిగించారు.

— శ్రీ రామమోహన చరాచే

శ్రీమద్భాగవతము : దశవంశసంధము

[విద్వత్ చదువువాడ జమరామశాస్త్రి వివిధ తత్వదర్శన శాస్త్ర సహితము. 1100 పేజీలు వెల రు 40/- బట్టి పోతరాజు పద్మానువాద సహితము పత్రము :- చదువువాడ జర రామశాస్త్రి అండ్ సన్స్, నెల్లూరు.]

ఈ వాఖ్యాత తమ కీతికలో పేర్కొన్నట్లు ఉపనిషత్తుల సేవమును అధ్యయనముచేసి, కావ్య టకదులు తరచిచూచి జదుచు ఇందరాచార్యులు (కాశీకామకోటి సీతము అరివద వేదా తపదేశమునుగూడ పొందియున్నాడు పీఠ పుస్తకాగారా క

నేపూర్ణంగా తెలుగు అనువాదం నా రియు విశేషంబాలుగా వ్యాఖ్య వ్రాయుటే గాక భీష్మసేనరాజము, సనత్కుమారీయము; దేవి పరిసర సూర్యవక్తమునకుకూడ వ్యాఖ్య చేసి పకటించారు ఇంకా ఎన్నో లోకహిత గ్రంథాలను ప్రచురించారని తెలుస్తున్నది.

ప్రస్తుతము దీర్ఘదశ స్కంధ పూర్ణాభిషేకమునకై శ్రీమారం రెడ్డి రామస్వామిరెడ్డిగారు బెంగళురులో 15 వేల రూపాయలు విరాళాన్నిచ్చారు.

దీనిలో సంస్కృత శ్లోకాలు 54, ధ్యాయాలు చెలుగుటీక, తత్పర్యము విశేషా శ్లోకాలతో వాని కింద పోతన స్యానువాదము కూడ చెప్పబడివుంది తెలుగు సంస్కృత కావ్య విమర్శకు చాల అవ్వలసరంగా వ్రాయబడింది.

దశమస్కంధమంటే శ్రీకృష్ణుని జన్మకృతాంతము; బాల కృష్ణుని య, రాస కీడ, గోపికావ స్థానహరణము కళియమర్చనము కంసవధ మొదలగు ఘట్టాలు తొందరగా అంగరికి జ్ఞప్తికి వస్తాయి. దీనిలో దుష్టతీ కల్పణమువరకు వున్నది తెలుగు స్త్రీలో ప్రతీతి యెవరు తెలుష్టతీ కల్పణం చదివితే ప్రతిరోజు పారాయణంచేస్తే అనురాగం కలగ, అనుకూల పరి వస్తానని. తెలుగు నాటకం కంపెనీ వారు కృష్ణుని యెవరి నజును ఎంతో మురిసిపోతారు. శ్రీకృష్ణుడు చాలా మంచివాడని ఒకావిడ వాసింది- రాముడు కఠినాత్ముడై భార్య సాధి ముగియైనా కరకు గుండెలో ప్రజల అభి పాయానికిగానె అడవుల పొయిచేస్తే, కృష్ణుడు జరసెందుని. నరకుని చెరలో వుండే మే కొలది కన్నోడు సంద్రిచెమకొని ఉద్ధరించి స్త్రీసక్షరతాన్ని చూపించాడు చిలోక్తగా.

శ్రీకృష్ణుడు నిజంగా గొప్ప రాజు వేర్త తన తరువాత 3000 ఏండ్లకు వాణక్యుడు చేసికంట పనిని తనకాలంలో చేసి చూపించినాడు. చతురుపాయాలలో తనకాలపు చిన్నరాజ్యాలను ఏక స్వతాధిపత్యంకింద తెచ్చి సురాజ్యం చేయించాడు. మహాభారతం క రాజకీయ తంత్రగ్రంథమేకదా! భాగవతంలోకూడ దుష్టశిక్షణ స్వరక్షణ వ్రాయబడివుంది. మదించినవాడు దేవేంద్రుడైన, ముదైన జన్మదేవుడైన కృష్ణుడు విడిచిపెట్టడు. తన ఆశీర్వాదము సత్పాతకును రక్షించి తీరుతాడు. కాలీయ సుర్దనంలోనే వాదతీయ రాజుల లక్షణం, భారతం అన్నీ ఇమిడి యున్నాయి

కృష్ణుని నేణావాదం అప్పటికి ఇప్పటికీ మధురానగరంలో, కవుల కందరిలో ప్రతిధ్వనిస్తూనే వుంటుంది.

భాగవతంలోని ముఖ్య ఘట్టాలు చెలుగువారికి కంఠస్థంగానే వుంటాయి. గజేంద్రవేదం, ద్వపచరి తము, కృష్ణశీలలు, గోపికా గీతాలు, దుష్టతీ కల్పణము ఇంకాన్నో స్త్రీలకు కూడ చిగురించి తాలె. శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్ పరమాత్మచే అని భక్తుల విశ్వాసము.

“ఏష నారాయణ శ్రీమాన్ క్షీరాగ్ధర నికేతనః॥

నాగసర్పంకము త్సుజ్యోహితౌ మధురాంజలిః

అని భక్తులు చేపుకుంటారు.

భాగవత దర్శము చాల పురాతనమైంది. (క్రీ. పూ. 6-5 శతాబ్దమున) సంకర్షణ వాసుదేవతత్త్వము భారతదేశమంతటా ప్రచారానికి వచ్చింది. పతంజలి, పాణిని కూడ తమ ఉదాహరణలలో వాసుదేవుని ఒకవత్సర్వరూపుడని పేర్కొన్నారు. గుప్త చక్రవర్తులు పరమభాగవతుని తెలియవస్తున్నది. కృష్ణ భక్తి అచూచానమైంది. శిలపదికారంలో కూడ కృష్ణభక్తి, భాగవత ధర్మం పేర్కొనబడింది. ఆచార్యులు, ఆచార్యులు కూడ ప్రస్తావన త్రయానికి సహజంగా భాగవతాన్ని అధ్యయనంచేసి తమ గీతాలలో, వ్యాఖ్యానాలలో పాంచరాత్రాన్ని భాగవతధర్మాన్ని, సాత్విక పద్ధతిని వైదిక ఆచారాలలో కలిపి కలగవులగంగా చొప్పించి ప్రచారం చేసి నారు. దానివలన ద్రావిడదేశంలో కృష్ణభక్తి అతి లోతుగా పాటు కున్నది. నైస్సవ గ్రంథాలలో వటుప్రకాలి; వామనావతారం, శ్రీ రామావతారం, కృష్ణావతారం, నరసింహావతారం మొదలగు వాటిపై కాంక్ష శ్రీరంగం, వెంకటాద్రి, మేలుకోటలోని దైవాల వర్జనలతోబాటు మంచి రసవంతమైన కవిత్వం వుంది.

ఆంధ్ర గోదాదేవి ఏర్పాటు చేసిన తిరుప్పావై (ధనుర్మాస) ప్రతం కూడ శ్రీ కృష్ణుని రాక్యమసారమే ఏర్పడింది. ‘చూసానాం మార్గశిరోస్థి; గోపికల అ గాయకంగా కృష్ణునికి చేసిన అత్త సమర్పణయే ఆంధ్రీయ కృష్ణ వర్ణంబుగా చూరి వైష్ణవుల శరణా గతిగా మారిందనవచ్చును. భాగవత కథలలోని చక్తులందరూ శరణా గతిని చరమోపాయంగా వాడుకున్నవారే. తిరువాయ్మొళినిండా కృష్ణునిపై మంచి విరా గీతాబున్నవి

శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ ఉపోద్ఘాతంలోనే చెప్పలేనిదంతా చెప్పినారు.

భాగవతము 'నిగమ కల్పకరుణియైన హేమ' వ్యాసుడు లకు శ్లోకం అర్పించి త్వరగా అర్థము భాగవత ప్రయోగాలు వేదవిధానం చేసి పురాణాలనీ వాని ధర్మాలను సిద్ధాంతపరిచినప్పటికీ బోధపడి ఎ. లో లాభిస్తుంది.

ఆ మహర్షికి కలియుగంలోని

"అలసులు మందబుద్ధి యుతులల్పత రాయువులుగ రోగసం కలితులు మందభాగ్యులు సుకర్మము లెయ్యని సేయ జాలరీ కలియుగమందు మానవులు గాఢన నెయ్యది సర్వసౌఖ్యమై యువకు నేమిట బోధము "త్వమ శాంతి మనీం ద చెప్పకే" అని ప్రజలపై కరుణతో వారదునికి విన్నవించుకొంటే అరడు

'విష్ణుకథా రతుడగు నరు విష్ణుకథర్ సెప్పు నరుని వినుచుందు నరున్ విష్ణుకథా సు వల్లెము, విష్ణునదీ జలము భంగి విమలున్ జేయున్.

అని సందేశమిచ్చి శమ్యా పాపమనే ఆ శమంలో ఉపదేశిస్తే సిద్ధు వ్యాసుడు భాగవతాన్ని రచించి తన కుమారుడైన శశునికి చెప్పితే అరడు పరీక్షిస్తూ రాజుకు చెప్పితే ఆ కథనే నూరుడు శౌనకాది మహా మునులకు చెప్పి దేశవ్యాప్తంగా చెప్పించినాడు.

శాస్త్రిగారు భాగవతంలో (బహువిద్య, వృ తాసుర వధ, గయీ తీర్తివిద్య అనే ముఖ్య విద్యలున్నవని విష్ణుభక్తి పాశర్వ్య గాయ తీ విద్యద్వారా సిద్ధించుతుందని వాచారు. ఈ రోకోపకృతికై వ్యాసుడు తనవంతును హరిరీతనంతో తీర్చుకొని వానిన గంధమే నైషణ్యపులకు ఉపాదేయం అయింది. శాస్త్రిగారు భాగవతాన్ని మహా పురాణంగానే నిశ్చయించినారు.

దీనిలో సాధనమార్గం పూర్తిగా చూపబడింది.

'శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోస్మరణం పాదసేవనమ్ అర్చనం వందనం దాస్యం సభ్యచార్య నివేదనం'

రాసక్రీడా రహస్యం ప్రేమభక్తికి ఉత్తమోత్తమ పాఠము. జయ దేవడు, రూపగోస్వామి మధురభక్తి మాహర్ష్యాన్ని ఎంతో రసవం తంగా చాటినారు.

ఈ గ్రంథం సంస్కృతం విశేషంగా అభ్యసించే విద్యార్థు

శాస్త్రిగారి ఓపికను, విద్యార్థును అధినందింపక లభ్యదు.

తాళ్లపాకవారి పలుకుబళ్లు

(సంపాదకురాలు : శ్రీమతి రామలక్ష్మి ఆరుద్ర; ప్రచురకు : ఆంధ్ర పదేశ్ సాహిత్య అకాడమి, కళాభవన్ - హైదరాబాదు 4 సుమారు 570 పేజీల వెల : రూ॥ 12)

తెలుగు వాగ్గేయకారుల ఛక్రితోపాటు ఇతర రసములను కూడ చక్కగా ఇమిడ్చి పాడారు. త్యాగయ్య, క్షే తయ్య అస్సమయ్య తదితరులు ఈ కోవకు చెందినవారే అపదల మొక్కులు రీతే ఓన చాసుడు మన రాష్ట్రంలో వెలయుండి మనవారి విశేష సమస్వయ దృష్టికి తార్కాణంగా అందరినీ రప్పించుతున్నాం. అన్ని వాగరికత లకు ఆలవాలమైనాడు. ఎందరెందరో వెంకటేశుని విశాలించినా తాళ్లపాక వారివలె సులువుగా; పొంకంగా, బింకంగా దవములలో అల మేయ మంగపలిని అలరించినవారు అరుదనవచ్చును సదసాహిత్యాన్ని బహుజనరంజకంగా చేసింది బహుశః నీరి కుటుంబమే అని విజ్ఞుల నిశ్చయము. శ్రీమతి రామలక్ష్మిగారు ఈ పదిములను సరిశోధించి నిర్ణి కూర్చి పదకోశము వ్రాయించడానికి పూనుకొనుట కూడ పుణ్య కార్యమే. (వారివంటివారు పుణ్యపాపాలను నచ్చుకపోని!)

ప్రస్తావనలోను, మనవి మాటలలోను ఈ పదకోశమును గురించి తగినంత పరిచయ మెర్పడుతుంది. ప్రస్తావన వ్రాసిన శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు న్యాయముగా తాళ పాకవారి తామ్రపత్రముల పైననే పరిశోధనలను చేసి రాగములు మే సదిములు బహుశ ప్రచారానికి అనువుగ చేసిన వాలో పముఖులు గౌరవానము వారు తాళ్లపాకవారి కృతుల నన్నిటిని ద్వారా ప్రచురించాలనే శ్రీ రాళ్లపల్లి వారి ఆధిరాషలో నేను ఏకేభవి స్మన్యామ. పదముల "ఓడస్తే జమ్మల, రసధార, భావవై విధ్యాలూ, ఈ పదకోశములో నిర్వికూర్చిన వాటినుండి కూడ మచ్చుకు మచ్చు బోధపడుతాయి.

రచయి, తాళ్లపాకవారి రచనలలో: 'సామెలు జాతీయాలు కొత్త పద ప్రయోగాలు పర్యాయ పదాలు, అధర్మలు. నంటకాలు ఇంకా ఎన్నో చేర్చారు.' శబ్దం, అర్థం, తత్పర్యం, వక్యం.

వ్యాకరణం; జాతీయం, దేశీయం, సంగీతం, శృంగారం, పదరచన పరిణామం, సంకీర్తన, భక్తి, తత్త్వం, సమకాలపు సంఘ చరిత్ర నీడలు అన్నీ ఇందులో శోధించి తీయవచ్చు.

శ్రీమతి రామలక్ష్మి కోరికలు (సారస్వత సేవలో) కొండంతలే సమగ్రమైన నిఘంటువు, సంపూర్ణమైన వ్యాకరణమూ, సలక్షణమైన ఛందశాస్త్రమూ, లాక్షణిక గ్రంథాలు మరెన్నో అముద్రితాలు ముద్రితం కావాలి. ఆమె పేర్కొన్నట్లే తాత్పర్యం వారిది సుపసిద్ధమైన సాహిత్య కుటుంబం. మధుర కవితలతోనూ, లాక్షణిక జ్ఞానంతోనూ వారు తెలుగు సాహిత్యాన్ని సంపన్నం చేశారు ఆ కుటుంబంలోని పదిమంది రచయితలు స్త్రీలు పురుషులుగూడ ఆసంఖ్యకమైన సంకీర్తనలెకాక ద్విపద కావ్యాలు; శతకాలు, తర పద్య గ్రంథాలు చెప్పినట్లు పరిశోధనలవల్ల తెలుస్తోంది. వారి రచనలలో తత్పరమ పాఠకాన్ని దేశ్యాలు, విశిష్ట గ్రామ్యాలు చాలావున్నాయి; ఎన్నో అపూర్వ ప్రయోగాలున్నాయి తర భావలుకూడా సంకీర్తనలో వాడవచ్చున్నారు. 'ఉచిత బాషవదముల జెల్ల' అని వారి వాదము, సమభావానికి పోది పెడుతుంది.

ఇప్పటికీ తెలియవచ్చిన సుపసిద్ధ తాత్పర్యం ఆస్పదయ్య, తిమ్మక్క, పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్య, పెద తిరువేంగళాచార్యులు, చిన్నన్న, తిరువేంగళా, శ్రీనివాసుడు. మనవి మాటలలో శ్రీమతి రామలక్ష్మిగారు ఈ రచయితల రచనలను సవివరంగా వ్రాశారు.

ముత్యం 6279 - సంకీర్తనలు తాత్పర్యం వ్రాశారు. పెద తిరుమలయ్యగారు 'రేఖాకరములను ఎలా ప్రయోగించారో' చూపడానికి 108 కంద పద్యాలలో శకట రేఖలను చక్కగా వింగడించారు. వీరి అధ్యక్షత క్రిందనే కీర్తనలు చాలవరకు రాగిరేఖలకు ఎక్కించారు. వీరు వ్యాకృతం, అవ్యాకృతం అనే భేదం లేకుండా అన్ని ప్రయోగాలు అందింపగా చేశారు. శ్రీమతి రామలక్ష్మి కృషి తొలియన్నం జనా తర పరిశోధకుల మార్గదర్శిగా సుచెన్నుదంపే ఏమీ పొసావంకాదు.

ఈ పదకోశంలో రెండు పెళ్ళిబంధాలున్నవి.

1. సామెతలు, జాతీయాలు 2. పలుకుబళ్ళు, పుయోగాలు

వీటికి అనుబంధంగా అర్పణ, అస్త్రాలు; అనుభూతి, అనుభూతిదానలు;

అభరణాలు-అలంకారాలు; ఆయుధాలు; ఓడినవారి విధులు, కనుమలు, కాకత్తియలు, కులాలు, జాతులు కోటలు గృహం-గృహోపకరణాలు, చెట్లు పూలు, జంతులు, జమిలిమంటలు ధనమానం-కొలమానం, నవరత్నాలు; నవ్వులు, నోములు-పండగలు, పదాలు; బేరాలు; భక్తి భేదాలరథాలు-భాగాలు, వంటకాలు, వసంతాలు; పద్యాలు వివాహ విధులు; వ్యవసాయక పదాలు, సుగంధద్రవ్యాలు, స్త్రీ పర్యాయాలు, స్థలనామాలు అని 33 శీర్షికల కింద పదజాలము వ్రాయబడినది. ఇవన్నీ రాయలయుగము తరువాతి వెంకటపతిరాయల యుగంలోని వైభవాలను జనసామాన్యం తీరుచెప్పులు, వెంకటేశ్వరుని భోగాలను ఒకేమారు ఆకళింపు చేసుకోడానికి ఎంతో తోడ్పడుతాయి. మరీ కఠినమైన పదాలకు అర్థాలను వ్రాసివుంటే ఇంకా బాగుండెడిదేమో! వ్రాసినంతవరకు తాత్పర్యం వారి రచనల సంఖ్యలను వ్రాశారు. మనవి మాటలలో వానికి కృతీయొక్క పేరు దొరుకుతుంది.

మచ్చుకైనా కొన్ని శీర్షికలు; శృంగారం; నీతి, భక్తి, దేశీయాలు, ఇతర బాషలనుండి గ్రహింపబడిన మాటలను వ్రాయుకుంటే చదువరుల కుతూహలం తీరదు.

ఇవి గ్రాంథిక బాషలలో వ్రాసి పాడిన పదాలయినా ఇప్పటి కొందరి వ్యావహారికంకంటే సులువుగానే అర్థమవుతున్నవి. అనేక మాండలిక పదాలున్నా అన్నీ అందంగా పొందుపరుపబడినాయి.

సమ్మూళిక, సూడుపుట్టగ వగైరా పదాలు అమితవ్యాయలు గలిగివున్నాయి. సరసణులు, అప్పణవిడెం, పిరిసింగపవత్తి; బరటు; గరడి; బగ్గన; బుడిబుడి వగైరా కన్నడ పోలికలను గలిగియున్నవి. పారుపత్తెము, బీరకాయచిక్కు, బద్దు; నాములెక్కు, రొప్ప, తీడు; సచ్చు. అడలు, బేరబెల్లి; మిట్టెపడు, మునిమాపు, వగరించి మొదగునని దేశీయపదములు. అకీమి కన్నడనడం అందింపగావుంది- పురందరదాసు 'వినుధన్యశో లకుమి-పంథభాగ్యమో' అని లక్ష్మీదేవి పాభాగ్యన్ని కీర్తించాడు. రాయలసీమవారి మాండలికాలే ఎక్కువగా కనబడినా ఈ పదాలలో ప్రయత్న పూర్వకంగా ఆంధ్రదేశంలోని, మరీ చెప్పాలంటే తెలుగువారెవరైనానరే, వాళ్ళ జాతీయాలను మాండలికాలను చక్కగా ఏరికొరి తాత్పర్యం వారి పొందుపరచినట్లు తోస్తున్నది. అందువల్లనే అందాన్ని చిందుతుండే పదాలు వ్రాయగలిగారు.

కొన్ని చక్కని ఉదాహరణలు ఇస్తే బాగుంటుంది. శృంగారానికి కొన్ని ఉదాహరణలు ఇస్తాను

భక్తుడే ఒక శృంగారనాయకగా భావించి విరహం, సంభోగం రెండింటినీ చక్కగా వర్ణిస్తాడు. స్వీవర్ణన చూడండి. అంగడికెత్తి వట్టి దివ్యలంగన ముఖంబుజాలు ముంగిటి పసిడి కుంభములు ముదల కుచయుగాలు, అలవి పీచిన ముత్తెంబుల నొక్కకొలికి, దెచ్చు నీకొమ్మ పల్వరుస, పూచిన తంగెడువలె, వొలలి నిలుచున్నది కూచుండు చునరాదా కొరి నీవద్ద - వనిత జూపులు కలువల వసంతము, మనమైన మోహము గంధము వసంతము, మనసుకో కోరికలు మంచిచిల్ల వసంతము, పులిద చర్మలు నొత్తి పూరడించ జూచిదను, యవె సిడిగుండ్యయితేనేమి సేతును.

న్యూదువైన తరుణుల మెలుగు బాహులతలు, పొదలెల్ల దూరి పుంగడుగవోడయ్యా, పొలతులనెడి మహాభారాలు సోకిన, తుమ్మెలు విడిచి తలైయున్నాను - చెండువంటివారము, చూచిగువేటి బిగువు అని భక్తుడు అభైర్యాన్ని సకటస్తాడు. సంభోగ విహారాలను కూడ చూద్దాం.

శృంగార నాయక వెంకటేశ్వరుని వేడుకొనే విధం :

గుట్టున నా చప్పులు నీకు మీదెత్తినవే కావా
బెట్టుగా వెనగి చేతబట్టేవు గక
ముసీముసీ నవ్వుల ముంగారు ముంపులు
వసివాడు చెమట వానలు

అనలు చూపి మాటాడి ఆనపెట్టి సన్నచేపి

చేసెల్లి తనమున బెనగేవవునే

కానుకలందే వాడవు గక్కన నన్నంటరాదా

పానికుచముల నిమ్మపండ్ల దానము.

'వాము లెక్కబంతములు నావిసేయనిక నేల

త్తై మీకినందు కతని కాగలించుకొనవే

యేమిటికే బిగువు యింకానా తగవు'

అని నాయకురాలిని సిద్ధపరుస్తుంది.

విమ్మన అనురాగం, వ్యామోహంగు ప్రేమయ్య నాయక పురుషావ్యం నిూ చేస్తుందో చూడండి.

'సెలవుల వచ్చితేనే చెరగు పటేవు నీవు
యెలమి నాలనైలే యెంత సేతువా!' అని
తమిరేచగా వలపు దైత వారగా నవ్వి

సమరతికి పినగ సమ్మలించవయ్యా!
పార్తిప్తుడి నాయక.

నాయకుడు శరటంరో-

'వేమవు నీ యధరమే పెట్టరాని జీతము
కోమలి నీ తమ్ములమే కొంగుభల్వం'
అని బలిచూలులాడు.

విరహం కూడ చూద్దాం.

మగవాడు బెనకగా మాటలాడ కుండిలేను

మగువా అది రొమ్మున గుంపటే గక-

నిండుకొన్న విరహాన నిన్నచినుడి

వండకండ నట్టాయ నలచిన నా పెళ్లి

గుండె రాయిచేసుకుంటే గొరస కమ్మన్నది.

నా పిరుదులు యిటుక దిబ్బెంటూ

రంతులుగ నడునేల రావుసేసేరే

వెడకు తానే నిన్ను వెలిదికాక జొందె

యెదుటి పొద్దు పొడుచుకెండ కెం గ సేను.

భక్తికి ఎక్కడ చూచినా ఉదాహరణలున్నవి :-

హరి గొలువని కొలుఫలు

సంస్కృత పాఠశాల

స్వయంకృషిలో చదివి 6 నెలలలో సంస్కృతము నేర్చుకొనవచ్చును.

తెలుగు లిపి 20 భాగములు ఒక్కొక్క భాగము రు. 1-60 సాదా పెట్టు రు 32 నాలు సంపుటములలో చొండు పెట్టు రు. 40-00 పెట్టు ఒకేసారి శిష్యులకు కొనువారికి పోసే జి ఉచితము.

సంస్కృత బాషా సేవా మండలి,
మధిర (507203) మృం జిల్లా, ౬౦ థ.

అడవి గాసిన వెన్నెలలు
నీవె చేసిన చేతలు-కడుగగ నేటికి
సెంగిలి బూరెల గడుగగ నేల

విరుకే జ్ఞానం, మరపే నమాది
హరి నికు నిచ్చునట అనుమానమేల
చెరలు ఏనుగు నెక్కి దిడ్డి దాటెర
శ్రీశతి ఈతడుండగా జిక్కినవారిని నమ్ముట
తీవని మీసాలమీది లేనె నాకుడ నుండి,
నెట్టవ శ్రీ వెంకటాద్రి నిలయు డారగించని
మట్టురేక వడ్డించరో సుంచి యారగింపులు.
దానవర్గముకెల్లా దరిదాపు మీరె-కానవానికి నెక్కించరాదా-
శాశ్వత హరి ని శరణ లము

పరమాత్ము డేలకుంటే బంధములు గలవా
చెరదీసి నట్లానె లెగుగక
ఇలసంధకాపురపుటంటిలో నొక దీపమెత్తి మెఱసినట్లు
వాలసి శ్రీ వెంకటాద్రి శరణాగతి నొకటే నాకు
భక్తికి వెర్తాగ్యానికి పునాహరణలు కోకొల్లలుగా లభిస్తాయి,
కొన్ని సామెతలను-సమాజపు నీతులను చూద్దాం.

కన్నెరుగ కున్న కడుపెరుగు
కూడు వండులు గంజికొరకా తనకు
వేలకరోగల సుఖము వెదకుటే నాక
గుగ్గిళ్లకు గొన్న గుడ్డలు అగడ్తలు దాటునా
పుల్లదిన కోమటి పూరక పున్నట్లు
జల్లెడ నావాయి జారిపోయినట్లు
విలమి పతివత నెవ్వడు దెనకు
బెడలంటునే నిప్పు సీమలోన
సరిరేనివారికి జరిగినదేయూరు
కులదీరుటకు రచ్చకట్టయే యిల్లా
వాదమేల సారెసారెండి ముక్తి తీదంద
వేదాంత ప్రవణము వెట్టికి చేసేరా?
గోవిందనామమొకటే కూడపోసే బుద్ధ్యములు,

వేవేలు నామములకు వెలుగున్నవా?

ప్రేమము లేనిమాట పెదవిపెన పుండు
కమ్మరి ముల్లగీసి కొట్టు మొత్తినట్లా గుండు

నెట్టి చెఱకు పోలిక వెరురు నమిలినట్లు
మొక నేటికి నేయి వెన్న చేతబట్టుకొని
అడవి బడినవాడు వెడలి చోటురెక
తొడరి కంపిరికింద దూరినట్లు
ఆకటివానికి అన్యమే బ్రహ్మము
లోకము బ్రహ్మము లోలునికి
కంటే కురకము కానకుంటే దింకము
తీపు పీప్పిలోన గలదా?
పిండియెంతో నిప్పటియంతే
భట్టరు పురుషకారిగా లక్ష్మిని వేరుకుంటాడు.
దేవులమ్మ యిందెర మాదికై
వీర్చించరాదా శ్రీ వెంకటాద్రికి చిత్తమందగను
హృదయా దున్ను నటపత్రశాయని వర్తిస్తాడు.
నర్కముక్కులోడ వెట్టి నవ్వులు నవ్వినవాడు
అడ్డపాపడైయున్న ఆకులమీది వాడు
అదిరి వుత్తమురాలి నగ్గిబాసగొన్నవాడు
వడిచెట్టి మేనమామ చంకినవాడు
రామ, కృష్ణులను నిందిస్తాడు అన్నమయ్య

చివరకు తల్లపాకవారు

వినిగినేమైనా వేడుదుము నులింతుము
శరణు జొచ్చితిమిక త్తమియించు కొనవే

అని భరణమర్పణ చేసకున్నారు.

ఇది పాఠకులకు పుల్లాసాన్నిచ్చే గ్రంథరాజము. సాహిత్య
అకాడమీ ఆంధ్ర సారస్వతానికి నిషేక్ష పాతంగా ఇతోధికంగా కృషి
చేయుగాక -

భారతీయ మహానీయులు

(ప్రచురణ విభాగం. రేడియో సమాచార మంత్రిత్వశాఖ.
భారత ప్రభుత్వం, ప్రథమసంపుటం.వె: 2-00 పేజీలు112,
తృతీయ సంపుటం వె: 2-25 పేజీలు 144).

ఇవి హిందీమూలానికి అనువాదాలు. ప్రథమ సంపుటంలో
మహానీరుడు, బుద్ధుడు, పాణినిపుడు, చాణక్య, చంద్రగుప్తమౌర్య,
అశోక, నల్లశర్మ, అర్యభట, నాగార్జున, సముద్రగుప్త, కుమార

జీవ చందగుప్త, విక - చిత్ర, కాళిదాసు, హర్షశర్మ, రెండవ ఫలికెళ శంకరాచార్య, ఆంధ్ర, రాజరాజచోళుల గురించి వ్యాసాలు; త్రవీడు సంపుటలలో శక్తిరు, తోడర్మర్ మహారాజా సరావ్, లా సేన్, చాంద్రిన్, నమర్తరామదాసు, సెంట్ తుకారం, శివాజీ, నానాసాహెబ్, అహల్యాబాయి, టెన్కెసుర్కాన్, ల్యాగరాజ రాజారామ్ మోహనరామ్, మహారాజా రణజీత్ సింగ్, మీర్జా గాలిద్, స్వతి లిరునాళి, తాంలియాట్ పే, లక్ష్మీబాయి, నానాసాహెబ్, సయ్యద్ అహమద్ ఖాన్. ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్, మైకేల్ నభూదాన దత్త, దయానంద సరస్వతి అనువాదము బాయిగకు అత్యంత ఉపయోగకరంగా ఉండాలనే అభిప్రాయంతో పరిమరించబడ్డాయి. ఇవి జాలియ సమైక్యతకు దోహదం చేస్తున్నాయి. దానికితోడు ఆ పురుషుల విరాళ కూడ ఉన్నందువలన బాలురకు కొంత ఉల్లాసాన్ని కల్పిస్తున్నాయి.

పథక సంపుటమైనా, త్రవీడు సంపుటమైనా చరిత్రక ప్రసిద్ధి పొందిన లిస్తున్నందుకు చాలవరకు హిందూ సాహిత్యసంరచించి అనుపదింపబడిన మూలాన కథలు సాధారణంగాను అక్కడక్కడ శుష్కంగానే సాగుతాయి అంటే తప్పులేదు.

పథక సంపుటంవలన మహావీరుని బాల్యజీవనం స్వభావం అంతా చక్కగా బోధపడతాయి. మహావీరునికి గిట్టనివారు ఆయన బోధలను పనరైరి సరిగదా కుక్కల సుసికొల్లి కత్తులు కటార్లలో రాళ్లు రప్పలలో ఎదుర్కొని బాదించి అతని కండలను కాకులకు గిద్దలకు నేరట. మహావీరుడు అన్నీ సహించి తన 'పంచాంగవరం' బోధించి జయించాడంటే హర్షజీనుమే.

శ్రీహస్తులు కూడ హిందూదేవురారు అబద్ధమాడరాదు, అబద్ధంగా ప్రవేశించరాదు, చార్యమునకు పాపపగరాదు, ఏకపక్షి పతము అవలంబించాలి, కోరికలకు సంకెళ్లను తొలించాలి అను నియమములు ఎంత రేలీరో అంత కఠినమైనవి.

'సందవంశరాజులు, చంద్రగుప్త మౌర్యుడు దైవహతవృత్తికి పాటుపడిరి' ఈ వాక్యము అక్షరాల నిజము కాదేమో! బుద్ధుని జీవిత చరిత్ర అందరికీ కరతలామతము. బౌద్ధం ప్రపంచమంతా వ్యాపించి భారతమునకు అసీయా, ఆఫ్రికా, అంకా ఎన్నో దేశాలకు కొనిసేయి అయిన దేశాలలోని శరువారి మూలలో వివిధవిధాల పరివర్తన.

పాశన విషయము చక్కగా వివరింపబడి ఏ. విద్యార్థులకేక

లందరికీ లాభదాయకమే. పురు (పురషోక్తముని) చరిత్రను గూర్చి బహుశః ఇంగ్లీషువారి రచనలే మెరుగనిపిస్తుంది. చాణక్యని విషయములో ఇక్కడ వాసిన దానికంటే కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారి ముగ్గురు మూర్ఖులను అనువాదమే చాల రసవంతంగా ఉందని చెప్పవచ్చును. ఇందులో ధనసంధుడు చాణక్యని తన దర్బారును పిలిపించి 'ప్రపంచినట్లు వాశారు. భోజనము నెయుచుంటున్నప్పుడు గాననానికి గానే చాణక్యుడు అవకాశం చెందినట్లు, గంటివేయబడినట్లు సంస్కృత పాహిత్యం వాస్తువుని చరిత్రకు నిజం చేశాల్సి.

చాణక్యకుడు, అతని ఆడుగుశాడలో నడచిన చంద్రగుప్త మౌర్యుని సరిపాలనా వివాదం వల్లనే బాగాదేం "కచ్చ, కాది అత్యముక్తిందవచ్చి సుసంపన్నమయ్యెను చివ్వువచ్చును. అశ్వరుని ధర్మయూలు బాగానే శక్తింపబడ్డాయి. ముదట్ల సంకల్పతము కథలన్నియు మనసుకురానివరముకు 'తమే ఉద్దేశించినవి' అని (వాసీ మన్) 'ఈ కథలగ్రాహ వారికి నీతియొక్క మూ నిద్దాంతములు ఎరుకపరుచుగినవి' అని వాయుగం నీతి బాగాలేదు 'సోదూధర్మ శాస్త్రములలో అహలోకముకంటే ఎక్కువగా సరసమున కెక్కువ ప్రాధాన్యత యివ్వబడింది అనడం రచయిత చక్కగా వాయు లెచుని తెచ్చుతుంది.

'ఆర్యభట్టు అనుటకు మారు అతనిపేరు 'ఆర్యభట' కాబట్టి సరించాలి. అతని గొప్పనాన్ని నేటి భారతీయ శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించి ఉపగ్రహానికి నామకరణం చేసి సార్వకం చేశారు.

ఈపుస్తకంలో వాసినము, నాగర్జునుడే బౌద్ధమత హిందువులు పూజించు విగ్రహ మూర్ఖులను ఆయా దేశతలకు పూజలను అనుసరించేటంటే అని వాదాన్ని తెగవాడి అని వాదంతోనే బౌద్ధాన్ని సారధిలో పణిత స్త్రావముకైన శంకరాచార్యులు ఎంత హర్షించి యుండేవాడు

గుప్తులకాలపు స్వర్ణముగం మనదేశానికి వచ్చి రావాలని ఆశిద్దాం.

నేటి చైనీయులు మనదేశాన్ని కలకలించాలని ఎంతగట్టిగా పయత్నించినా కుమార టెచ్చి కాలుపు చెనా పజలు, పరిపాలు భారతదేశముపట్ల ఎంతో గౌరవంచూపి భారతదేశముండి బౌద్ధమతాన్ని పుట్టగా ఏలగు నెచ్చుకొని లంకాదుకున్నారి కుమార టెచ్చి వ్యసం చెయ్యటం.

చాళుక్యులు, చోళులతోబాటు పల్లవుల నైభవాన్ని ప్రహేళిక వర్ణన సారస్వత సేవను, రాజరాజనరేంద్రుని గొప్పదనాన్ని, ఖరవేలుని వారాధకంగురించిగాని వివరాలు వ్రాసియుంటే చాల బాగుండేది.

భక్తులతో మరీకొందర్ని కులభేదాభ్యర్థి, నాయనార్లు ఇత్యాది వారినిగూర్చి చిన్న వ్యాసాలైనా లేకపోవడం, శాతవాహన చక్రవర్తులు విష్ణు కుండీకుల ఘనతను చాలు వ్యాసాలు లేకపోవడం పొరబాటే.

తృతీయ సంపుటంలో శైలి విధారణంగావున్నా ప్రథమ సంపుటంకంటే ప్రోత్సాహకరంగానేవుంది. ఇందులో వైవిధ్యంకూడ బాగానేవుంది. ఈ గ్రంథం నిద్యార్థులకు చారిత్రక అంశాలపై ఒక రెడీ రెఫరెన్స్ (జంత్రి) లాగు పనిచేస్తున్నది.

తోడర్మతో జీవితంలోని ఘట్టాలవల్ల నేటి పరిపాలకులు అధికారులుకూడ పాఠం వేర్చుకోవచ్చు. దుండగులైన అధికారులను శిక్షించుటలో దివరూ జంకరాదు. తోడర్మతో జనపనార త్రాటి వలన బొక్కసానికి వింత వషట్టమో గుర్తించి భూముల సర్వేకు సంస్కరణలు విత్తాచేసి బొక్కసానికి విల్లా లాభింపజేశాడో తెలుసు కొనాలి. అప్పటి 'తకావా' ఋణాల పద్ధతి మనవద్ద తకావీ ఋణాలుగా రైతులకు వారి వీడకులకుకూడ విల్లా లాభిస్తున్నదో తెలిసికో వచ్చు.

ఉదయసింహుని భోగిలాలనత రాజస్థాన్ కు ఎంతముప్పును తెచ్చి పెట్టిందో, రాణప్రతాప్ దిన్ని అగ్నివరీచలను విదుర్కొన్నదీ కూడ దీనిలో చదవగలరు. రాణప్రతాప్ హిందువుల స్వాతంత్ర్యాన్ని రక్షించడానికి వింత దృఢసంతకం కట్టుకున్నాడో అంతకుమించి వియమంతో శత్రువుల స్త్రీలనైన సంరక్షించాడు అనే గొప్ప విషయం రాజపుత్రుల గొప్పదనాన్ని అసలు భారత ధర్మాన్నే గుర్తుకు తెస్తుంది.

గ్వాలియర్ మహారాజాయొక్క సంగీత ప్రియత రేవా ప్రజలకు తాన్ పేన్ పై గౌరవం వింతవుందో, తాన్ పేన్ యొక్క సత్యసంధత మహారాజాచే సత్కరింపబడిన కుడిచేత్తో అక్కరుకు కూడ సరాము చేయనను ప్రతిజ్ఞ, పరమాత్మ పై తాన్ పేన్ పాడిన పాటలకు, ప్రజాను రంజనకై పాడిన పాటలకు మధ్య వింత లేదాయో అన్నీ చదువరులకే తెలుస్తుంది. అతని వరకుపై తుకారాం ఉదార స్వభావం, దివాలా తీసేది, దారి దోపిడిలు, మోసానికి గురి ఆవటం, రెండవవార్య వంశ అతని ఇంటిలోపోరు, తనకే వైరాగ్యం పుట్టివచ్చుట తమ బాకీవున్నవారి కాగితాలు పారవేసేది, బ్రాహ్మణుడు ఈనడించు

కొన్నప్పుడు తాను వాసిన అభంగాలను పారవేసేది అన్నీ మనకు విడ్డూ రంగావున్నా ఆయన స్వార్థం వరమార్థం విలా త్యజించాడో చక్కగా బోధపడుతుంది. హిందీపై, గుజరాతీపై మరాఠీ భాష ప్రభావం వున్నట్లు ఈ శిర్షికవల్ల తెలుసుకోవచ్చు. త్యాగరాజ శర్మచే 'మహా రాజ' అచ్చే గౌరవాన్ని రాముని నన్నిధిముందు ఏమీ పనికిరాదని నిశ్చయించి పాడడు.

తిరువాన్కూరు రాజైన స్వాతి తిరునాళ్ బోజరాజునంటి గుణశిలాలు గెలవాడు. కళాపియుడు, వాగ్గేయకారుడు. ఉత్తర, దక్షిణ సంగీతశాస్త్రాల బాణీని బాగా అవగాహన చేసికొని కీర్తన, వర్ణం, తిల్లానా, ఖయాలు అన్నిటినీ చక్కగా నడిపిన రాజతడు.

సయ్యద్ ఆహమ్మద్ ఖాన్ మొదట్లో ముస్లిముల మేలును మాత్రం కోరి కొన్ని పనులుచేస్తే తన చివరకు పాకిస్తాన్ స్థాపనకే దారితీసినట్లు స్వర్గీయ రాజేంద్రప్రసాద్ (మొదటి భారత రాష్ట్ర పతి) అభిప్రాయం.

ఈశ్వరచంద్రుడు చిన్నవ్యాసానికి ఒక రూపాయినిచ్చి అతన్ని శ్రీమంతున్నలా చేశాడో, తన నాకరీని తన మిత్రునికి విందుకు ఇచ్చాడో, తన అసీనర్ ను తరగతికి విలా సక్రమంగా రప్పించగలిగాడో, దయానంద్ కఠోరదీక్ష వేదవిద్యార్జనాపక్తి, స్త్రీలను విక్రయించ దురాచారాన్ని విలాగ రూపుమాపాడో పండాల దౌర్జన్యంతో తుదకు తన అన్నంలో విషము పెట్టుగా వారిని విలాగ దమించాడో అన్నీ మనకు చాలా విలాసాన్ని కల్గిస్తాయి.

ఈ పుస్తకంలో దేశ భక్తులగాధలే విక్కువ చక్కగా వ్రాయ బడినవి. శివాజీ మొదలగు మహారాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యసేరుల చరిత్రలు శిరిరాన్ని పుంకరింప జేస్తాయి. అహల్యాబాయి, రంజిత్ సింగ్, టిప్పు సుల్తాను అంగారు తమ పద్ధతిలో దేశ భక్తులే. యూస్ఫీలక్ష్మీబాయి తాంతియాటోపేరి సాహసం అన్నీ మళ్ళీ సంస్మరింప జేస్తుంది ఈ పుస్తకం.

అనువాదాలలో వరుసభేదం వాక్యంలో తెనుగు తనం లేకుండా అన్నీ తోసారే.

— రా. ప.

సంకల్పం మీది, సహకారం మాది

తెనుగుదేశంలో ఎక్కడ త్రవ్వినా బౌద్ధ శిథిలాలు కనిపిస్తాయని ఒక కవి రాశాడు. పాపం! అసలు విషయం ఆయనకు తెలియదు.

మన రాష్ట్రంలో ఎక్కడ త్రవ్వినా రకరకాల ఖనిజాలు దొరుకుతాయి. ఖనిజాలనే బంగారు పూసల కంఠహారాన్ని ప్రకృతి మాత ప్రసాదించింది తెలుగు భూమికి

నిరుద్యోగ నివారణ కార్యక్రమంలో
పరిశ్రమలే రసవంతమైన ఘట్టాలు

సంకల్పం మీది - సహకారం మాది

ఏదైనా పరిశ్రమ పెట్టాలనే సంకల్పం వుంటే ప్రభుత్వం మీకు అండగా నిలుస్తుంది

హైదరాబాదులో గానీ
జిల్లాలలో గానీ

పెట్టుబడి కావాలా, స్థలం కావాలా, నీరు, విద్యుచ్ఛక్తి
వసతులు కావాలా, యంత్రాలు కావాలా.....

ప్రభుత్వం చేసే రకరకాల సౌకర్యాలు మీకు తెలుసుగదా
ఇంకా ఎందుకు సందేహిస్తారు?

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

75 సంవత్సరాల పైగా గృహోపధ్యములు తయారుచేస్తున్నవారు!

- అమృతాంజన్ బాధానివారిని తలనొప్పి, ఒళ్ళునొప్పులు, వెంటులు, జలుబు, దగ్గు, కంటరాల నొప్పులకు.
- అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్చర్ పసిడిదనం, పళ్ళు వచ్చేటప్పుడు కలిగే బాధలకు.
- అమృతాంజన్ డెర్మల్ ఆయింట్ మెంట్ కామర, పిం, గడ్డి వగైరాలకు.

- అమృతాంజన్ ఇన్ హేలర్ జలుబుచేసి ముక్కుదిబ్బడ, శుమ్ములు వగైరాలకు.
- ఆనోలియమ్-కోర్ట్ రబ్ దగ్గు జలుబులను పారద్రోలే అమామమైన ఒక చాత్త శక్తి.
- కాలోపెన్ - బాధానివారిని మాత్రలు తలనొప్పి, ప్లా, ఒళ్ళు నొప్పులకు

... ఇండియాలోను,
ఇతర దేశాలలోను
పేరు పొందినది.

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్
మద్రాసు-4

మనమ ఫౌండేషన్ ఫుడ్ ఫాండ్ పంపిణీ పత్రం	
ఫుడ్ ఫాండ్ పంపిణీ	KLVA104M128
ఫుడ్ ఫాండ్ పేరు	భారతి
తారీఖు	07 February 2025
మొదటి లెక్క	yes
మొదటి లెక్క	yes
మొదటి పేజీలు	69
మొదటి పేజీలు	NO
మొదటి పేజీలు	NO
మొదటి పేజీలు	akshaya
మొదటి పేజీలు	akshaya
మొదటి పేజీలు	HEMA
మొదటి పేజీలు	
మొదటి పేజీలు	
మొదటి పేజీలు	good